

Aan de weg der vreugde

Louis Couperus

Editie Karel Reijnders, E. Braches, Jan Fontijn, M. Stapert-Eggen,
H.T.M. van Vliet en Oege Dijkstra

bron

Louis Couperus, *Aan de weg der vreugde* (ed. Karel Reijnders, E. Braches, Jan Fontijn, M. Stapert-Eggen, H.T.M. van Vliet en Oege Dijkstra). Veen uitgevers, Utrecht/Antwerpen 1989

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/coup002aanw03_01/colofon.php

© 2017 dbnl / erven Karel Reijnders / E. Braches / Jan Fontijn / M. Stapert-Eggen /
H.T.M. van Vliet / Oege Dijkstra

I

Dien nacht was het onweêr na een zwoel loomen, zwaar looden scirocco-dag, kort tragiesch, een katastrofe gelijk, verdonderd over de vallei van de Lima, en de morgen, onwetend van het wreede geweld, klaarde als de dageraad van een weêr nieuwe en loutere toekomst, de zomerzon triomfantelijk stijgend in een oneindigen hemel van diep, heel diep azuur.

Aldo Ardo verliet het hôtel, dat nog sluimerde, langs zijn eigen balkonterras, was met twee, drie treden in den tuin, ging langs de Engelsche kerk, het dorpje door; achter het Casino bereikte hij de rivier, en de houten planken, die het gezwollene water wrakjes en wankel overbrugden, liep hij luchtigjes over. Hij liep als of hij een doel had, maar doel had hij niet; het was hem hier onbekend; alleen wist hij de rivier en de brug, en dat het wilde-kastanjewoud aan den overkant lag, en nu liep hij den straatweg dwars over en klom de helling der heuvelen op. Het woud heuvelde vochtig groen òp, naar boven, naar verdere hoogte, naar hooger berg, aan dien heuvelvoet der Appenijnen; de varens, droppelend van regen nog, waadde hij klimmende door, schond blijde het geheim van haar maagdelijkheid, de waaiersbladeren knakkende onder zijn wreede krachtig zich drukkenden voet. Een ruwe stok in zijne hand, klom hij op, klom hij op en de stok zwaaide dan soms in zijn vuist en sloeg de varens neêr, doelloos, maar luchtig en blij.

Aldo Ardo was blij; hij voelde zich krachtig, klimmende zóo krachtig, dat het op zweven geleek. Hij was blij, hij was vrij, eindelijk vrij. Nu bonden hem niet meer banden. Nu was hij geen officier meer, geen dokter; nu had hij niet meer te doen met ande-

ren, met superieuren, met zieke soldaten in hospitalen; nu was hij zichzelf, geworden op eens, en, de roeping van vroeger verdoofd, riepen hem nieuwe stemmen, hij wist niet welke, en hij wist niet waar heen... Maar denklijk naar groote vreugde... In een illuzie had hij dat zoo altijd bedacht: éens toch te komen tot gróote vreugde... Nu voelde hij nog maar, als een jongen, de nieuwe vrijheid blij. Het leven was als een school geweest, nu plotseling scheen het vacantie. Nu was er niets dan die blijde vreugde en het woud en de zon en hijzelf, en de stemmen, die riepen, waren niet duidelijker dan die van de ver verre faunen, welke in die groene hoogte daar ginds moesten schuilen.

Het was voorbij, het was alles voorbij. Jongelingsjaren en mannelijke jaren, kameraden, patiënten en vrouwen, een enkele vriend; steden van garnizoen, de oorlog in Abyssinië, het nieuwe leven terug in Italië; alles wat lief en wat wreed was geweest, wat beminnelijk en wat gruwelijk en bloederig; het slagveld en het boudoir van een meid; de militaire-club en de restaurants; de provincie-bals en de jonge vrouw van zijn kolonel, het was alles, alles voorbij en verzonken en niet als van hèm. Hij zag er op neêr, op terug, éen oogenblik, met een verbaasden blik, sedert hij den moed had gehad zichzelf blij en vrij te erkennen, zich te bekennen, dat hij geen dokter was en geen officier, dat de vrienden, patiënten, de vrouwen in zijn leven niet hadden geteld; dat hij egoïst zichzelf was en niet meer. Alle banden geslaakt in eerlijkheid en de maatschappij, wat ironiesch, van ter zij aangekeken, zonder te veroordeelen, zelfs te oordeelen. Nageteld of hij, aan den rand van die maatschappij, léven kon, omdat geld altijd noodig was, en zich bekend, dat het moeilijk zoû gaan, maar het toch aangedurfd, omdat dát van zoo weinig belang was, als er geen club meer was en geen speeltafel, geen vrouwen, en vrienden, die vroegen te leen.

Eigenlijk was hij niet veranderd, meende hij, de varens ranselend wreed met zijn stok, en klimmende, klimmende, de vochte groene schaduw in van het woud. Was hij altijd zóo geweest, van kind af aan, van jongen. Hij had zich slechts laten medeslepen

door een stroom, om te zijn en te doen, als hij gedaan had en was geweest, en eerst nu had hij zich schrap in dien stroom kunnen zetten, eerst nu had hij kracht gevoeld zich uit die onweêrstaanbaarheid te bevrijden, aan wal te klimmen... en zijn weg te gaan. Er was niets in of aan hem veranderd. Hij was altijd zoo geweest, eerst eenvoudig zoo zijnde, toen onbewust zich verbergend, zich pogend te geven aan de omgeving, die hem geheel wilde hebben... tot hij zich, op een heilig oogenblik, had durven afvragen: waarom? Dàt was het niet WAT ER WAS. Er waren geheel andere dingen, en zoo niet nu, zoû nooit het oogenblik komen ze te zien, ze te roepen, ze te zoeken, ze tot zich te dwingen, te veroveren...

Het was niet zoo vreemd, als het scheen. Hij had jaren lang het leven van een ander geleefd, zoo als rondom hem heen honderden zichzelf niet waren; hij had meêgedaan, nu deed hij niet meê meer. Er was blijde verwondering in hem, omdat het zoo vreemd niet was als het scheen. Wat was er toe noodig geweest om zichzelf te zijn? Een stijgende onwil in hem, enkele dagen lui nadenken, droomen eigenlijk, en toen zien, dat het zóo niet behoefde vervolgd te worden, want dat er niemand en niets hem dwong. Misplaatst tusschen hen allen was hij niet, maar hij was niet nóodig; hij was vooral niet zichzelf...

Dit was het woud, bijna wild, al was het nabij een zomerplaats. Hier was een eenzaam kapelletje, aan San Marcello gewijd en bij die bron zeker woonde een najade; de goden waren hier bevriend met de heiligen, en de nymfen hadden den Bambino lief. Zoo dreef het in de atmosfeer van het land, zoo voelde het aan, zelfs zonder heel groote gevoeligheid van hem, die ondervond. Hij was geen dweper, hij was zelfs geen dichter; hij was gewoon weg een vrij man nu, sterk en gezond en nog jong, en zoo voelde het aan: religieus, paganistiesch, van zelve in dat woud, als een tastbare atmosfeer, niet ontkenbaar. Het deed hem verlangen zich uit te kleeden, zich te baden in dat bruischende water, zich uit te strekken op het vochtige mos en dan te luisteren naar vrome klokjes, die ver, uit een dorpje, de mis luiden zouden. Maar hij liep door, hij klom hooger - hooger en hooger, niet begrijpende,

waarom hij niet deed als hij wenschte, omdat hij toch vrij was, geheel en al.

II

Het was geen weemoed terug te keeren. Er waren altijd zoo heel gewone dingen en hij was toch altijd een heel gewoon man geweest, en was het nòg - al was hij vrij. Het was heel eenvoudig terug te zijn voor het dejeuner, zich even frisch te verkleeden en de eetzaal binnen te komen, waar Carlo hem zijn tafeltje aanwees.

Daar zaten, aan aparte tafeltjes, Engelsche dames, oude en jonge; een Oostenrijksch echtpaar, ook Italianen. Het déjeuner was heel goed; de spaghetti waren goed bereid en zijn wandeling had Aldo Ardo eetlust gegeven; hij at er een groote portie van, handig de slangetjes op de vork wikkelen in de lepelholte, zoo als zij in Napels doen. Na het déjeuner boog hij, verliet de zaal, vroeg om koffie op het terras. Een van zijn landgenooten sprak hem aan:

- Pardon; uw naam is Ardo... zag ik op de vreemdelingenlijst...

- Aldo Ardo, presenteerde hij zich, en uit gewoonte richtte hij zich militair beleefd, de hielen aan een gesloten, recht, en stònd, een mooie kerel.

- U is de broêr van Pietro?

- Juist.

Ik heb uw broêr gekend te Pieve di Cadore. Mag ik mij voorstellen: mijn naam is De Sanctis, kapitein van de Alpini... Uw broêr was mijn tenente, met de laatste manoeuvres.

- Ja juist, zeker...: ik herinner mij uw naam. Ik was tenente-medico...

Carlo presenteerde de koffie. Zij zetten zich neêr; in den tuin dwaalden de Engelsche dames: de witte blouses dropen van hare smalle schouders met lange lijnen neêr.

- Ik heb nu mijn ontslag genomen, zei Aldo Ardo.

- U is toch niet ziek?

- Neen... Maar ik had er genoeg van.

Hij zeide het trotsch en kort, als duldde hij verder geen informatie. Maar niet onblijde te kunnen praten, te praten met een sympathiek man, die officier was, sprak hij verder door over andere dingen, onbewust doende of ze hem oòk belang inboezemden, met een natuurlijke huichelarij. Sprak hij over steden van garnizoenen, die zij beiden kenden; over officieren, die zij beiden kenden; zelfs over een vrouw, en zij lachten vertrouwelijk, verrast, blij elkaâr te hebben gevonden; in het café van het dorp speelden zij toen samen een partij billart.

Terug, zei de kapitein tot zijn vrouw:

- Die Ardo is een vroolijke kerel - un matto allegro -; jammer, dat hij niet meer in dienst is.

- Waarom is hij niet meer in dienst? vroeg mevrouw De Sanctis.

- Ik geloof, omdat hij lui is, een beetje vreemd, geen roeping voor militair-geneesheer, hoewel hij toch knap is, een knap chirurg, maar hij heeft geld...

- Waarom zoû hij er dan nog meê voortgaan...

- Ik meen gehoord te hebben, dat hij heeft geërfd...

- Hij moest trouwen...

- Hij wil niet trouwen.

- Peccato... Zoo een mooie kerel...

- Hij is bijna een te mooie kerel...

Aldo Ardo had met plezier de partij billart gespeeld, had gewonnen, en was daar kinderlijk blij om. Fluitende, na den kapitein de hand te hebben gedrukt, was hij het bosch ingegaan. De fellere middagzon stoofde de wilde-kastanjes. Belletjes klingelden, van schapen, die een herdersjongen de helling op weidde. Aldo Ardo waadde de schapen door, steeg luchtig, veerkrachtig, vlug de varengroene, steile heuvelen omhoog... Beneden deinde breder en breder de vallei van de Lima, lagen de huizen, hôtels van Villa, en achter de heel groen weelderige hellingen verschoten de verre toppen der Appenijnen als blauw wazig ijs, scherp silhouetterend in trilling van middagglod. Een gevoelige weekte werd Aldo Ardo meester, een lieve teederheid om zich neêr in het mos te gooien tegen den heel schuinen stam van een boom...

Groene afgrond golfde weg aan zijn voet, die de steentjes deed rinkelen omlaag: de zee van de varens verzwoeg daar ginds de belletjes klingelende, rustig weidende schapen. Rondom verwrongen zich de fluweelige wilde-kastanje-boomstammen, als in Dantesk woud: eeuwoude boomen zwaar dik met mossen bekleed, gespleten door bliksem in tweeën, soms niet meer dan een eeuwoude, oersterke bast, die hol zich verwrong naar de hoogte... en toch nog leefde en uitschoot onsterfelijk... Maar sedert eeuwen ook schenen geslachten van houthakkers hier te hebben gekapt: de forsche stammige boomen waren geheel soms van den ouden kruin beroofd al jaren geleden, en nieuwe takken waren uitgegroeid, nieuwe twijgen waren steeds uitgeschoten, en zoo schenen jeugdige boomgeslachten, daar hoog in de lucht, uit den steeds door de hakkers geëerbiedigden stam ontsproten: geslacht uit geslacht, wortelend in één zelfden oorsprong. Geheel holle boomstammen, maar reuzig rond, breidden dan hoog in de lucht versche takken uit, en ook lager aan hun verweerde tronken waren dit voorjaar de allerteerste twijgen ontleefd. Het was wemeling van oude en jongere tot heel jonge geslachten toe: verleden en toekomst in één oogenblik...

Aldo Ardo, tegen zijn boom aan, droomde, de oogen verloren in de hoogste en heel jonge twijgjes, met teêr-, teêrgroene blaadjes... Het hôtel, de spaghetti, de kapitein, hun gesprek, de partij billart... Dat was het gewone leven... Er was eigenlijk niets veranderd... Het was alles zoo van zelve geworden, zoo van zelve gegaan... Nu was hij vrij en lag hier... Rekenschap te geven aan niemand... Geen vrouwen en vrienden, die bonden... Wat was het heerlijk alleen zoo te liggen, na die klimming en klimming omhoog, en droomende van de boom-eeuwen te staren in dat groene bladergewelf... Wat een tempel van schaduw... Hoor, daar klepte een vesperklokje: was het zóo laat al...? De menschen hadden altijd kerken en tempels gebouwd, en toch was dat alles al tempel en kerk... Zoo groen, zoo groen, en zoo rustig... Geen land was als het zijne, zoo mooi... Dit was de zomer, dit was zijn land: waar was een zomer als in Italië... Waar was deze lucht ijl en frisch,

zonnig warm en doortinteld van leven... Hoor: het leefde alles rondom... Het woud leefde, de oude boomen trilden van leven, de krekelen zagesnerpten van wellustig genot... Het leven trilde in de lucht, sidderde in het licht; overal scheen een wezen te ademen... Overal hijgelden die ademen: heel in de verte schaterde een blijdschap, gedempt, achter een rotsblok: was het een bron, die hij eensklaps hoorde... was het waarlijk een lach...? Was dit bosch niet bewoond door allerlei wezens, die blijde waren te lachen, te leven, elkander lief te hebben...? Hij luisterde; een weekte werd over hem meester. Hij sloot de oogen, sliep in, zalig gestrekt tegen den schuinen wilde-kastanjestam.

De armen achterover, zijn hoofd in de geklampte handen. Zijn groote lichaam, in grauw flanel, los breed over het zilvergrijze mos. Het hemd los geknoopt aan zijn hals. Een streep striemde dadelijk tusschen het geschroeiide brons van zijn nek en de blankere kleur, die roomde weg naar zijn even bloote borst. Donkere haren krulden glimmend, kort, en heel dik, nog zweetgeplakt op het heel nauwe voorhoofd, de slapen weggevlakt naar ter zijde. Een zware lijn, bijna recht, van wenkbrauwen, trok boven de dichte, grootgevormde oogen een staaf. De neus heftigde recht vooruit, met in den slaap trillende vleugels; de wreede mond zinnelijkte onder een jongenssnor, die onder zijn kroezen de lippen heel bloot liet, volrood, als waren zij geverfd, gloeiend purper gefardeerd in zijn lichtbrons en breed gezicht.

Zuidwestenwind, die opstak, blies hem over het voorhoofd en maakte hem wakker.

Hij wist niet hoe lang hij geslapen had, zocht naar zijn horloge, maar scheen het thuis te hebben gelaten, en de onverschilligheid voor het uur van den dag volgde dadelijk zijn spontane begeerte om te weten. Hij geeuwde en wentelde om. Om zijne beweging verschrikt, vlood snel een hagedisje weg, dat zich onwetend heel dicht bij die reuzige menschelijkheid had gewaagd. Met kloppende flankjes bleef het daar, wat verder, naar achter toespieden...

In Aldo Ardo's oogen kwam een heel zachte blik en over de wreedheid om zijn gloeienden mond trok, wat schuin hoog, een

glimlach. Heel zacht smakte hij met de lippen, als ware het met het geluid van een zoen - het zoengeluid, waarmeê zacht het hagedismannetje lokt zijn wijfje-; bewoog zich verder niet. Het hagedisje, dat al verder wilde vluchten, bleef na twee glippertjes stil... Het luisterde naar dat vreemde smakken... Het was zeker een wijfje; fijn was het koppetje, fijn waren de hijgende flankjes, fijn was het sidderend staartje... Het kopje draaide zich zenuwachtig; de kraalooogen staarden nieuwsgierig, zonder te zien... Het ontroerde beestje begreep niet...

- Ppp! Ppp! smakten Aldo Ardo's lippen zacht, en het beestje draaide met het staartje. Kom, kom, mijn mooi hagedisje! Bella lucèrtola mia, kom, kom! Pppp! Wat heb je een mooi smaragdgroene lijfje! Wat heb je een paar aardige oogjes! Kom dan... ppp!... Ik zal je geen kwaad doen... kom dan hier op mijn hand, dat ik je til aan mijn mond! Mooi beestje, bellezza mia! Tesoruccio mio, mijn schatje! Kom hier! Kom hier!

Hij strekte zijn hand uit, de palm aanbiedend open, en hij zoenesmakte, hartstochtelijk. Het beestje trilde, van verlangen; de flankjes bliezen op en neêr, op en neêr, het staartje zwiepte, de oogen puilden, sloten zich, puilden weêr... Plotseling zag het de hand, en zag het, dat het geen hagedisje was... Wèg was het, onder een steen... Maar de verleider smakte zijn zoenen hartstochtelijk, smakte ze tusschen verleidelijke woordjes:

- Lucèrtola mia, wees toch niet bang! Een zoentje wil ik je geven! Un bacio, un dolce bacio! Dolce, dolce, dolcissimo...

Van onder den steen zat het beestje, ontroerd, te staren... en begreep niet de stem, die met liefde geroepen had... Aldo Ardo lachte, stond op - wèg vluchtte het hagedisje in onzichtbaarheid en de varens met zijn ruwen stok knakkend, daalde Aldo met wilde sprongen de heuvelen af, hier zich schrap zettende op zijn stok, dàar een boomstam in het voorbijgaan tot steun omhelzend, of zich een grashelling àf latende glijden, als een schooljongen, dronken van de lucht en het woud.

Hij betreurde één ding: dat hij, met zijn horloge, zijn fluitje had thuis gelaten, waarmeê hij zeker het hagedisje had dichter gelokt...

III

Het hôtel lag in een park, lommerdicht van oude boomen en was villino van de vroegere villa, buitenverblijf der Toskaansche hertogen: een adem van vroegere vorsteljkheid, van verledene opulentie dreef tusschen de groene schaduwen om van dit dorpje 'Villa' genaamd: een der drie dorpjes der Baden van Lucca. Een paar hôtels, kleine huisjes, een winkelstraat, een Engelsche kerk, het kleine Casino, en om dat alles - zomerverblijf voor veel Engelschen en enkele Italianen - de groene schaduwen der eeuwoude boomen; de boomen, die vorsteljkheid en opulentie hadden gezien, en wier groene schaduwen wisselden naar mate de zuidelijke zon steeg en daalde, de bries van de bergen met ze spelende in een spel van limpide donker en laatste licht onder het bewegelijk gewuif van takken en twijgen. Vochte avondwazingen vielen, toen Aldo Ardo de Lima op de wrakwankele planken brug overging; nevele sluiers, mousseline sjerpen van nymfen, geweven van laatste glanzingen en dauwigen adem dier bergbosschen: de sluiers sleepten daar langs de wijnbergen over de ronde heuvelklingen en dreven even over de forteresachtige dorpjes, grauw vierkant gevlakt tegen den avondtrans, waar de huizenklomp arendnest-stoer-sterk afstak, terwijl als toren van slot of ruïne de campanile van het kerkje vierkant Toskaansch zich verhief.

Aldo Ardo verkleetde zich vlug; hij kwam in de eetzaal, waar het diner zoo juist was begonnen. Militair, de hiel en aan een gesloten, boog hij, voor hij zich zette, tegen den kapitein De Sanctis en zijn vrouw. Aan aparte tafeltjes de gasten: de Oostenrijkers, de Engelsche dames, met de lange lijnen langs de schouders druipende, in zwart of wit even avond-toilet. Een bescheiden getictac van lepels en vorken; een stil gemurmelt van conversatie. Van af hunne tafeltjes zagen de gasten elkaâr aan, namen elkaâr kritiesch op, spraken elkander vriendelijk toe: dat waren meest alle lang hier verblijvenden, die kennis hadden gemaakt. Een gemoedelijkheid was als een discrete band, toch los gestrikt, omdat geen lange hôtel-tafel stijfte gaf. Aldo Ardo had als steeds goeden honger. Hij

raadpleegde studieus het menu, vond het te Engelsch, niet Italiaansch genoeg. Maar de soep was goed en de visch was forel van de Lima, de fijnste forel van Italië.

- De fijnste forel van Italië, zei Carlo, de zoon van den hôtelhóuder, die hem bediende: 'Pazienza' noemde men hem, omdat hij nooit haast had.

- Io so, io so! zei Aldo Ardo; hij koos met zorg zijn visch uit, bestelde goede Chianti. Hij at rustig en tevreden, voelde lust om te fluiten of een muziekje te tikken tegen zijn glazen, maar hield zich in en zag naar de tafeltjes.

- Er is geen enkele 'vrouw' bij, dacht hij minachtend.

Het stemde hem wel droef: een plotse melancholie, die aan- en voorbij dreef. Hij wist niet waarom, maar hij dacht aan het hagedisje. Mevrouw De Sanctis scheen een lieve vrouw, maar ze was leelijk. Hij zoû straks toch wat met hen praten... met den kapitein misschien een partij billart... Het waren de avonden, die drukken zouden... Het woud was dan heel somber, nu de maan nog niet rees... Voor de avonden miste hij nu wel een vrouw... Wát was hij ook hier gekomen, vroeg hij zich plotseling af... Wel, Livorno was zijn laatste plaats geweest; na zijn ontslag had hij hier wat willen verzomeren... Wat was het eenzaam om hem: geen familie... De kennissen, de kameraden afgeschreven... Ach, er waren toch goede jongens bij... Brave kerels... Maar het leven was geweest een dwang van dingen, tegen zijn eigen wil in... Nu deed hij zijn eigen wil, nu wilde hij leven gaan zijn leven... Er zoû wat komen, er zoû wat komen... O, zoo iets moois, zoo iets moois... Zie je, de menschen wisten het niet, dat er zoo mooie dingen konden bestaan als hem wachtte... Een vrije, blijde weg; aan het einde van dien weg dát wat hem wachtte: o, zéker een groote Vreugde... Hij wilde haar nu te gemoet gaan, haar zoenen, haar plukken, haar omhelzen, die Vreugde... zoo als een mooie vrouw! Als je vrij je mooie leven wil zoeken, dan kàn je niet officier zijn, niet militair-geneesheer, die operaties verrichtte, ook al deedt je ze zoó goed als hij - hij was beroemd om zijn amputaties!... arme kerels... daar ginds... in Abyssinië... Dan kòn je niet in Livorno

zitten... Er was nog zoo veel, zóo veel... en nooit zoû je dat bereiken, als je bleef in je hospitalen, en alleen leefde voor je patiënten en voor je promotie...: een vies en een duf bestaan...

Maar er was geen vrouw: dat was droef... Je kon toch niet zoo, zonder vrouw, bestaan... Zoo leelijk, mevrouw De Sanctis... Zoo leelijk die Engelsche meisjes... En dan zoo heel veel oude dames... Tel eens: vijf, zes... zéven oude dames... Brave zielen, maar allen zoo oud... Dat éene oudje was mooi geweest... Wat een fijne trekken in een nog lief oud gezichtje... Zoo een grootmama had hij willen hebben... Verteederd zag hij naar de oude Engelsche dame en hij zag, dat zij met het jonge meisje, dat bij haar zat, over hèm sprak...

Hij wendde beleefd en natuurlijk zijn oogen af. Zijn gebaar en zijn blik waren gemakkelijk, sympathiek en natuurlijk beiden in de soldateske stramheid van zijn stevige bewegelijkheid. Hij was daar, in die eetzaal, heel mooi en heel gezond. Hij was treffend mooi en tusschen die ziekelijke oude, te dikke, te magere, te gele, te bleeke gasten, die de in onbruik geraakte baden wel niet veel bezochten, maar hier toch verzomerden voor lucht en voor lommer en koelte, was hij treffend gezond! Dat trof uit zijn bronsroze kleur, uit den helderen blik van zijn heel groote, diep donkere oogen, uit den lach, wat schuin, om zijn heel kleinen, wreed-rooden mond, de lippen als purper gefarveerd onder zijn jongens-snor; dat trof om die gemakkelijke bewegelijkheid, dat zekere van kort gebaar, sympathiek blijvende omdat het niet bruskwas en stootend, maar precies zoo als het wezen moest van een grooten en sterken man. Oogen gingen blijde naar hem toe. Sympathieën zagen hem doorzoekende aan. Verlangens sidderden zachtjes, met een weemoed na. Zijn rustige blikken, zijn even schuine glimlach beantwoordde dat alles natuurlijk-weg, onbewust, zonder fatuïteit. Het was dat zelfde, wat hem bemind had doen zijn door zijn zieke soldaten - ook door zijn superieuren, en door àlle kennissen, die nooit goed begrepen waarom hij zijn ontslag, plots, had genomen.

- Er is geen enkele vrouw bij, herhaalde hij bij zich, droef.

Hij dacht morgen weg te gaan, maar waar heen... langs den vrijen weg...? Herinneringen aan Abyssië wekten in hem het verlangen te reizen, ver naar het Oosten, te doorkruisen onbekende landen, in onbekende steden met gouden koepels en minaretten slank misschien te ontmoeten, dat wat hem wachtte... Maar het was nog te vroeg en te warm: eerst in het najaar zoû hij naar Britsch-Indië gaan... Tijgerjacht, en mooie vrouwen... Hindoe-tempels met half ontsluitende priesteressen, die dansten... Wouden van oer-geheim, en daarin te zoeken, te zoeken dat...

Na het diner zocht hij den kapitein, om hem voor te stellen in het café - l'Antico Caffé dei Cacciatori - een partij billart te spelen, maar hij vond den kapitein niet... In den salon zaten de Engelsche dames: de piano klonk pijnlijk en hard... Aldo Ardo keek in den salon, wipte dadelijk weg door de open verandah-deur, stille smachtingen achter zich latend... Hij dwaalde het park door, het oude park der hertogelijke villa... De avond donkerde onder de boomen; scirocco-wolken dreven zwaar en laag aan den drukkenden, starloozen hemel. Maar een allée van bloeiende hortensia's onder heel hooge platanen verschoot recht vóór Aldo Ardo als een pad naar iets, dat òp zoû klaren... Want honderde glimvliegjes dansten, en weefden een webbe van glans... Voor hem uit, boven zijn hoofd, rondom hem heen, onder zijn voet... Het spon als een lichtend tooverweefsel, verder golfde het weg als een fosforizerende zee. In die lichtende toovere golving doken ter zijde telkens de heel groote roze, ronde hortensia's op; een hóoge haag van toovere bloemen...

- È bello, è bello, è bello! zong Aldo Ardo zachtjes bij zich, en de vonk van zijn cigarette glom tusschen de glimvliegjes, die als met feeëlampjes dicht hem omringden. Hij was als een god, die groot voortging triomfantelijk door de kleine, lichtende hulde, hem ter eere ontstoken. De feeën dansten met haar lampjes rondom hem heen, weefden het lichtende wonder rondom hem heen, van af de roze hortensia's over en weêr. Stil, stil geluideloos... Nauwlijks knerpte zijn voet het kiezel... Het was wonderlijk reëel, als een droom.

Plotseling schrikte hij, in die glorie, verrast. Hem te gemoet kwam een gestalte in het wit... Ook háar, tusschen de roze hortensia's, omweefden de elven met een webbe van licht; ook haar omdansten de feeën en hielden de heel kleine lampjes omhoog...

- Een van de Engelsche dames... dacht hij, prozaïscher, na.

De witte gestalte naderde; even sleepte het witte kleed met een lange lijn, dwars door de glimvliegjes heen. Zij ging hem voorbij; hij week terzijde - militair, beleefd.

- Scusi, murmelde hij.

De gestalte antwoordde niet, boog het hoofd. Hij zag haar na. Zij ging in de richting van het hôtél, als gedragen daarheen door de fosforgolven der verijlende lichtzee, verdween...

- Zat zij aan tafel? vroeg hij zich af.

Hij stond stil, staarde nog; de feeëlampjes duizelden sneller en sneller om.

- Zij was niet een der Engelsche dames, bedacht hij verder. Neen, zij zat niet aan tafel... Zij was gracieus, heel gracieus... en jong... Ik heb niet gezien of zij een 'vrouw' was... Zoû zij een 'vrouw' zijn... Ze was jong en héél gracieus... Het was een weke lijn... in al dat dansende licht... Een vizioen...

Hij keerde zich om, licht aangetrokken... Hij haastte zich stil, haar achterna... Uit den salon klonk pijnlijk en hard de piano... Maar ZIJ was niet in den salon gegaan... Nu zag hij haar: zij liep langzaam, het hôtél om... Daar was een pavillioen, waar ook enkele kamers werden verhuurd... Zie, zij klom een paar trappen op... Week golfde de lijn van haar witte kleed... Nu was zij op een balkon... opende de jaloezieën van een deur... Zij trad binnen, verdween...

Haar tred was die van een éven kwijnende vrouw... Wat was zij gracieus gebroken... Zij was eer groot dan klein, niet TE groot... Tenger... Was zij mooi?... Misschien was zij héél leelijk... en mager... Maar zij had gratie... Zij was aan tafel niet geweest... Kijk, het pavillioen, waar zij woonde, lag tegenover zijn eigen kamer, in het hoofdgebouw zelve... At zij apart... Wie was zij?... Hij ging naar binnen, in de vestibule. Carlo sliep er in een stoel.

- Carlo! Carlino! wekte hij. Paziienza!
- De hôtelhouderszoon, oogen wrijvend, rees op, toen hij zijn bijnaam hoorde.
- Zeg eens, Paziienza... Veel Engelsche dames, hè? vroeg Aldo Ardo met een blik op de vreemdelingenlijst aan den wand.
- Veel, zeide Carlo, Carlino. Iederen zomer véel Engelsche dames.
- Dàt zijn de Oostenrijkers, zei Aldo Ardo en wees op een nummer.
- Een graaf uit Weenen, met de gravin, en een dochter.
- Wie verder?
- Kapitein De Sanctis, en mevrouw.
- Wie dan nog?
- Niemand meer.
- Niemand meer?
- Ja... één dame nog.
- Nog één dame?
- Pas aangekomen.
- Wanneer?
- Van middag, om vijf uur.
- Ze zat niet aan tafel?
- Neen. Ze was moê. Heeft op haar kamer gegeten.
- E bella...?
- Hm, zoo... Simpatica...
- Engelsch?
- Non credo...
- Fransch?
- Ik weet niet. Ze heeft haar naam nog niet geschreven.
- Ze heeft een kamer in het pavillioen?
- In het pavillioen, zei Carlo en lachte.
- Ook Aldo Ardo lachte.
- Die Engelsche dames zijn leelijk, zei Aldo Ardo. Zijn hier 'vrouwen' in de Bagni?
- Jawel, jawel...
- Meisjes van Villa?

- Jawel, maar oppassen, signor tenente. De meesten hebben een fidanzato. Eenige meisjes van de papierfabriek, misschien... Maar niet mooi. Morgen komt er een circus achter het Casino, bij de rivier...

- Bij het houten bruggetje?

- Ja. Er is een koorddanseres bij, zestien jaar... una bellezza...

- Zoo - zoo...??

- Maar ook fidanzata... met den jockey...

Aldo Ardo gaf Carlo een stoot in zijn rib.

- Waarom vertel je me dat dan, cattivo ragazz'? Ik wil geen fidanzato ongelukkig maken... Er zijn vrouwen genoeg, al is er geen vrouw in Villa... Geen enkele vrouw! Niente! Niente!

Hij wendde zich om, balde de vuisten. Carlo lachte en riep:

- 'Pazienza', signor tenente!

- Pazienza, pazienza! riep Aldo Ardo razend tegen. Jij pazienza, jij pazienza! En moge je geen vrouw met je pazienza hebben!!

Carlino schaterde het uit.

Aldo Ardo ging naar zijn kamer. Hij voelde zich warm als een jonge jongen. Neen, hij hield het niet uit, hier. Het was onmogelijk, het was onmogelijk. Zij...? Was ze mooi? Hij had haar immers niet gezien. Ze zou leelijk zijn en mager: dat wist hij zeker...

Hij gooide boos de jalouzie wijd open. Buiten waren de scirocco-wolken weg drijvende: klare nacht verschoot eindeloos diep tusschen ze door: een star twinkelde hier en daar... Hare jalouzieën waren gesloten. Haar kamer was donker.

Aldo Ardo zette in zijn raampost zich en keek. Hij kòn niet slapen. Zijn bloed golfde, zijn slapen klopten. Zijn tong was droog en hij was heel boos in zich, een boosheid gemengd met droefheid.

- Ik kan niet slapen, mompelde hij in zich. Ik zal HAAR ook uit den slaap houden... Wacht...

Hij greep, van waar hij zat, op de tafel bij het venster een klein eenvoudig houten fluitje, en zette zich gemakkelijk in de raampost. In den lichtereren nacht verbleekt, danste hier en daar een enkel glimvliegje.

Plotseling klonk zacht een stijgende gamma... Heldere staccato volgde... Het was als water, dat na een kan vol te hebben gevuld, dropte met groote druppelen... Kristalzuiver tinkelde het nu, en zong een melodie... Een herinnering aan zeker veel gehoorde wijze, uit een nieuwe opera, zeer bekend... In den lichter en nacht floot Aldo Ardo... Zijn fluitje was een houten fluitje, met een paar gaatjes: een ocarina, zoo als de straatmuzikanten hebben, die rondgaan door een dorp... Hel floot hij, heller en heller, en toen met schelzuivere, heel hooge kreten van heet verlangen, die klaterden door den nacht... De eerste vage melodie werd een lied. Kom, kom, schein het lied te smeeken nu, te gebieden dan, en het werd razend van onbevredigden hartstocht, van nooit te verzoenen wellust. Het kreunde van woeste smart en het smeekte om wild plezier, en dan gebood het, als met het bevel van een meester, die slaaf is...

Plotseling, daár, in het pavillioen werd een jalouzie-deur zacht geopend. Een witte gestalte werd half zichtbaar; een vrouw luisterde uit naar het nu wilde, dan weeke gefluit, dat kristal dropte door de nacht nu vol starren, dat snerpte daarna en krijschte... De vrouw zag uit langs de deur, trad op het balkon... Maar Aldo Ardo, onzichtbaar, zag zij niet... Hij floot door, en zij... hoorde toe. Hij zag haar, wit, slank, daar staan...

Toen staakte hij plots, sprong van de raampost op zijn balkon...

Had zij hem gezien... Hem, donkere schaduw, zien bewegen daar ginds...?

Zij was verdwenen... de jalouzie was dicht...

De starren twinkelden ironiesch hel.

Aldo Ardo wierp zich op zijn bed, de vuisten gebald, de tanden geklemd. Hij droomde van het hagedisje...

IV

De vroege morgen sleepte den heel teêren nevel van dauw de bosschige heuvelen op, en kronkelde dien, nauwlijks wolkje, weg

in de lucht. Een nymfegordel, een sluier van fee, die verijlde...

Aldo Ardo was heel vroeg opgestaan, na onrustigen nacht.

Hij belde voor zijn ontbijt; hij ontbeet op zijn balkon.

Er hing een teêr roze licht tusschen de platanen van het park, en de cypressen, als fluweelen bezems, roerloos, groenden donker, bijna zwart. De atmosfeer van den morgen was als limpide kristal, dat zoû kunnen breken door fellen glans, hel geluid. Maar de zon, triomfantelijke god, rees al boven de heuvelen in glorie van goud, en de vogelen zongen: er vedelde al een krekkel...

Het teêrroze kristallijnen licht huiverde één oogeblik, en de maagdelijke morgen gaf aan de zon zich als dag...

Van zijn balkon keek Aldo Ardo telkens naar het pavillioen daar ginds...

Stond zij laàt op?

Wat kon het hem schelen! Hij ging weg; hij ging van daàg naar Livorno terug...

De deuren van het kleine terras openden zich, maar het was het kamermeisje, dat hij even zag: Rosina...

Hij zoû wandelen gaan, in het woud... Of er liever een plek zoeken en slapen... Slapen, in het mos...

Maar hij bleef.

Er was een nieuwsgierigheid in hem en toch een sceptiesch weifelen, om niet te veel ontgoocheling te zullen voelen. Zij was zeker oud, zeker leelijk...

En in afwachting van hij wist niet wat, ging hij naar het park, nam een rieten stoel, vroeg de morgencouranten, rookte cigarette na cigarette... Zoû zij den heelen morgen in haar kamer blijven... Was zij misschien al uit? Het pavillioen had een deur aan den weg; zij behoefde het park niet door... Hij stond op, wipte de vestibule door met twee, drie passen van zijn lange beenen, keek op den weg... was weêr terug in zijn stoel, en rookte weêr, en rookte weêr. Nu werd het een gróot belang, om haar eindelijk te zullen zien... Misschien zag hij haar niet, was zij ziek... Wat kòn het hem dan ook schelen... Hij ging weg, terug naar Livorno...

De Engelsche dames, vroeg, waren al zeker aan het wandelen:

hij bleef alleen in het park, vóór den salon; de zon speelde met schaduw en licht door de groote bladeren heen der platanen.

Hij las juist met interest een lijst van officieren-promotie in de Tribuna, toen hij aan zijn voet iets zag bewegen. Hij keek: het was een groen hagedisje, zich heffende op de voorvoetjes en het kopje nieuwsgierig naar Aldo's witten schoen gerekt.

- Ppp! Ppp!- lokte Aldo met den zoen van zijn lippen, de courant nog in zijn hand. Het hagedisje bewoog het koppetje.

- Lucertola mia, kòm! fluisterde hij héel zacht, en float, en smakte heel vlug kleine kusjes.

Onbewegelijk bleef het hagedisje, vol belang in den witten schoen.

- Mooi smaragdgroene beestje! Pracht van een hagedisje! Kom, kòm dan, lucertola mia!

En onderwijl liet Aldo ter zijde van zijn stoel de courant vallen, en wierp hij zijn cigarette weg. Toen, voorzichtig, héel voorzichtig, zocht hij in zijn zak... naar zijn fluitje...

Hij float... twee, drie tonen, die smeekten, zoo zacht, zoo gedempt teêr en hartstochtelijk, dat het hagedisje wel niet anders kòn denken, dan dat het een mannetje was, dat haar riep... ook al was de roep zoo heel anders, zoo veel vreemd ontroender dan die van de hagedisjes: de roep van de liefde der goden, die heerschen over het woud, en de vogels, de krekels, alle insecten en beesten...! Want het hagedisje kon niet besluiten den witten schoen, dien zij aanbad, op te glippen, hoewel toch hare flankjes klopten, en hare oogen puilden van heet verlangen...

Hij float, hij float héel zacht...

Plots zag hij haar staan in de open terras-deur van den salon.

Hij schrikte in zich, verrast...

Maar het hagedisje had die ontroering van den god, die zoo groot was, in het geheel niet gezien en was niet verschrikt en trilsidderde verliefd met het staartje.

Hij float door...

Zij, aan de deur, had een beweging.

Wèg was het hagedisje in het gras...

En Aldo Ardo stopte het fluitje in zijn zak en nam de Tribuna weêr op, tevreden.

Maar zijn gezicht was zonder uitdrukking, terwijl hij de promotiekolom overzag.

Zij naderde over het terras, daalde in het park, ging làngs hem, een kwijnende, even gebroken vrouw. Zijn blik, onder-op, bestudeerde... Zij was nog geen dertig: zes-, zeven-en-twintig... Zij was blond... Zij was jong... Zij leek slank, maar niet mager...

Zij was in het wit, maar niet in de lange, roomige lijnen wit van den vorigen avond. Zij droeg een linnen rok, een blouse. Zij was niet meer vizioen, maar zeer, in die kortere lijnen, verwerkelijkt... En toch ging zij, als gisteren avond, langs de roze hortensia's van de allee... De zon, door de platanenbladeren, regende goud over haar neêr.

- Een 'vrouw', dacht hij.

Zijn wreedroode mond glimlachte schuiner; hij verademde. Hij voelde iets als een bevrediging, als een schalke tevredenheid: er effende zich iets in zijn verlangen... Hij zag haar achterna met ondeugende blijdschap en bewoog zijn schedel, zijn ooren, zoo als hij, grappig, doen kon, wanneer hij tevreden was. Die ooren spitsten als die van een faun.

Zij ging tot het einde der hortensia-laan. Hij had de courant weêr laten vallen en deed of hij aandachtig zocht, over den grond. Toen zij hem weêr naderde, gebroken, kwijnend, zat hij zoo, starende over het kiezel.

Toen, plots, keek hij snel op en ontmoette haar blik. Zij kreeg een kleur, maar zij bleef hem aanzien, als kòn zij haar blik niet snel genoeg wenden. En hij zeide, in zijn eigen taal, even verwijtend:

- U heeft haar weggejaagd...

- Wie? vroeg zij verbaasd.

- Mijn hagedisje... Het kroop al bijna op mijn voet.

- Maakt u het tam...?

- Ja... Door te fluiten... En zachtjes te smakken, zoo als het mannetje doet, als hij roept...

Madonna! Wat was zij mooi, omdat zij zoo blond was! Een glimlach was, om zijn woorden, opgeglansd over haar wel treurig gezichtje, en zij was héel bekoorlijk blond. Zij had dàt blonde, waarvan hij hield, en eigenlijk... was zij niet mooi. Hij zag dat alles heel gauw, en dat de vorm van hare handen heel zuiver was: klein, weifelend en heel teêr blank.

- Het spijt me, zei ze nu in het Fransch.
- Zij stond voor hem, waar hij zitten bleef, nog doende of hij zocht over het kiezel.
- Is u een Fransche? vroeg hij, in zijn eigen taal, en keek op.
- Neen.
- U sprak zoo even heel goed Italiaansch.
- O... ik spreek het heel weinig... en slecht.
- Het is lief, zoo als u het uitspreekt.
- Ik zoû het heusch niet durven spreken.
- U sprak het heel goed, heusch heel goed... ‘Maakt u het tam?’ zeide u... en héel goed.
- U spreekt het niet uit, als ze doen in Toskane?
- Ik ben toch van Livorno, maar ik aspireer niet heel sterk de c.
- Aqua halda, zegt mijn kamermeisje, als ze mij warm water brengt.
- Neen, dàt is niet mooi.
- Roept u niet meer uw hagedisje?
- Ze is nu bang.
- Heeft u haar van nacht gefloten...?
- U heeft mij gehoord? Neen, neen... Ik float... zoo maar. Ik dacht van nacht NIET aan mijn hagedisje.
- U fluit heel aardig.
- O, het is maar op een fluitje van een paar soldi.
- Hij toonde het.
- Is u muzikaal?
- Absoluut niet...
- En u fluit...
- Ik fluit... van zelf... Ik weet niets van muziek.
- Zij had op haar lippen Wagner, Puccini. Zij vroeg echter niets.

Steeds stond zij nog voor hem, en zij wist niet, dat hare oogen hem steeds toestaarden, staarden zonder zich één oogenblik te hebben afgewend. Zij staarde hem in zijn diep donkere groote oogen, opgeslagen onder den staaf zijner brauwen, en toen zij staarde op zijn mond, klein en als bloedrood geverfd, wreed en schuin-op glimlachend, werd zij heel bleek en wist niet waarom. Zij voelde zich flauw, leêg van hoofd.

- Kom, zei ze zacht in het Fransch weêr. Ik ga naar binnen. Ik zal u niet meer storen... met uw hagedisje.

- Waarom gaat u naar binnen?

Hij sprak door in het Italiaansch. Zij, weifelend, in beide talen:

- Het is te warm... in den tuin...

- Het is niet te warm. De lucht is zuiver. De zon is heerlijk.

- Het is MIJ te warm...

Hij zag haar bleek worden, en het was in hem nu plots de dokter, die sprak:

- Is u niet wel?

- Neen, ik ben niet wel.

- Wat heeft u?

- Ik ben niet heel wel. Ik ben lijdende...

- En ik laat u maar staan...

Hij stond op, greep naar een rieten stoel.

- Neen, dank u, ik ga naar binnen.

- De lucht zal u goed doen. Wees niet bang voor de lucht.

Zij liet zich bijna vallen in den rieten stoel, dien hij met een luchtigen zwaai voor haar zette. Hare oogen sloten.

- Wat is ze aanbiddelijk lief... zoo bleek en zoo blond! dacht hij verteederd. En hij vroeg:

- Komt u hier voor de baden?

- Neen... voor de lucht...

- Blijft u eenigen tijd?

- Mijn dokter wil het.

- Wie is uw dokter?

- Professor Lurazzi, van Florence.

- Ik kèn hem. Een Italiaansche beroemdheid...

- U kent hem...

- Ja, ja, persoonlijk. Ik ben ook dokter. Maar ik ben maar militair-geneesheer...

Tenente-medico. Geweest...

- Niet meer...?

- Neen... De lucht zal u hier veel goed doen. De lucht is hier licht en vól zuurstof.

- Dit is een lief hôtel. De tuin is zoo vol schaduw. Ik moet maar stil zitten, hier in die schaduw...

- Geheel de Bagni di Lucca, de geheele 'Villa', is omringd van schaduw. Er zijn hier prachtige, oude bosschen. Maar... heeft professor Lurazzi gezegd, dat u maar stil moest zitten, in schaduw...?

Zijn stem werd innig teêr. Ze was diep klinkend, viriel beslist, en kon daarbij soms, vooral bij een vraag, teêr, innig klinken, als de stem van een grooten, sterken kerel, die zich klein maakt, om een zieke, een zwakke, een kind niet al te veel te verschrikken. In de hospitalen hadden zijn soldaten zijn stem zóo gehoord, als zij heel ziek waren.

- Neen, dat heeft de professor zoo niet gezegd, maar...

- U moest eer loopen, en, zoo niet in de zon, toch in het licht...

Zij zag hem, een beetje hoog, aan, verrast, even beleedigd, bekoord, en vroeg:

- Waarom?

- Omdat het licht gezonder is dan de schaduw, al is de zon zelve wel eens te fel.

- Het licht... murmelde zij glimlachend. Bedoelt u dat... filozofiesch?

- Filozofiesch...??

- Ja, ik meen... symboliesch?

- Diavolo mai! riep hij uit. Ik bedoel het zoo eenvoudig en waarachtig mogelijk.

- O... eindigde zij, teleurgesteld, en sloot de oogen. Zóo was zij doorschijnend blank, gehéel blond, en hij vond haar wel heel bekoorlijk.

- Ja, herhaalde hij, en innig teêr was zijn stem, viriël. Ik meen het. Zitten in schaduw is niet zoo goed als loopen in licht... in zon.

- Wat weet u... zei zij minachtend, hoog. Al is u dokter, tenente-medico, u doorziet toch zóo niet... wat goed voor MIJ is. Ik ben heel ziek geweest. Ik ben nog ziek. Ik voel, dat ik rust moet hebben... en... en...

- En wat...?

- Niets, zeide zij.

Zij had tranen in de oogen. Zij had willen zeggen... 'en medegevoel...' maar zij had niet gekund.

- U is heel nerveus, zeide hij.

- Ja, bekende zij. Ik ben ziek. Ik bèn nerveus.

- Laat u niet ontstemmen, als ik een raad heb gegeven, die u niet aanstond...

- Neen, dat niet... maar...

Zij zocht naar wat zij zeggen wilde, maar hij stond op.

- Ik laat u alleen... Vergeef mij... Permesso?

Hij boog voor haar, militair, de hielen gesloten. Zij zag tot hem bijna smeekend op. En zij kòn niet nalaten te vragen:

- Waar gaat u heen...?

- Ik... ik ga wandelen... het woud in... met mijn fluitje.

- Hagedisjes tam maken...

- Misschien...

Zij vouwde de handen, die, zoo mooi zuiver van vorm, steeds als een weifeling uitdrukten.

- Adieu dan... murmelde zij, sloot de oogen.

- Is u heusch niet wel?

- Ik voel mij flauw. En heel nerveus. En dan, als ik nerveus ben, dat zware gevoel hier... in mijn knieën... aan mijn voeten... Of ik niet op kan staan... Vergeef me... U is zoo vriendelijk... En u is dokter... Ik ben heel ziek geweest... Ik heb veel verdriet gehad... Ik kàn me soms niet inhouden... Het overvalt me dan... Het overmeestert me... Het is sterker dan ik... In de spoor... in een kamer vòl menschen... aan de table-d'hôte... Dan huil ik... dan huil ik... zoo als nu...

- ...Amore mio... dacht hij in zich, verliefd. En hij vroeg:

- Heeft u hier kennissen?

- Niemand...

- Weet professor Lurazzi dat?

- Hij vroeg er niet naar... Hij dacht, dat de lucht...

- Zeker... Maar is u niet hier héel alleen?

Hare lippen trilden. Zij glimlachte smartelijk.

- Wat doet het er toe... Ik ben niet vroolijk. Kennissen zoû ik vervelen... Gezondheid zoek ik eigenlijk... voor mijzelve... om vèrder verdriet te hebben... Als ik héel ziek ben... voel ik niet zoo mijn verdriet... Vergeef mij... Ik weet niet waarom ik u dat zeg... U is dokter en...

- Zeker... Ik begrijp...

Hare oogen stonden vol tranen.

- U is een Fransche? herhaalde hij.

- Neen.

- Geen Duitsche... Geen Engelsche... Geen Russische... Een vrouw van het Noorden?

- Ja...

Zij glimlachte en zeide:

- Ik ben een Hollandsche...

Hij glimlachte, verteederd, en die verteederding om den wreeden mond deed haar innig lief aan. Hèn verscheen het kleine land daar ginds in het Noorden éven met een vizioen van verre, ongekende, koele mistigheid, sympathiek, omdat ZIJ uit dat vizioen was nader getreden, zóo blond als hij blond beminde, 'vrouw', al was zij vrouw van het Noorden en voor hem, dokter, teêr en bleek en gebroken, heel belangwekkend...

Hij ging langzaam weêr zitten, kon niet weg.

- Kent u Italië? vroeg hij.

- Een beetje...

- Houdt u van mijn land?

- Soms wel... Wil u mij een plezier doen?

- Zeg. Zeg...

- Fluit nog eens...

- Mijn hagedisje?

- Neen... Fluit nog eens... zoo als van nacht.

- Ik heb u wakker gehouden?

- Ja...

- Poverina... Heeft u niet kunnen slapen?

- Later heb ik geslapen...

- Zal ik fluiten?

- Ja...

- Ik fluit zoo maar... Een deuntje...

- Een deuntje...

- Te dicht bij uw oor zal het u te veel doortrillen... Het is soms schel... Ik ga in de hortensia-laan...

Hij ging. Zij was zich plotseling, om zijn gaan, bewust, dat zij hem steeds had aangestaard in zijn oogen, en op zijn mond. Nu hij ging, was het haar, als brak er een weefsel tusschen hem en haar... Ginds floot hij: Kom! kom! schenen de hoog kristallijnen kreten te smeeken; en zij smeekten eerst, kreunden na, tot de melodie duidelijk gebood als met een onweêrstaanbaar bevel...

- Wat fluit hij lief! dacht zij. En hij weet niets van muziek... Wat is hij naïef: wat een naïve ziel... Hij zegt zoo maar dingen... Hij heeft nooit nagedacht... Wat een primitieve, eenvoudige ziel... Zoo heel anders dan onze zielen... dan de mijne... dan die van Hugo... Ik ben ziek... en ik ben, o zoo verdrietig... Wat fluit hij mooi, die Italiaansche officier... die tenente-medico... Hij is het niet meer, zeide hij. Waarom zoû hij het niet meer zijn...? Wat fluit hij mooi... en wat is hij mooi!! Wat heeft hij mooie oogen... en een mond als van een kind en een mán tegelijk... Zoo heel anders alles dan... Hoor! Hoe is het mogelijk, dat hij zóo fluit... als hij nooit muziek heeft geleerd... Op een fluitje... van een paar solda...

De tonen vielen in haar, als met koele druppels. Het was of zij ze dronk, of ze een dorst in haar koelden...

Zij stond op, onweêrstaanbaar geroepen, onbewust bevolen...

Zij bewoog naar hem toe, door de lanen der hortensia's, die roze bloeiden met immense bollen, in het goud van de door platane-loover licht neêrregenende zon...

De bel van de table-d'hôte luidde...

V

Zij had kennis gemaakt met de andere, daar verzomerende, gasten, de Oostenrijkers, de Engelsche dames, kapitein De Sanctis en zijn vrouw, maar zij was toch dien avond vroeg naar haar kamer gegaan.

Hij had haar beloofd niet te fluiten, opdat zij dadelijk zoû kunnen slapen, en toen zij zich te bed legde, hoorde zij uit naar den stillen nacht, en sliep in, teleurgesteld, dat zij de hooge kristallen kreten niet hoorde...

Zij zat den volgenden morgen in den tuin, geheel alleen.

De volzomer zonnigde door de platanen, en als met de lanen van een feeën tuin verschoten de hortensia's naar het einde van het park toe. Haar boek was op den grond gevallen, hare handen hingen slap. Er was eene zoo groote troosteloosheid in haar, dat zij zich afvroeg of verder leven wel mogelijk was. Zij was nog jong, en zij voelde zich oud. Zij was ziek. De nutteloosheid van haar bestaan voort te sleepen omduizelde haar zwart, als een flauwte, in dat van zonnelicht ruizelende park. Zij dacht aan haar huwelijk: haar ouden man, getrouwd om hare behoefte één, die haar lief had, op te passen, te verzorgen, voor hem te leven... De romaneske taak was haar jeugd te zwaar geweest en in de ziekekamer van haar echtgenoot, die haar nauwelijks een man was geweest, was haar zenuwgestel misschien voor goed geknakt, langzaam aan, jaren, jaren lang. Gedurende die grauwe jaren was Hugo in haar leven gekomen en had zij hem wèl lief gehad met geheel haar ziel... Zij dacht aan hèm met een innige ontroering...

Zóo had zij geleefd met haar geest, met haar ziel, en na dat leven bleef zij achter, alleen, nutteloos, doelloos en ziek.

Zij hing in haar stoel, smartelijk en lusteloos. Zij had zich eigenlijk nog niet gekleed, was in haar roomwitten peignoir in den tuin gegaan, was in een rieten stoel gezonken en bleef zoo, denkende aan dingen van vroeger. Haar man was nu dood; Hugo schreef niet... Het was béter, dat hij niet schreef. Die brieven wonden hèm op en haar. En toch waren twee jaren lang die brie-

ven geheel haar leven geweest, dat waar haar ziel van leefde...

Uit de kanten mouwen hingen de handen slap, en hare oogen treurigden uit naar de in guldene dommeling verschietende laan der roze hortensia's...

Aldo Ardo kwam de roze laan af. Zijn tred veerde en zijn stok zwaaide brutaal tegen de bloemen aan. Zijn los grauw flanellen pak hing verkreukeld om zijn leden; zijn bruine laarzen waren grauw van stof en zijn witte vilten hoed, achter-op gezet, was van groen vochtig mos bezoedeld.

- Ik durf u niet begroeten! riep hij van verre. Ik zie er schandalig uit.

Hij stond voor haar stil, bekoord. De gebroken lijnen van die vrouw verliefden hem zóo, dat hij haar op had kunnen nemen, wegdragen... Zijn oogen gleden over haar blonde haren, over haar blanke gezicht, over haar meisjesbuste, den leest omsnoerd door wit lint; hij moest zich inhouden hare mooie handen, die hingen in weifeling, niet te grijpen en ze te drukken in de zijne.

In hare troostelooze treurigheid zag zij hem voor zich staan. Hij kwam uit het woud, van zijn wandeling. Zijn bronzen gezicht gloeide bezweet, zijn oogen tintelden en zijn mond was wreeder en rooder nog onder zijn jongenssnor, en glimlachte zóo schùn hoog op, dat het tandvleesch van zijn blanke tanden rozigde. Er straalde uit hem een geur van mannelijkheid en van woud. Zij vond hem mooi, mooi vooral, heel mooi. Hare oogen vestigden zich op zijn oogen, en als hij lachte, op zijn mond; zij kònden zich niet atwenden, zoo lang hij daar stond.

- Waar is u geweest?

- In het bosch. Maar ik weet niet waarheen. Ik dwaal, ik klim zonder doel. Het is zoo mooi daar, verlaten, verlaten, wild. Als ik de groote wegen tref, die gaan naar de dorpjes, wijk ik dadelijk af in het diepst van het woud. En u, wat heeft u gedaan...?

- Niets.

- Hoe gaat het?

Zij glimlachte pijnlijk.

- Ik ben moê.

- Waarvan?
 - Van niets. Van alles.
 - U is wèl ziek, geloof ik...
 - Ja, ik ben ziek.
 - U heeft hier den dokter niet geraadpleegd.
 - Neen.
 - Correspondeert u met professor Lurazzi?
 - Neen, niet meer...
 - U wordt zóo niet gezond.
 - Het komt er zoo weinig op aan.
 - Het gaat niet van daag?
 - Het ging gisteren niet, en morgen zal het ook niet gaan. Ik voel me zoo nerveus, dat ik iets slèchts zoû kunnen doen...
 - Wat spreekt u goed Italiaansch. U heeft tot nog toe géen foùt gemaakt. Zij haalde de schouders op.
 - Het is een verdienste, niet alleen van mij. Al mijn landgenooten spreken gauw en goed vreemde talen.
 - Kan het u niet schelen heel goed Italiaansch te spreken?
 - Neen. Neen. Absoluut niet.
 - U moest niet zoo moedeloos zijn.
 - Ik ben ziek. Ik ben slecht. Ik voel me slecht.
 - U moet beter worden en goed. Wil u niet beter worden? Zij gebaarde vaag; de handen weifelden.
 - U moest mij als uw dokter beschouwen.
 - U...
 - Ja. Hier is mijn kaartje.
- Hij opende zijn jasje en zij zag zijn losse hemd over zijn breed gecambreerde borst.
- Hij haalde uit zijn portefeuille een kaartje.
 - Aldo Ardo, las zij.
 - Tenente-medico, geweest. Vroeger behandelde ik vooral zieke soldaten. Het is wel een onderscheid... met ù. Zoû ik een te ruwe dokter zijn?
 - Ik wil geen dokter hebben.
 - U moèt een dokter hebben.

- Ik heb professor Lurazzi gehad...

- Nu moest u MIJ nemen.

- Wat moet ik dan doen.

- Niet hier den heelen morgen alleen blijven zitten.

- Ik voel mij flauw, en toch gloeiend. Ik geloof, dat ik koorts heb... En, o, dat gevoel in mijn voeten... dat lóome gevoel... altijd...

- Laat mij u den pols voelen...

Hij greep een stoel, zette zich naast haar, voelde haar den pols. Het was den eersten keer, dat hij haar mooie weifelhandje aanroerde. Een gloed scheen over zijn wangen en hij zeide:

- Wat heeft u... béeldige handen.

- Ik...? zeide zij.

Zij zag naar hare handen, verbaasd.

- Ja, u heeft zulke mooie handen.

- Ze zijn klein, zeide zij; maar ik geloof niet, dat de vòrm mooi is.

- Wist u niet, dat u zulke mooie handen had?

- Ze zijn niet mooi...

- Heeft niemand u het voor mij gezegd?

- Neen...

- U is niet coquet, geloof ik.

- Ik geloof het ook niet, zeide zij eenvoudig.

- U heeft géen koorts, zeide hij. Maar u heeft te lang stil gezeten in deze broeiende atmosfeer. Daarom voelen uw voeten zoo loom...

- En toch tintelen ze...

- Het is beter zich wat te bewegen.

- Waarheen...

- Ga wandelen.

- Wandelen... Altijd alleen naar Ponte-a-Serraglio en terug is vervelend...

- Ga het bosch in.

- Het bosch?

- Het woud.

- Dat is te ver.
 - Neen. Het is niet ver. Het is vlak bij. Vlakbij.
 - Vlakbij...?
 - Ja. Het houten bruggetje over achter het Casino, vijf minuten klimmen en u is in het woud.
 - Ik geloof het niet.
 - Ik zweer het u.
 - Ik weet den weg niet.
 - Ik zal met u gaan.
 - Vijf minuten klimmen... dat is mij te veel.
- Hij zag haar aan; zijn schuine glimlach krulde.
- Poverina! Wil ik u dragen...?
 - Vijf minuten? Een heuvel op?
 - Een uur lang. Een bèrg op.
 - En dan... Waarheen...?
 - Naar... naar het woud. Eenmaal daar...
 - Vind ik wat...?
 - Gezondheid... Lucht... Leven... Vreugde.
 - Het lokt me wel toe...
 - Ik zoû het probeeren.
 - Misschien... zoû ik wel kùnnen... wat loopen...
 - Ik denk het wel... Ik weet het zéker.
 - Signor Aldo Ardo... zeide zij, zijn kaartje in hare hand. Ik heb geen kaartje bij me...
 - Ik las uw naam op de lijst. Maar het is me onmogelijk hem uit te spreken. Ik weet alleen, dat u Emilie heet.
 - Er komt dan ook een G en een SCH in mijn naam.
 - Mag ik u eenvoudig, op zijn Italiaansch, signora Emilia noemen?
 - Ja... Zeg mij, signore Ardo.
 - Wat, signora Emilia?
 - Doe ik goed, door LEI tegen u te zeggen?
 - Zeker, het is héél beleefd mij in de derde persoon toe te spreken.
 - Maar uzélf zegt VOI tegen mij. Wanneer zegt men VOI...?

- Men zegt VOI, als men eerbied heeft, bij-voorbeeld tegen God. Men zegt VOI als men iets beveelt, tegen een mindere, en als men spreekt in een zekeren graad van intimiteit... een dokter tot zijn patiënt. Ik beveel u niet... maar ik ben uw dokter.
- Zoo een beetje...
- Zoo een heel klein beetje. TU mag ik natuurlijk niet zeggen. En LEI kan ik niet uitstaan, hoe beleefd en hoffelijk het ook is. Daarom zeg ik VOI.
- En ik... wat moet ik zeggen?
- U mag TU zeggen...
- Neen, neen, natuurlijk niet.
- U mag zeggen wat u wil.
- Uw Italiaansch is heel moeilijk. Er zijn allerlei nuances.
- Die onderscheiden we zoo gauw van zelve...
- In het leven... en ook in de taal zijn de nuances àlles.
- Davvero? Ik hoû zoo veel van de vòlle kleuren...
- U houdt van licht, ik meer van halflicht...
- Als u zoo mooi begint te praten, weet ik niets meer te zeggen. Hoe laat moet ik u morgen op de wandeling begeleiden? Om zes uur?
- In den morgen...?!
- Ja. Dan is de lucht als kristal.
- Onmogelijk, signor tenente-medico. Om... om negen uur. Is het dan te warm?
- Neen. Neen. Dus om negen uur...

Waarom wist zij niet, maar in den loop van dien dag sprak zij er met de andere gasten niet over, dat zij den volgenden morgen met hem zoû wandelen, en toch was zij er van vervuld, kinderlijk blij, en zag zij naar den volgenden dag uit als naar een feestdag ongekend. Lang voor negen uur was zij klaar, had zij ontbeten, en toen zij de terrasdeur van haar kamer opende, zag zij hem daar ginds in zijn raampost zitten. Hij zag haar dadelijk; zij groetten elkander van verre. Hij vond, dat zij er als een meisje uitzag, fijn en rank en blond, in haren korten, wit linnen rok, witte blouse, witte Panama-hoed, den rand breed opgeslagen van voren en hij

bedacht, dat hij niets van haar wist, zelfs niet of haar man nog leefde... en misschien wel over een paar dagen kon komen...

Zij gingen elkaâr te gemoet en zij bood hem de hand; hare kleine, koele, witte hand voelde in de zijne, warm en stevig, een sympathieke fluïde en het speet haar, dat die handdruk niet langer duurde.

- Dus moet ik nu meê naar het bosch, zeide zij.
- Naar het woud, verbeterde hij.
- Is het dan 'la selva oscura ed aspra'?
- Bijna...
- Ik ben nieuwsgierig.
- U doet heusch goed wat te wandelen, zeide hij met zijn doktersstem.

Zij zag hem van ter zijde aan, vond zijn profiel als van een antiek beeld, met zijn rechte, bijna te groote neus, waarvan de vleugels soms trilden, terwijl de witte vilten hoed, achterover gezet, zijn voorhoofd ontdekte, waarlangs de koolzwarte haren glinsterend krulden. Een klassieke kop, op de kolom van zijn nek, waarom de kraag van zijn flanellen hemd los plooiden. Hij was groot; zij, die niet klein was, reikte even met haar hoofd aan zijn schouder.

Zij vond hem héel mooi; zij vond het daàrom een plezier met hem te wandelen. Hij, verliefd, had geen plan; doel had hij nooit veel in zijn leven... maar de wandeling haar in der daad voorgesteld als hygiëne, zoû hem toch naar een vrèugde voeren, voelde hij duidelijk en glimlachte daarom wat schuiner, wat wreeder dan anders, egoïst en blij. Hij vond haar, hoewel niet mooi, bekoorlijk aanbiddelijk als een lief, blond, tenger meisje; haar ziekte, meende hij, was geheel nerveus, was verveling, gaf haar iets om te liefkoozen, te beschermen, te troosten, te kussen: hij verliefde op haar, zóo als hij nooit verlieven zoû op een groote, zware, gezonde vrouw. Die zoû zijn zinnen een oogenblik ontwaken doen, en niet meer; zij, dit meisjesvrouwtje uit het Noorden, wekte in zijn zinnen een immens verlangen... Maar daar tusschen door vervulde hem een bijna medische nieuwsgierigheid naar háar zinnele-

ven, naar haar man, die misschien morgen zoû komen, en terwijl zij achter het Casino om gingen, en over het houten bruggetje, dat wankel de Lima oversloeg, vroeg hij achteloos, achter haar:

- U is getrouwd?
- Geweest. Mijn man is dood...

Zij was weduwe! Zijn blik, achter haar, omvatte geheel haar figuurtje, kleintjes, jeugdijes, witjes, het bruggetje overtrippende met voorzichtige passen. Had zij veel van haar man gehouden? Van ànderen gehouden? Had zij kinderen...? Hij was zoo nieuwsgierig, dat hij zich, hoewel zijn onbeleefdheid bewust, niet verhinderen kon vèrder te vragen:

- Al lang...?
- Een jaar...
- Heeft u... kinderen?
- Neen...

Zij antwoordde zóo eenvoudig... zij scheen zijn wat intieme vragen niet al te onbeleefd en indringerig te vinden. Zij had geen kinderen... denklijk ook niet gehad...

- Wij, in Italië, hebben gróote huisgezinnen. Niet, zoo als in Frankrijk. Wij sterven dan ook niet uit.

- In Holland hebben wij ook soms groote huisgezinnen. Ik ben de jongste van zeven zusters en broërs...

Zij waren de brug over: een weggetje klom naar den grooten weg, stoffig, zonnig...

- Waar moeten wij heen? vroeg zij weifelend. Toch niet die straat af?
- Neen. Dadelijk naar boven...

Hij wees de groene overkant. Het was éen dichte, heuvelige schaduw...

- Naar boven? Daar heen...? Ik zal nooit kunnen.
- Laat mij uw schoenen eens zien.
- Ik heb de stevigste aan, die ik heb.
- Zij zijn goed. Ook de mijne zijn eenvoudige wandelschoenen, al heb ik in de hakken een paar spijkers laten slaan.
- Ik kan niet die hoogte op. Ik zie ook geen pad.

- Er zijn overal paadjes, die de herders met hun geiten nemen...
- Zonder u zoû ik zelfs niet op het idee zijn gekomen hier naar boven... in het woud... te gaan.
- Het is werkelijk niet zoo moeilijk als u denkt. Wil ik u vóór gaan...
- Ja. Wijs mij den weg dan...
- Hij klom op. Zij volgde hem.
- Steun op uw parasol. Of liever, geef MIJ uw parasol: neem mijn stok en steun u zoo.
- Ik kan heusch niet. Ik denk, dat ik maar terug keer naar het hôtel...
- Dat zoû jammer zijn. Het woud is zoo mooi...
- Maar het is te hoog...
- Neen, neen...
- Hij was bij haar.
- Zet uw voet hier. Nu hier. Dàar... zoo. Volg mij nu...
- Zij volgde, een paar passen.
- Ik kan waarlijk niet. Het zal ook zoo warm zijn.
- Het is niet slecht het warm te hebben... Hièr uw voet. Kom...
- Ik kan niet...
- Wil ik u helpen? Neem mijn arm...
- Hij trok haar op; zij viel bijna, uitglippende, tegen hem aan.
- Heusch... ik kàn niet, meneer Aldo Ardo, zei zij en schertste, hem noemende bij zijn vollen naam; en een ernstige weemoed klonk door in haar scherts. Ik keer maar terug. Dit is voor mij, die ziek ben, een te hevige sport.
- Zijn mond sloot beslist, klein en wreed de lippen. En hij zeide: - Die moeilijkheid duurt niet langer dan een paar passen. Dan... tot daar...
- Hij wees vaag, naar de hoogte.
- Is u eenmaal daar... dan zijn de paden, o zoo gemakkelijk en dan is het zóo mooi.
- Kom nu meê. Kom nu meê. Laat mij u helpen.
- Zijn arm was om haar middel, vóór hij het zelve wist.
- Kijk, zoo. Stèun op mijn stok...

Zij zeide niets. Een kleur gloeide op hare wangen, en enkele druppels parelden op haar voorhoofd. Zij voelde om haar middel zijn arm, en het was haar of zij nooit een mannen-arm had gevoeld. Het was die zelfde fluïde, die haar uit zijn handdruk doorschoten had. Zij werd zich bewust, dat zij meê moest, de groene dichte heuvelige schaduw op...

Zij klom met hem mede, omhoog, hij haar steunende om haar middel. Zij was de eerste, die sprak:

- Zoo gaat het...
- Ja, zoo gaat het...
- Gemakkelijk...
- Niet waar?
- Ik had het niet gedacht. Maar ik maak u moê.

Hij lachte, bepaald vermaakt bij het idee, dat hem dit zoû vermoeien.

- Kijk eens om, zeide hij.

Zij keek om.

De vallei viel al voor haar blik wijd uit-een.

Rondom begon het woud te heerschen. Er regende zonnegoud.

- Dáar - hij wees - ligt de Engelsche kerk.
- En dáar achter... ons hôtel...

Zijn arm, terwijl zij stonden, bleef om haar middel.

- Is u moê? vroeg hij.
- Neen.
- Willen wij dan nu hooger gaan?
- Ja...

Hij had haar kunnen voeren, waarheen hij wilde, steile Alpen op, al ware de dood er het eind van geweest. Hij steunde haar nu brutaler, trok haar heftiger op; zij scheen van zelve te klimmen: hare voeten zweefden de helling op, tusschen de groene varens door.

- Mijn God! riep zij eensklaps uit. Wat is het hier mooi!

Al klimmende en kijkende naar den grond, had zij niet opgelet. Plotseling zag zij, dat het woud heerschte, almachtig. Het was

waar, wat hij gezegd had. Geen vijf minuten hadden zij geklommen, en er heerschte al almachtig het woud. Zij waren in het woud verloren. Villa plekte daarginds tusschen haar tuinen. Hier was de groote, groene, gouden stilte.

Verrast bleef zij stáan, keek om zich rond. Zijn arm drukte haar vaster. Zij kon niet meer zeggen, en dorst niet zich verroeren.

- Ja, zeide hij heel zacht. Het is hier héel mooi.

Zijn stem klonk plechtig, bijna godsdienstig. Zij zwegen, een pooze...

- Wat is het hier geheimzinnig, fluisterde zij, als in een kerk. Geen ander geluid, dan de krekels...

- Alleen de krekels, herhaalde hij.

Maar de krekels dreunden door het woud zoo ontzettend zwaar, dat het een orgel geleek, daverend door een immense stilte.

- Ik zoû hier niet zonder u durven zijn, zei zij bang.

- Ik ben bij u, antwoordde hij.

Zijn arm had haar heel vast gedrukt, zoo dat zij zich nu roerde.

- Laat mij los, vroeg zij, bijna zwijmend.

Maar hij hield haar vaster, in hare oogen zijn oogen. Zij voelde zijn mond haar naderen. Zij staarde in die oogen, zij staarde op dien mond. Plots voelde zij zijn zoen, als een schroeiend rood zegel. Zij kreunde zachtjes onder dien brand, in zijn armen.

- Laat mij los, herhaalde zij.

Hij ontgordelde haar den steun van zijn arm; zij viel neêr in de varens, die knakten. Zij bedekte het gezicht in haar handen. Der krekelen orgelzang dreunde heftig den immensen goudgroenen dom door.

- Emilia, zeide hij: de naam klonk haar vreemd en frisch nieuw, met dien zuidelijken eindklank, gezegd door zijn stem, innig teêr en viriel.

Zij zag op; zij zag hem aan, in zijn oogen; zij zag naar zijn mond. Zij zeide:

- Ik moest boos zijn... om wat je gedaan hebt. Ik ben het niet... omdat ik wèl van je hoû...

Een verliefde blijheid zwol in hem.

- Hoû je van mij? vroeg hij; door de varens kroop hij tot haar nader. Zij hield hem zachtjes tegen.

- Ik hoû wèl van je, zei zij eenvoudig. Maar je hadt me niet... een zoen moeten geven, want ik ben hier weêrloos, in je macht.

- Wees niet boos...

- Ik ben niet boos... maar doe het niet weêr...

- Niet weêr...? vroeg hij, verliefd, warm, teleurgesteld.

- Neen... aarzelde zij, hare wangen gloeiend, haar voorhoofd bepereld. Doe het niet weêr. Ik ben niet... als je denken moet. Ik ben geen vrouw dadelijk te winnen door den eersten, besten man, dien zij ziet... Van een ander... geloof ik... zoû ik niet hebben geduld dat wat je gedaan hebt... zonder boos te zijn geworden.

- Maar op MIJ ben je niet boos...?

- Neen... ik ben niet boos op je... omdat ik wèl van je hoû...

- Mijn lieveling... Mijn liefde... Mijn schat... sprak hij, bij haar geknielend.

- Kom niet dichterbij, vroeg zij zacht, de handen weifelend uitgestrekt. Neem mij niet meer in je armen. Ik ben zóo niet... Ik heb veel van mijn man gehouden... Hij was oud, hij was ziek, ik heb hem opgepast... Ik heb nooit...

- Wat woû je zeggen, mijn liefde?

- Ik heb nooit een amant gehad... Ik heb wel lief gehad... een ander... zielsveel... ik heb hem nog lief... maar... maar hij heeft me nooit gezoend... ik meen, nooit zóo...

- Hij had je niet lief?

- Ja, ja, hij had mij lief, maar niet zóo... niet zóo. We hadden elkaâr zóo niet lief...

Hij zag haar sprakeloos aan, in verliefde aanbidding. Hij begreep, dat zij meer maagd was, dan hij had gedacht. Zijn zoen was de eerste zoen voor haar zinnen geweest. Hij zag het aan de ontroering, die trilde in haar stem, die koortste over haar gloeiend gezicht. Zij bedekte het weer in de handen.

- Wat moet je van me denken...! beefde haar stem.

- Mijn hart, wat zoû ik anders denken, dan dat je mijn engel, mijn engel bent!

Hij opende haar zijn armen, zag haar aan. Zij bleef roerloos.

- Kom je niet? drong hij. Kòm je niet?

Zijn opengebreyde armen waren een ongekende verlokking. Ze waren haar plotseling als een warm thuis, dat haar wachtte, nauw, en voor háar alleen. Zij kon niet weêrstaan, bewoog naar hem toe. Hij omvatte haar geheel, zacht en vast.

- Ben je gekomen? Ben je gekomen? zong hij bijna in jubel.

Zijn mond zocht haar mond, maar zijn lippen kusten haar alleen in de palmen van hare handen, die weifelend weerden.

- Niet meer! smeekte zij, bang. Niet meer! Zoen mij niet meer! Laat mij zoo stil... stil blijven... Ik zoû kunnen schreien... zoo, in je armen...

- Je moet niet schreien...

- Ik ben ziek, en nerveus. Ik zoû kunnen huilen... Als je me weêr zoent, barst ik in snikken uit... Je doet het zoo heftig. Ik ben bang voor je, maar ik hoû wèl van je... Laat me zoo stil blijven... Ik ben zóo goed... Ik ben zoo kalm... zóo tegen je aan. Ik heb dàt nooit zoo gevoeld... Ik voel hier je hart... Ik ken je nauwlijks... maar, ik weet niet... ik voel je hart... Het klopt... Wat klopt het gauw... Ik rust zoo uit; ik ben wel moê van dat klimmen... Je hebt me zoo opgetrokken, me gesléépt... Ik voel nu, dat ik heel moê ben... Je moet nu lief zijn... me niet meer zoenen...

Hij drukte haar alleen vaster.

- Druk me niet vaster... Wees nu lief... Blijf nu zoo... Ik lig zóo goed... Ik lig zóo heel goed...

- Amor' mio, amor' mio!

- Ik heb nooit zóo gerust, zoo gelegen... Ik woû dien hoed afzetten... Zoo...

- Amor' mio, wat ben je blond!

- En jij bent zoo donker... Je haren... zijn als git... zoo zwart... En wat zijn ze dik, en wat krullen ze...

Haar handen, weifelend, waren niet durvend langs zijn schouders opgegaan en aarzelend huiverden zij nu over zijn hoofd, waarover zij zich plotseling sloten.

- Wat krullen ze, wat krullen ze, herhaalde zij.

- Ik ben bezweet, sprak hij glimlachend. Als ze vochtig zijn, krullen ze meer...

Zij had haar zakdoek in de handen; zij veegde zijn voorhoofd af, bijna voorzichtig.

- Amor' mio! herhaalde hij steeds.

Hare handen legden zich om zijn slapen, en zij zag hem, innig, innig aan. Haar oogen waren vòl tranen. Een nevel dreef over haar gedachte heen, die zich verteederde, en zij zocht... vond niet dadelijk... zijn naam.

- Aldo! fluisterde zij. Aldo...

- Wat is er?

- Je heet Aldo?

- Ja, ik heet Aldo, Milia mia.

- Aldo... wat dènk je van mij...

- Dat je mijn èngel bent...

- Ik heb nooit gedaan wat ik doe... en ik dacht, dat ik zoo verstandig was... en koud... dood in het leven... en nooit meer, nooit meer iets voelen zoû. En ik hoû van je, ik hoû wèl van je... Neen, geef me geen tweeden zoen... Wees nu lief... Laat me zoo liggen, zoo liggen tegen je aan... en laat me kijken, zoo naar je kijken...

Zij hield steeds hare handen tegen zijn slapen en zij zag hem zóo in zijn oogen. Als hij haar wilde zoenen, wendde zij zich af, zag hem dan weêr aan, en eindelijk zei ze:

- Aldo... weet je, waaròm ik van je hoû...

- Waarom dan, Milia mia...

- Omdat ik je zoo mooi vind... zóo mooi... zóó mooi...

Hij lachte zacht, drukte haar vaster. Hij meende zich niet mooier dan een ander te zijn, er goed uit te zien als twintig anderen, maar hij was gelukkig, omdat zij zóo verliefd was.

- Jij, mijn hart, jij, mijn schat, jij bent mooi!

- Neen ik ben niet mooi...

- Jij bent mooi! Ik heb nooit zoo iets moois als jij gezien! Je bent zoo wit, zoo blank, zoo blond, zoo blankblond, zoo zilvergoudblond, je bent zoo heerlijk blond, zoo héérlijk blond. Je hebt zoo een lief, klein, rond gezicht, net een engel, net een blonde engel. Je

oogen zijn zoo treurig gelukkig, net van een engel, die treurig gelukkig is, en je kleine mond lacht, lacht, net als een kleine blonde engel lacht. Zoo even heb ik je gezoend, heb ik je aan mijn lippen gedrukt, heb ik aan je lippen gedronken en ik heb dorst, ik heb dorst, mijn engel...

- Neen, neen...

- Ik heb zoo een dorst! Waarom mag ik je niet meer zoenen, mijn Milia, als je wèl van me houdt, en me mooi vindt! Waarom mag ik je niet meer zoenen? Er is geen reden voor! We zijn beiden jong, beiden mooi, we willen beiden leven en gelukkig zijn... en het woud is zoo heerlijk immens om ons heen: laat mij je weêr zoenen, weêr mijn dorst aan je lippen lesschen... laat mij weêr... laat mij weêr...

Hij dwong tusschen zijn lippen haar mond, en zij voelde zijn tanden. Zag zijn oogen diep schitteren. Nu zoende hij haar, keer op keer.

- Zoen mij, zoen mij, mijn schat... Zoen mij, mijn engel... Neem mijn hoofd weêr tusschen je handjes, plak je handjes zoo tegen mijn slapen; kijk me dan aan en zoèn me... Neen, niet zoo, niet zoo koud, als of je niet wil... Kàn je niet zoenen...? Kàn je me niet warmer zoenen...? Druk je lippen tegen mijn lippen... Druk ze: zoo, zóo... mijn engel...

Als roode vruchten aten zij elkanders kussen, tot zij doodsbleek, zweetbepareld was aan zijn borst...

- Niet meer... niet meer! smeekte zij. Het is slecht wat ik doe...

- Is het slecht? Maar het is niet slecht...: we houden van elkaâr, en we vinden elkaâr mooi, en we verlangen beiden naar elkaâr, ik naar jou, en jij naar mij, en het is niet slecht, het is heelemaal niet slecht...

- Ik denk aan...

- Aan wat denk je? Aan wie? Aan je man? Hij is dood. Je hoeft niet aan hem te denken, niet aan hem te denken...

- Ik denk aan Hugo...

- Aan Hugo? Hij heeft je nooit gezoend! Hij heeft nooit...

- Ik hoû van hem...

- En van mij?

- Ik hoû van jou... Maar van hem...

Van hèm...

- Anders... Hij is de liefde van mijn ziel, hij begrijpt me, ik ben de troost van zijn leven...

- Maar wat ben ik dan? Van MIJN leven ben je de troost; zonder je kan ik niet leven, word ik ziek, ga ik dood, en ik begrijp je ook, ik begrijp je, en, zeg Milia, ben ik nièt van je ziel de liefde? En wij hebben elkaârs kussen gegeten! Je ziel is toch je lichaam, mijn lichaam is mijn ziel: dat is alles eén, alles het zelfde, onscheidbaar; het een is er niet zonder het andere, en je houdt van Hugo niet, maar van MIJ!

- Neen stil, stil: ik hoû innig van hèm!

- Ik wil het niet, ik ben jaloersch, je houdt van mij, alleén van mij. Geef mij je mond: je mond is van mij, je zoen is van mij, je ziel is van mij, je lichaam is van mij, is van mij...

- Neen, neen...

- Is van mij, is van mij, zeg ik je... Ben ik niet je eigen Aldo?

- Ja... ja... mijn Aldo, mijn móoie Aldo! Je bent zóo mooi... zóo mooi! Ik hoû van je voorhoofd, zoo smal, en je haren krullen er dadelijk aan, en je slapen, je lieve slapen glijden zoo schuin weg, tusschen mijn handen... En je wenkbrauwen zijn zoo zwaar... zoo een staaf boven je oogen...

Hare wijsvingers streken zijn brauwen.

- Ja, strijk me zoo... Dat vind ik zoo lief van je, als je me zoo strijkt, me zoo strijkt over mijn wenkbrauwen...

- Kijk, ik strijk ze nu heelemaal glad...

- Ja, strijk ze glad, strijk ze glad... Het maakt me kàlm... als je me zoo strijkt, want je hebt me bóos gemaakt... door van Hugo te spreken... Strijk me nu, strijk me nu; ja, zóo over mijn oogleden; zoo strijk je mijn boosheid weg...

- Als ik kijk in je oogen, is het of ik zie in de nacht, en er iets zoek... En je mond is, als je lacht, net het begin van den dag, zoo rood...

- Wat praat je mooi, wat praat je lief, o Milia mia, en wat klinkt dat mooi in je Italiaansch...

- En als je fluit, wordt je mond zóo klein, en zoo ondeugend, bijna slecht, en zóo rood... Het is net of je je lippen verft...

Hij veegde moedwillig zijn lippen tegen haar wang, op haar hand.

- Ik verf ze niet, ik verf ze niet, Milia mia: kijk, ze geven niet af...

- Fluit nog eens.

- Straks, Milia; geef me nu nog één zoen... Nog een... Nog een... Ik zoû kunnen leven van je zoenen, als je me er maar véél gaf... heel veel... altijd door... zonder ophouden...

- Mijn Aldo... ik zoû niet meer ademen kunnen... Ik kàn niet meer adem halen...

Laat me... O, laat me nu... Ik ben zoo moê, en ik heb het warm, en ik zoû zoo willen liggen... zóo... stil... tegen je aan, op je hart... en dan moet je stil zijn... niets zeggen, niets doen... me alleen stil en vast zoo houden... dat ik uitrust... want ik ben ziek, ik ben ziek, mijn Aldo...

- Je bent niet ziek... Ja, lig nu zoo, kalm...

- Je hart klopt zoo gauw!

- Lig nu kalm. Je bent niet ziek. Je bent geheel gezond; ik voel, ik weet, ik zie, dat je gezond bent, en niet ziek.

- Ik zoû zoo kunnen slapen... Ik ben ziek en nerveus.

- Slaap dan... Ik zal me niet meer verroeren... Ik zal je alleen heel vasthouden...

Slaap dan, Milia mia... We zijn alleen: er is niemand hier in het woud... en alleen de krekels dreunen... als een orgel. Slaap... slaap nu stil... slaap nu rustig. Je bent niet ziek en nerveus.

Zij sloot de oogen, maar zij sliep niet. Zij lag zoo wel verlamd als gelukzalig en bang. Zij was bang omdat zij zoo hevig zijn hart voelde kloppen, en zij zich voelde in zijn almacht en die van het meêplichtige woud. Het woud was om hen immens en verlaten en wijd, als een kathedraal der natuur, waardoor de daverende orgelzang der krekelen dreunde. Een hooge wind streek door het gebinte der hoogste takken, als met een gewuif van groote engelwieken... Verder was het doodstil...

- Milia, zeide hij plots. Verroer je niet...

Zij schrikte... verroerde niet... zag alleen òp.

- Kijk naar mijn schoen...

Zij keek, niet verschrikt meer, verbaasd...

Zij zag een groen hagedisje...

Het trippelde aan op de voetjes; het trilsidderde met het staartje, en het kopje was opgerekt naar Aldo's schoen.

- Stil, fluisterde hij. Verroer je niet.

Zij verroerde zich niet, genesteld tegen hem aan. Hoewel hij haar hield omklemd, scheen het haar toch, dat hij haar had vergeten... Dat werd haar zóo duidelijk, dat zij er, in haar verbazing, een lichte krenking om voelde, een jalouzie... Want zijn gedachte was niet bij haar, en toch was haar mond nog geschroeid van zijn zoen. Onverwachts hoorde zij zijn lippen fluiten... Hij floot en zocht te gelijker tijd in zijn zak naar zijn fluitje, zijn fluitje van een paar soldi... Voorzichtig bracht hij het aan zijn fluitende lippen, en de zonder instrument begonnen melodie klonk feller en scheller, verlokkelijk... Het beestje, geheel ontroerd, was den schoen opgewipt, glipte er over heen, verdween ergens, onder Aldo's been...

- Het is weg, zeide zij en bewoog zich.

- Neen! zeide hij met een schok, bijna boos. Het was niet weg... Het was dáar... onder mijn knie. Je hadt je niet moeten bewegen...

Toen glimlachte hij breed, zacht haar toe, als vroeg hij verschooning voor zijn ongeduld.

- Wat ben je een kind! zei ze zacht, een beetje ontsteld door zijn heftigheid. Wil je heusch hagedisjes tam maken?

- Ik heb er wel eens héél tam gemaakt.

- Door ze te fluiten...?

- Ja... Dan loopen ze tot op mijn hand... Maar als ik mijn hand dan bewoog, wipten ze weg... Ik zoû er een héelemaal tam willen maken...

- Ik ben jaloersch, zeide zij en legde haar handen aan zijn slapen, zag hem aan, kuste zijn mond aanbiddend, zoo als zij een reliquie had gekust. Ik ben jaloersch...

Hij lachte.

- Ik, ik ben jaloersch, antwoordde hij in een kus. Ik ben jaloersch, van 'Ugo'.

- Neen...

- Ja, jawel, IK ben jaloersch... O, Milia, als je niet van me houdt, word ik ziek, ga ik dood!

- Ik hoû van je...

- Ben je van mij?

- Ja... ja... ik ben van jou...

- Hier? Ben je van mij hier... in het woud?

Zij schrikte op.

- O toe, laat ons gaan! riep zij uit. Het is laat, en...

Zij was vlug opgerezen, in verwarring.

- Je bent bijna als een hagedisje, zei hij; zoo schichtig, zoo bang! Moeten wij wel terug?

- Ik hoor een klok...

- Dat is twaalf uur. Moeten wij terug... naar ons hôtel? Laat ons hier blijven! Laat ons hier leven!

- Hier... in het woud?

- Waarom moeten wij terug... Laat ons hier blijven... Ik weet hier dicht bij een klein huisje... daar woont een houthakker... daar kunnen wij blijven met elkaâr... wonen, slapen...

Zij lachte zacht.

- Kind, dat je bent! Groote jongen! MIJN groote jongen!!

- Nooit, als je wat gevonden hebt, moest je terug gaan... één pas... En wij, domme menschen, gaan altijd terug... en zoo vinden wij het nooit... nooit... heelemaal...

- Wat?

- Het plezier. Het genot. De vreugde. Ik wil nù mijn plezier, mijn genot, mijn vreugde. Jij bent het: jij bent mijn vreugde, mijn genot, mijn plezier! Ik wil je, ik WIL je!!

- Kom... Aldo, MIJN Aldo!

Zij was het, die hem meêsleepste.

- Steun mij, Aldo! smeekte zij, aan de helling.

- Neen! zeide hij onwillig.

- Steun mij! herhaalde zij en wierp zich tegen hem aan.

- Als je naar boven wilt, zal ik je steunen...

- Ik moet naar beneden.

- Dan niet...

- Aldo, mijn stoute Aldo, cattivo Aldo mio, steun mij!!

Zij drukte zich vast tegen hem aan. Zijn lippen verslonden haar oogen, haar mond, haar gezicht, en hij kermde, razend. Bezwijmeld van zijn verlangen, daalde zij, sneller, naar beneden, naar het hôtel... als vluchtte zij een àl te groote, overstelpende weelde... daalde zij, omvat door zijn haar steunenden arm, die haar bijna weêrhiield te dalen... stortte zij zich bijna omlaag...

VI

Dien middag, gedurende de siësta, bleef zij in haar dichtgeschemerde kamer; zij lag op haar bed, tuurde voor zich uit, en zij zàg den goudzonnigen morgen weêr, het woud, de heuvels en hèm, en zij voelde op hare lippen, geheel haar gezicht, zijn zoenen, zijn zoenen altijd. Des te intenser bleef het vizioen, omdat in het park, omdat rondom hare kamer in het pavillioen, de krekels eindeloos vedelden. Langen tijd bleef zij roerloos, als betooverd door een te groot en te plots geluk, een geluk plots zoo groot en zoo waar, dat zij het eigenlijk, stil in zich, wantrouwde. Zij kon er niet aan gelooven. Zij zag terug: hare peinzensmoede, melancholieke meisjesjaren; haar huwelijk, als een taak, die zij aanvaard had; hare liefde, hare liefde voor Hugo... Daar, in die doos, lagen zijn brieven... Als nieuwsgierig greep zij er naar, las er één, van twee jaren her... De eerste fraze al leek haar vreemd, niet tot een vrouw in het leven gericht, maar tot een heldin, te litterair gesteld, te vreemd mooi verwrongen...

Hij had ze toch geméend, die fraze; o neen, Hugo had nooit komedie gespeeld... Hij was zoo, een beetje litterair; hij schreef zoo, hij sprak zoo, hij dacht zoo... en zij had het altijd mooi gevonden: zijn liefde een mooie, poëtische troost, als de ziekekamer van haar ouden man haar al te veel had benauwd. Het was een hóoge mooie liefde geweest, een liefde van zusterziel en verwantengeest; een liefde, nauwlijks met een enkelen kuischen kus geze-

geld, een liefde, nooit bezoedeld door vulgaire ontrouw aan den grijsaard, dien zij beiden hadden liefgehad.

In de najaarsavonden, in de duisterende kamer, bij het grauwendende raam, uitkijkende langs de straat, die in regen droop, hadden elkanders noordelijke zielen elkaar gevonden, met enkele woorden soms, met veel zwijgen daartusschen of in durerend gesprek over dingen van hier en hier-namaals. Een webbe van grauwe weemoedigheden of zacht spiritualistiesch glinsterende verwachtingen was tusschen hen beiden in die vaak geheel ongestoorde avonduren gesponnen, en zij had zich er na dikwijls kalm en weemoedig tevreden gevoeld, dikwijls ge-exalteerd, en dikwijls diep ongelukkig: heel goed begreep zij dan niet waarom...

Nu, geschroeid door Aldo Ardo's kussen, wantrouwend het plotse geluk, was zij bijna bang het verleden - die twee, drie verledene jaren - in te blikken, was zij bijna bang in die brieven te blikken... En toch las zij ze, las zij ze door... Klagelijk zongen de zinnen op tusschen het soms razend gevedel der krekels daar buiten, nagalm dier hymne aan de natuur in den goudgroenen dom van het woud... Zwak klaagden de zinnen, mooi afgerond, sierlijk gesteld met de modewoorden der jongste schrijvers - klaagden zij van levensmoêheid, of poogden zij vleugelen uit te slaan naar verre, gouden zielsapotheoze... Zoo wel de klacht als de extaze plotseling leek Emilie, hoewel niet onwaar, tòch niet waar... Wat was er waar in, wat onwaar...? Zij had onmogelijk het kunnen zeggen. De waarheid klonk met de onwaarheid samen: zoo wel het gevoel als de verwachting waren zoo wel gekunsteld als doorvoeld... Bij de brieven lag het portret van Hugo: een lang, mager, bleek, fijn gezicht...

Zij kreeg tranen in hare oogen, tranen van medelijden, medelijden met het arme verleden. Het kon, o het mòcht niet zijn, dat één enkele ontmoeting, een enkele morgen, dat enkele kussen, één vaag van hartstocht wegwischte geheel dat arme, lieve verleden, dat zoo een teedere troost was geweest. Zij was geen slechte vrouw! Zij had nooit slechte verlangens gekoesterd! Zij had veel geleden, en zij had lief gehad, en er waren andere waarheden nog,

dan die waarheid van het plotse geluk... dat zij wantrouwde... O, zij had zich laten gaan, was verleid, was betooverd... Nooit had zij dat van zich kunnen voorspellen... Die mooie officier, dien zij twee dagen kende en die haar zóo had gezoend, in het woud... Zij had zich door hem laten zoenen... omdat hij mooi was: zij voelde dat duidelijk... Had zij Hugo lief, omdat hij mooi sprak... en mooi schreef? Had zij lief... met haar schoonheidsgevoel?! Niet met haar ziel, niet met haar wezen geheel! Hare gedachten verwarden zich... maar zij weende om het arme verleden en terwijl de krekelen feller vedelden, scheen het haar of zij Aldo's fluitje er schel tusschen door hoorde pijpen...

Neen... hij floot niet...: het was buiten de rust van de siësta, en alleen de krekelen snrpten... Aan het déjeuner had zij bijna niet kunnen eten, was zij blij geweest, dat de zaal zacht schemerde om de gesloten jalouzieën, was zij bang geweest, dat die schroeiende zoenen zichtbaar op haar gezicht zouden zijn... Zij had met de andere gasten nauwlijks twee, drie woorden kunnen praten; zij voelde, dat zij zich herwinnen moest, kalm moest zijn in haar geluk... HIJ, na het maal, had haar gevraagd:

- Milia... wanneer zie ik je weêr...?

- Ik weet het niet... ik weet het niet! had zij ontroerd geantwoord en zij had zich zoo gauw mogelijk in hare kamer teruggetrokken. Hij, hij zoû zijn in de zijne... Door de jalouzie zag zij zijn jalouzie, gesloten. Hij... waar dacht hij aan? Zij, ze dacht aan het arme verleden, aan Hugo; zij las diens brief... Het was of er sluiers voor haar oogen werden weg gerukt... Of er nevelen, gordijnen weken... Of zij klaar zag, de waarheid in fel licht...

ZIJ HAD NOOIT NOG LIEF GEHAD. ZIJ HAD NOOIT NOG GELEEFD. Zij had nooit nog wáar gevoeld. Geleden, ja, had zij veel... Maar geleden van melancholie, mistroostigheid: geleden om haar grauwe bestaan. Misschien zelfs had zij nóoit nog geleden!! Zoû het alles, zoû het alles komen...? Dezen dag voor het eerst had zij waar gevoeld, had zij geleefd, had zij lief. Het was alles heel eenvoudig geweest, en het was gebeurd voor zij zich was bewust en de betoovering had kunnen beseffen.

Het was zeker gebeurd het allereerste oogenblik, dat zij hem even voor zich had zien opdonkeren, in de van glimvliegjes lichtgolvende hortensia-laan. Het was gebeurd, toen hij dien nacht had gefloten. Bij het eerste woord, dat zij tot hem gesproken had, was het onherroepelijk geweest, een noodlot. Zij had niet anders kunnen doen dan met hem meêgaan, het heuvelende, groengouden woud in, het woud, dat zij zonder hem zelfs niet geweten had zóo dichtbij te zijn. Hij had haar in zijn armen genomen, haar gezoend en zij had hem eenvoudig gezegd, dat zij hem lief had, al had zij hem ook gesmeekt heel lief te zijn en niet hevig meer... Zoo Hugo haar zóo ooit had durven nemen, zij zo^u in verontwaardiging zijn uitgebarsten... in hevige woorden... in litteraire zinnen misschien...

Zij had geen zinnen... nauwlijks woorden gehad. Misschien, dacht zij naïef en eenvoudig, was het om de taal, die zij toch met moeite slechts sprak... Zij herinnerde zich niet meer wát zij gezegd had, toen hij haar had gezoend... Misschien was het om de taal... Maar misschien ook was alles verleider geweest en betoovenaar: de natuur, het land, het woud, de lucht, de zon, de boomen, de krekels. Het was alles zoo mooi geweest, zoo ongeweten mooi, bijna wild, bijna primitief, zoo almachtig òm haar, klein, heerschend en haar overstelpend, bezwijmelend, haar verdrinkend in heftig leven... Een golf van zonnelicht, van zuidelijke zonneglorie had haar meêgesleept... en in die golf had hij haar de armen ge-opend en was zij, eenvoudig, toegegaan naar zijn hart, naar zijn borst, naar zijn lippen... en zij had niet anders gekund dan hem eenvoudig zeggen: ik heb je wèl lief... io ti voglio bene...

Ti voglio bene... de zachte woorden waren gezegd geweest... omdat zij verleid was, betooverd. Door hèm - door natuur, land, woud, lucht, zon, boomen en krekels - en toen weêr door hem, onherroepelijk door hem. Hij was zóo mooi, als zij nooit mooi geweten had, en hij was zóo mooi, dat hij door haar schoonheidsgevoel, o onweêrstaanbaar, tot haar hart had gesproken. Hij had haar kunnen verleiden, betooveren, alleen omdat hij zóo mooi was... Wat wist zij van hem, van zijn leven, zijn geest, zijn ge-

moed, zijn karakter, zijn ziel... Zij wist niet: zij wist alléén, dat zij hem mooi vond; zóo, dat zij door hare waardeering iets anders in zich had voelen ontwaken, of een faun een slapende nymf had gewekt... Die slapende nymf was haar vrouwelijk verlangen, kuisch teeder en heftig hartstochtelijk... Zij schrikte er van toen zij haar plots, die nymf, allerteederst maar allerheftigst, vóór zich zag rijzen... en gelukkig glimlachen zag, als een gelukkig wachtende bruid...

Onbewegelijk bleef zij liggen dien middag en staarde en zag de nevelen, de gordijnen opengaan, die zoo lang de waarheid hadden donker gehouden. Met het diner verscheen zij niet aan tafel, zeide aan het kamermeisje, dat zij ongesteld was. De avond donkerde; zij hoorde stemmen buiten: de andere gasten, die daar rondwaalden en lachten. Zij hoorde zijn stem een oogenblik en het was haar vreemd die te hooren... Hij sprak met De Sanctis: wát hij zeide, verstond zij niet, maar zijn stem van conversatie en scherts, dáár in den tuin tegen dien anderen man, deed haar vreemd aan. Langzaam-aan werd het alles stil. Zij was steeds blijven liggen, als neêrgepletterd door te veel licht, te veel waarheid, te veel geluk misschien.

Zij verlangde, verlàngde naar hem... Nooit nog had zij zóo naar iemand verlàngd. Het was een dorst naar hem en een honger, de levensbehoefte hem vlak bij te zijn, in zijn sfeer, hem te zien, hem te beroeren... Zoû hij naar haar verlangen? Zij dacht van wèl; zij bedacht het met een zacht geluk... Zij zoû niet kunnen slapen. Stil zoû dan zij blijven liggen, tot de volgende dag zoû zijn aangebroken... en zij hem weêr zoû zien, hem weêr zoû zien.

Buiten was de nacht drukkend zwoel; scirocco drukte over het land, hing laag in de lucht en zwoelde tusschen de boomen; scirocco woog over het huis, als een stille, stille oppressie, die altijd dreigde en nooit werd tot daad... Scirocco maakte de nacht luchtloos en lichtloos; binnen, in hare kamer, was het bijna onmogelijk te ademen. Zij was opgestaan, om de jalouzieën open te stooten; in het waas van scirocco buiten, als een beweegloozen nevel, waarden maar enkele glimvliegjes rond, als heel kleine dwaal-

geesten: de kleine demonen der elven misschien. Zij zag even naar ZIJN raam, maar onderscheidde in den grijzigen mist niets, niets. En zij viel te bed neêr, drukte haar borst met de handen, voelde hare slapen kloppen, vreesde voor slapeloosheid, vreesde er voor tot het vreemd kristalleklaar werd in hare hersenen en zij wist, dat de nacht zonder slaap zoû zijn.

Haar hart scheen te tikken tot in hare hersenen, haar verhemelte schroeide, hare lippen waren droog van dorst. De handen, die stil langs haar lichaam lagen, trilden, trilden, trilden. Zij staarde voor zich uit in haar verdonkerde kamer, en als zij dacht aan den morgen, glimlachte zij... Maar zij kreunde nu, hijgde, bewoog het hoofd: zij verlangde... Zij verlangde naar hèm... Maar zij verlangde ook naar een donderslag, die die zware scirocco zoû doen barsten; naar hevigen windvlaag, die die zware scirocco weg vagen zoû, verjagen zoû uit den nacht, uit de lucht, uit de boomen, uit de kamer en uit haar hoofd...

Plots hoorde zij een zacht, lang aangehouden geluid, een teedere toon, die zwol. Zij schrikte, begreep dadelijk nu: HIJ float... De teedere toon zwol heel hoog, tot het scheen of zij breken zoû als een straal van glas. Maar hij boog om, de straal, en viel in den nacht in droppels neêr, met telkens den zelfden droppel... Toen zong de melodie en smeekte: o, kom! Zonder woorden smeekte zij duidelijk: kom...

- Hij slaapt niet, dacht zij; en fluit...

Heller zong de melodie op: het was nu als véle vogels, met tinkelgeluidjes van kristal, vreemd, omdat het nacht en scirocco was. En de vele vogeltjes smeekten: kòm! Tot zij niet smeekten meer, maar heel teeder en zoo luchtig en vroolijk te gelijker tijd verlokten, verleidden, dwars door scirocco heen...

- Hij wil weêr hagedisjes tam maken... dacht zij. Zoû hij de beestjes zien... in dien grauwen nacht... Kind, groot kind, dat hij is! Denkt hij niet aan mij, als ik aan hem denk... Een groot kind is hij, een jongen... met zijn fluitje van een paar soldi...

Heller en scheller float hij. Kòm, kòm!! scheen zijn lied nu niet meer te smeeken, maar dringender te bevelen, tot de eerst zoo

zachte melodie opraasde van onbevredigden hartstocht, met nooit te verzoenen wellustverlangen... Er kreunde een woeste smart in nu, en daarna smachtte hij, die daar floot, er in na om een wild plezier, gebiedend en smeekend als een meester, die slaaf is...

Zij was opgestaan, voor zij het wist... Zij vond, dat hij mooi floot en was bang te gelijker tijd, bang voor die schelte in den zwoelen scirocco-nacht; bang, dat hij die anderen wekken zoû, verhinderen zoû te slapen... De snerpande hooge tonen sneden haar door haar zenuwen, maar zoo fel, dat zij bang was om de anderen, die die tonen hooren zouden. Het was te duidelijk, te schel, te luid... Zij had hem willen vragen zachter te fluiten... En als onbewust was zij opgestaan, stond zij, betooverd, schimmeblank in de nachtgrauwte van haar kamer.

- Mijn God! Mijn God!! dacht zij en wist niet meer...

Zij had hem willen doen zwijgen. Hij, floot maar voort. Zij wist niet meer waarom, en hoe, maar zij voelde hare voeten gaan... Zij bewogen, en zij was zelve willoos... Er was niets dan een intuïtie in haar, om een langen, donkeren mantel te grijpen, die hing over een stoel, en om te slaan over hare witte schimmegegestalte... Zij stiet de jalouzieën iets verder op, trad naar buiten. Scirocco deed haar bijna bezwijmen... Maar ginds, ginds floot hij, floot hij, smachtte, smeekte, beval, gebod... Zij kòn niets anders doen, dan hare voeten, die zij gaan voelde, wilden... Zij trad op het terras van het pavillioen, de treden af, was in den tuin...

- Ik ben gek! dacht zij nog een oogenblik, omdat heel helder kristal haar hart in haar tikte, tot in hare hersenen toe, omdat haar verhemelte en hare lippen dor en droog waren van dorst, omdat hare voeten gingen, buiten haar eigen wil om... Maar zij was al genaderd het hoofdgebouw van het hôtel...

- Ik ben gek: ik weet niet wat ik doe! dacht zij.

De fluit hield stil; zij stond. Zij zag hem zitten daar ginds, in zijn raampost, zoo vaag, zóo vaag in den nacht, een grauwe schim, als zijzelve in den tuin. Maar zij zag, dat hij de armen strekte...

- Milia...! hoorde zij zacht.

Het was zijn stem, die haar riep.

- Aldo! Aldo!! antwoordde zij.

Hare armen bewogen vaag uit den mantel, en hij zag haar gestalte wit worden in de plooiën van een schimmekleed. Zij, zag slechts zijn open armen, bewoog naar die toe...

- Milia! Milia!! Ben je gekòmen!!

Zij voelde om zich heen zijn armen... Zij hoorde de woorden op haar mond, in zijn woesten zoen. Zij brak tegen hem aan, wèg in zijn omhelzing.

- Ik ben gekomen! Ik ben gekomen!! snikte zij, in haar geluk, de armen woest om hem heen, en de woorden welden haar zóo eenvoudig uit haar hart, dat zij niet anders te zeggen wist, en zich alleen dicht tegen hem borg, schuil in zijn omhelzing...

VII

Haar was de liefde vol betoovering en vol verrassing als het wilde woud zelve was. De liefde was haar het dwalen door het onbekende woud langs de klimmende, klimmende paden, tot in der faunen mysteriën, zacht en hevig gevierd, terwijl het zonnegoud regende, of over de knakkende varens de nymfen reidansten in manelicht. De verrassing steeg met iedere pas-omhoog en de betoovering omstrikte dichter met elke herhaalde omhelzing. Het was haar een zweven tot aan den hemel toe, terwijl zijn armen haar voerden, voerden. Uit het woud steeg het pad in het licht. Uit den nacht steeg het tot de sterren. Uit den dichten schemer des liefdewouds steeg het liefdepad tot de verblindende zon, overstelpend met een lichtval van glorie. Langs het pad weligden als van een tooverwingerd de dichte trossen der roode zoenen. De vergetelheid van al het andere was als een immense eenzaamheid rondom hen, waarin zij heerschten, heel machtig beiden. Hunne verlangens waren hun trouwe slaven, die vooral háar bereidden het jubelend feest van haar vreugde, de herhaalde extaze harer nauwlijks ontwaakte zinnen. Want zij bleven kuisch gesluierd als maagden, tot zij als bacchanten de dichte trossen zich drukten ten

mond. En het bleef alles verrassing, betoovering: ieder oogenblik was een frissche bloem, ontsproten uit de verrassing, bekorende met de betoovering. Zoo schakelden de oogenblikken tot dagen, de bloemen zich tot hechter festoen. Zoo scheen het gewone niet te zijn, en was de eens schijnbare uitzondering de vreugde voor iederen dag.

Zoo leefden zij als de efemere wezens leven, die zich goden denken voor de eeuwigheid. Zoo was haar vroeger leven van haar afgevallen als een grauw kleed, en een zware last, en dwaalde zij nu klimmend op in het liefdewoud, slechts lucht omwaasd door haar laatste schuchterheid, wier sluiers opfladderden in heftige bries, in hare armen niets dan vruchten en bloemen. Zij ging en hij was altijd naast haar. Zij ging, en zijn omhelzing was om haar. Verrast ging zij steeds voort, en zijn armen sloegen om haar den strik der betoovering. Incantatie was in zijn stem, die alle geluid van het liefdewoud in zich opnam. Haar eigen wil was niet sterker dan de drang van haar geluk. Zij had zelfs voor haar eeuwige zaligheid zich niet haar geluk kunnen ontzeggen. Het oogenblik was meer dan de eeuwigheid en de ziel was geen andere, dan die haar lichaam geworden was in de macht van zijn liefde. Hare melancholieën stegen, nevelen, op, en langs het liefdepad sloegen als blijde cymbalen te zamen. De treurige liefde week voor de liefde, die lachte, en de ziekelijke verstandelijkheid, eens arm van bloed, was herboren in een gedachteloos geluk van het lichaam, dat, heidensch, liefde gezond maakte en mooi. Het bloed purperde, de fontein van het leven. Het vleesch bloeide, glorie der schepping in het kleine paradijs, dat voor twee slechts is. En het was heel eenvoudig, als of het niet anders had kunnen zijn, zonder strijd er om heen, en verandering, die tegen hield...

Om hunne liefde heen was het gewone-menschen-leven, in het hôtel. Zonder dat zij er over spraken, leefden zij het afzonderlijk mede, voor zoo veel het niet anders kon; zonder afspraak vermeden zij elkaâr aan te zien, als die anderen een oogenblik rondom hen waren. Maar zij zagen elkaâr, zij vonden elkaâr altijd; des morgens bij het wankle bruggetje, om het wondere woud in te

gaan; des middags, om elkaâr nog even in de oogen te lachen in de tooverlaan der hortensia's; des avonds langs de Lima onder de donkere, dichte platanen, terwijl de nu volle maan over de bergen als een klaar weefsel spande van witten dauw, witten glans. De zon, des morgens, als zij het woud opklommen, zij in zijn arm, heerschte koninklijk in volzomersche glorie, rees als een god aan den hemel hooger, goot zijn gouden genade bij stroomen uit, herschiep de heuvelen in treden van licht, waarover hij met gouden voeten omhoog trad, herschiep de bergen in tronen van licht, waarop hij zetelde onder den troonhemel van licht. Het licht regende uit het bevend azuur; het licht droop den erbarmenden god van de flanken af, droop uit zijn opene palmen, droppelde in groote druppelen vloeiend goud door de wilde-kastanjes, die hen, stervelingen, beschermden voor zijn al te goddelijke genade. Maar trots die schaduw was de lichtzege toch om hen heen, in den immensen groenen dom, waar de duizende krekelen klaterden en hun orgelzang dreunde alom. Zij had nooit gedacht dit te kunnen doen: met hem op te gaan in die glorie, en zij ging, zij ging, licht van tred. Het was een bedwelming, een bezwijmeling, een extaze: het was of zij in de zon zelve binnentrad, trad in zijn stralen, voor zoo ver het haar, sterfelijk, gegund was aan het uiterste van dien aureool te roeren. Haar lichaam klopte tegen het zijne, en zij werd niet moê. Hij kustte haar het zweet van de slapen, en zei haar hoe mooi zij was, en zij legde om zijn hoofd haar armen en zei hem hoe mooi hij was.

- Sei bella... sei bello! herhaalden altijd hun stemmen, terwijl hun blikken elkander aanbaden, hunne handen elkander zegenden, hunne zoenen tot elkanders hostie tusschen hun lippen werden. Als zij, voor weêr tot het gewone leven te dalen, rustten in elkanders armen, walmde uit het mosbed de warme glans om hen heen, tot zij de oogen sloot en half bezwijmde. Maar den haar eerst al te hartstochtlijken gloed van die zon liet zij weldra haar verliefde aderen doorstroomen, dankbaar aan den lichtstroom des levens. Vond zij des middags Aldo terug tusschen de roze hortensia's, dan was zij blank kalm en rustig sreeen en kon zij zeggen, dat

zij niet moê was. Maar de zon daalde en sleepte zijn koninklijken mantel over de bergen, de heuvelen heen, en het was of hij nader de bange aarde naderde, want zijn licht regende niet meer uit het diepe azuur, maar zijn vuur stak van af de toppen en klingen. Zijn pijlen flitsten door elkaâr, onredelijk en onbarmhartig, schoten onder het loover, dat niet meer beveiligde: zijn eerste genade was een razernij geworden, onbegrijpelijk den sterveling, die hem aanbeden had; onder den rand van zijn mantel schoten zijn vlammen te voorschijn; zijn laatste voetstappen schroeyden en hij liet achter zich over de vallei den drukkenden walm van zijn glorie, den verstikkenden smook van zijn gedoofden aureool, den vreemd vochtigen nevel van zijn in den morgen zalig erbarmenden regen van licht. Hij was heen, de god, en waar hij voorbij was gegaan, liet hij de nabenuwing zijner ge-eindigde heerschappij.

Dan was, tusschen de hortensia's, waar zij elkander in de oogen lachten, de lucht niet meer in te ademen, en zij viel in een rieten stoel, de handen slap, zich afvragende of zij zoû zwijmen...

Maar deze flauwte scheen de laatste rest van hare ziekte te zijn, nu de liefde haar mooi en gezond maakte. Zij herwon zich des avonds, hoewel de benauwing over de groene vallei hangen bleef als stoom over een bronzen ketel. Tot de volle maan spande over de heuvelen als een klaar weefsel van witten glans, witten dauw, een groot ijl webbe, een spinrag, zoo fijn of het dadelijk zoû scheuren en waarachter het bergwoud veronzichtbaard, wèg-droomde... Nog woei geen koelere wind frischheid aan, maar dat zij gezondheid terugwon, getuigde wel haar vraag, om dóor dat spinrag het woud op te gaan... Hij glimlachte, bedacht zich de opene wegen, die begaanbaar in den nacht zouden zijn... En als de slaap over het stille hôtél was gezonken, vonden zij elkander, geheimzinnig, terug op den weg, in den nacht. Zij was even bang te worden gezien; een hond, die blafte, een voetstap, die vèr klonk, deed haar schrikken... Maar hij klemde haar aan zich vast en zij vergat de wereld, de menschen... Was zij niet vrij? Wie zoû haar geluk benadeelen dan hèm... den arme, die ver was, en wiens laatste brief zij nog niet beantwoord had, omdat in een andere taal

de nieuwe litanie van de liefde haar tegenwoordig extatiesch welde toe naar de lippen. En zij drukte zich tegen Aldo aan, en hij voerde haar, het bruggetje over... De Lima stroomde schuim-blank hier en daar; achter steenblokken schenen witte gestalten te gluren... Er klaterde een lach; er was een onverklaarbaar geplas. Zijn arm voerde haar het donkere woud op; de donkere stammen der boomen verwrongen als de gedraaide zuilen eener magische kathedraal. De maanglansen dansten met blanke voeten er tusschen door, reiden stilzwijgend mysterie; heilig en heidensch te gelijker tijd. In de verte klepte een klok het allereerste morgenuur. Zij ging pas voor pas, geheel in zijn omhelzing geleid. Zijn zoenen bloeiden over haar neêr, en hare weifelende handen zochten hem, zÿn handen, zijn gelaat, waarin de oogen lachschitterden. Hare voeten voelden geen moêheid; het was of zijn liefde haar droeg. Tot ze beiden struikelden, zij hem meêsleepste, hij haar ophield, opdat zij geen pijn zich zou doen. Zij zaten op een massa hout, die de hakkers hadden gestapeld en zij versmolt in geluk. Zij verzon liefkoozingen, die haarzelve verwonderden. Rondom hen stonden de schijnsels als stil, dansten niet meer, verschoven nauwlijks, lieten doorzichtige sjerpen sleepen over het mos, dat zilverde... Mousseline schoof tusschen de stammen door, zóo fijn, of de nymfen tòch kijken wilden, al weefden zij uit de maan een alkove. Soms richtte zij zich op van zijn lippen en luisterde uit, om bang te zijn, naar de stilte en de wijdte des wouds, en daarna school zij als een kind weg in zijn open jas, tegen zijn week hemd, waaronder zij zijn hard lichaam voelde. Herhaaldelijk deed zij zoo, om zich heel veilig te voelen, eenvoudig blij omdat hij sterk was en haar voor alles beschermen zoû. Bedwelmd van zijn zoenen, liet zij hem eindelijk los, zwijmde, zwijmde bijna achterover. Hij liet haar, lachte, plukte bij handen-vol de wilde-kastanje-blâren af, spreidde een spond aan den breeden voet van den eeuwouden boom. Hare handen zochten hem, omdat zij heel bang werd, om dat kraken der takken en bladeren, om dat geruisch in het maanstille, heilige woud, maar hij plukte, hij rukte, hij stapelde de bladeren dikker, en voelde of het bed week werd en mollig,

en in dat licht en die schaduw had hij de bewegingen van een faun. Zijn oogen schitterden zoo, dat haar lippen naar die vonken smachtten, als naar een vuur, dat zij eten wilde. En terwijl hare armen zich oprichtten naar hem toe, om hem te bereiken, zoo groot boven haar, zoo vèr van haar verwijderd, boog hij erbarmend lachend over haar heen en beminden zij elkaâr op het bladerenbed, zoo als de woudwezens elkander beminnen, tot plots de bleeke glans, schuivende, het geheim ontdekte van hunne versmoltene lippen, en zij er van opschrikten, en lachten, en lachten daarna...

Het was de wondere weelde, het waren de toovere nachten. Het waren droomen, meende zij, terug in haar kamer in het nog nachtstille hôtel. Zij begreep niet wat zij gedaan had, wat zij had kunnen doen, en alleen haar hevig geluk kon haar zeggen, dat zij zich niet bedroog, dat de vervoering, die zij zich heugde, waar moest zijn. Na die nachten waren het de zacht sleepende morgens, in het park, tusschen de hortensia's, onder de platanen. Zij bewoog niet in haar stoel, terwijl hij bij haar zat, zachte woorden tusschen hen. De Engelsche dames, De Sanctis en zijn vrouw gingen hen voorbij, groetten, spraken staande een oogenblik. In den tuin, hier en daar, installeerden zich de groepjes der gasten, met handwerk, courant en boek. De warmere morgens drukten de energieën in droomerige loomtes. Door het regenende zonnegoud van de laan-verschieten krakelde schel een courant ginds open... of wuifde een waaier als een groote kapel... Zij bewoog zich niet, achtte niet meer, dat men zéker over hen sprak. De Engelsche dames zagen er niet meer dan flirt in, zeker; De Sanctis knipoogde tegen zijn vrouw... Een oude dame, sedert enkele dagen aangekomen, lachte hen uit haar stoel vriendelijk toe, ziende de liefde en die begrijpende met de sympathieke herinneringen van vroeger... Men noemde haar naam, een marchesa uit Florence, die veel had lief gehad, en zich er niet voor schaamde. Zichtbaar bewonderde zij, met sympathie, het paartje daar ginds in de hortensia-laan, en vond zij Aldo Ardo 'un bello amore' en begreep zij de loomheid van het Hollandsche vrouwtje. Zacht sleep-

ten de morgenuren. Zij, na den nacht in het woud, gingen dien morgen het woud niet in. De gelukkige loomte doordreef hen. Haar handwerk viel op den grond; zijn leêge handen die zoo gaarne naar haar waren uitgegaan, zochten in zijn zak naar het fluitje. Hij floot, en allen luisterden, vonden, dat hij mooi floot, dat het waarlijk muziek was. In het voorbij gaan een enkel woord met die anderen, een compliment van de Engelsche dames aan Aldo Ardo, dat hij floot met talent, op dat fluitje van een straat-muziekant. Hij lachte, verontschuldigde zich, en floot, en zag om naar de hagedisjes. Maar er was te veel afleiding in het park: de hagedisjes verschenen niet, mocht er al éen misschien betooverd zitten te gluren diep in het gras. Zij had hem wel willen vragen niet te fluiten, omdat het haar scheen, dat de melodie dien anderen menschen iets vertelde van het geheim hunner liefde, de teedere en hevige idylle der nachten. Maar hij voelde haar te fijn bezwaar niet, floot zacht, zacht, zacht... floot voor haar alleen... Het suisde haar bijna glimlachend in slaap... Het was niets dan echo van verklonkene smeeking. Hare handen vielen slap, zij glimlachte. Hij drukte dan even hare hand, zóo frisch, dat zij een kreun had van pijn.

- Amor' mio, amor' mio, wat ben je blond en zacht en fijn, en wat heb je mooie, mooie handjes...

- Pas op... Aldo...

- Wat heb je mooie, mooie, witte handjes... Zie je handje eens liggen in mijn hand...

Zij trok hare hand terug, maar kon niet weêrstaan die op zijn knie te leggen.

- Ik moet... ik moet je éven voelen...

- Voel me... voel me...

- Ben je bij me...

- Ja...

- Ben je niet vèr...

- Neen, ik ben vlàk bij je: daar: je hand ligt op mijn knie...

Zij had de oogen gesloten, hare hand rondde zich omme zijn knie, streefde zijn knie, met een durende koozing, ongaarne verbroken...

- Niemand ziet ons, tesor' mio...

- Aldo... bello mio Aldo...

- Bimba mia, mia bella bimba d'oro, cuore mia, tenerezza mia... bewogen zijn lippen: zijn stem klonk zoo diep, zoo diep zacht... Herinner je, herinner je... van nacht?

- Ja... mijn Aldo...

- De blâren op den grond gespreid...

- Ze waren zoo zacht, zoo week, zoo mollig...

- Ik had ze dik gespreid, niet waar...

- En ze geurden zoo, ze geurden zoo heerlijk...

- Jij geurde, profumo mio... je haren geurden, je lippen geurden... Herinner je de maan; die gluurde op eens...?

Zij lachten.

- Ja... De maan glansde zóo wit...

- Jij glansde, splendor' mio... Jij glansde zoo wit, jij glansde...

- En toen je me zoende... toen dacht ik... dat ik in je òpging...

- Of je met me smolt, met me smolt, fiamma mia, ardore mio...

- Stil toch, Aldo... mio bello Aldo...

- Bimba... bella Milia mia...

Zij spraken door, door, in de lachend gefluisterde herinneringen... Dan was het het lunch en zij beiden aan aparte tafeltjes, de ondeugendheid in hun hart... Des middags, tijdens de siësta - de zon blaakte in vlammen van goud naar omneêr - gluurden zij naar elkaâr door de half opene jalouzieën hunner kamers. Hij wierp haar een zoen toe, lang, lang gedrukt op zijn hand. Zij had de beweging van dien zoen op te vangen, te brengen aan hare lippen, te bergen in hare borst. Stappen over het grint, en zij sloten de deuren en hadden in het geheel niet bespeurd, dat uit haar raam de oude marchesa hun spel had bespied, en er om lachte, verteederd goedmoedig, in begrijpenden weemoed van ouderdom, vol herinnering aan het vele, voorbij...

Nooit had Emilie zich zoo jong, zoo gelukkig gevoeld. Zij had zich nooit zóo in den spiegel bekeken. Zij verwonderde zich er om, dat zij mooi was. Er was in hare grijze oogen een kwijning vol tevredenheid, om haar mond een blijvende lach van geluk: de

kwijning gaf haar een nieuwe bekoring van rust en teedere voldaanheid; de blijde lach rondde hare wangen jeugdiger, maakte haar vroegeren, wèl bitteren mond bekoorlijk, met aan de hoeken twee schalke kuiltjes. Haar voorhoofd effende in de eerste rimpels zich. Hoe zij hare haren, die zij steeds te kleurloos en bleek had gevonden, borstelde, borstelde... Zij waren misschien te wit blond, maar goldden van zelve, en kroesden zoo fijn als schuim in haar nek, aan hare slapen. Zij meende, dat hare vormen ook ronder werden, en in allen gevalle een grootere gratie kregen, dan zij zich ooit was bewust geworden. In den volzomer der ontwaakte zinnen rijpte haar vleesch tot hare mooiste openbaring.

Zij vond zich mooier dan vroeger, maar zij vond zich hèm nooit waardig. Zij had zoo gaarne heerlijk mooi willen zijn, prachtig mooi, onvergelykelyk mooi. Zij bedacht zich hoe zij had willen zijn, om hèm waardig te wezen. Want hij, hij was mooi en zij had hem lief, omdat hij mooi was. Wel lief ook, omdat hij zoo lief voor haar was, maar hef vooral, omdat hij zoo móoi was. Zij was verliefd op hem, op hem geheel en al, op geheel zijn lichaam, op zijn aanbiddelyken kop. Als zij aan hem dacht, maakten hare weifelende handen de beweging van zijn lichaam na te bootsen. Vurigheden, voor haarzelve een schrik, doorgloeiden haar, warmer dan de zon haar doorgloeide. Teedere onkuischheden troebelden haar de verwachting van het geluk, dat dra zijn zoû. Het waren aanbidningen van wat zij niet had gedacht ooit te aanbidden, omdat zij tot nog toe het nooit had ontmoet, zoo als het haàr aanbiddelyk zoû zijn. Zij ontdekte dezer dagen zichzelf.

Regendagen volgden en, ondeugend, vonden zij elkander in elkanders kamers, hoorden in elkanders armen, aan elkanders lippen, uit naar den ratelenden regen. In een regennacht liep hij over naar hare deur en borg zij hem in hare liefde; hij was doornat; zijn dunne zomerkleeding kleefde op zijn lichaam. Met zachte woorden spraken zij, vroegen zij elkaâr naar hun leven, maar zij had niet veel te vertellen van haar verleden: haar zieken man... en Hugo; hij echter maakte haar bang met verhalen uit den oorlog, en, om haar te plagen, vertelde hij haar de schriklykste operaties.

Maar meestal slechts herhaalden zij de litanie der innige aanbidding. Na den regen, de dagen opgekoeld, wandelden zij hooger en verder het bergwoud weêr in, of namen een rijtuig - stilletjes, om toch niet te veel den gasten hunne liefde te toonen, - en reden zij naar de dorpjes, arendsnesten hier en daar tegen de helling, stoer sterk forteresachtig, met de vierkant Toskaansche campanile der eeuwoude kerkjes. Eens hadden zij, zonder het te willen, heel ver gewandeld, en zij voelde zich plotseling moê. Zij rustte uit tegen hem aan, wat bleek, en bekende toen, dat zij niet wist hoe zij naar beneden zoû dalen, door de varens heen, het kastanjewoud door, omlaag.

- Laten we hier blijven, zei hij, half schertsend, half in ernst. Waarom moeten wij altijd weêr naar beneden...

Ik zie zelfs geen houthakkershut, schertste zij terug, al minder moê tegen zijn borst aan.

Neen, maar het dorpje is niet verder dan een kwartier van hier.

Het is al over elven: wij zullen nooit bijtijds terug zijn in het hôtél...

- Blijf hier, dan haal ik onze collazione in het dorpje, daarginds...

- Groot kind! verweet zij lachend, aan zijn hals. Je zoû er in staat toe zijn... Hoe heet dit dorpje?

- Benabbio.

- Ik zal nooit bij tijds beneden kunnen zijn.

- Dan blijven wij hier.

- Wat zullen zij denken... in het hôtél...

- Dat wij een uitstapje doen... Ze weten zelfs niet, dat wij sámen zijn...

- O, zij vermoeden het...

- Wat geeft het... Blijf je hier, en haal ik ons déjeuner?

Neen, neen, ik zoû bang zijn, alleen... Het is hier zoo eenzaam en als ik alleen ben, maken de krekels me bang... Ik ga met je...

- Kan je?

- Jawel... Maar er zal daar ginds niet veel te eten zijn voor jou, die altijd honger hebt.

- Wie weet... Er wonen toch menschen.

Er kwam een zachte onverschilligheid over haar, nu zij zich niet meer bekommerde om het late uur, en het lunch, dat haar te vergeefs daar in dat hôtel zoû wachten. Zij ademde ruimer op, als bevrijd van een zwaar gewicht. Boven haar hoofd zongen vogels en aan hare voeten stroomde ruischend een kleine, heftige stroom tusschen de varens door. Zij voegde zich in den gordel van zijn arm rondom haar leest, en haar hoofd hing naar hem over. Zij gingen langzaam op weg. Het was nog klimmen tusschen de wijnbergen, en er was geen schaduw des wouds meer daar: de zon brandde in glorie neêr. Onder de randen van hunne hoeden droomden beider oogen elkander toe, terwijl zij voortgingen, in den stralenkrans van den oppermachtigen god. Zij liep tegen hem aan, aan zijn lichaam, en het was of die voeling haar steunde. Even moê, glimlachte zij gelukkig.

Een kapelletje, het kerkhof, en de eerste huisjes van het 'paese', het dorp: Benabbio. De laatste kastanjeboomen om het kapelletje, en om het kerkhof de zwarte cypressen, waartusschen door als wazig blauw ijs ginds, verder, de bergtoppen schemerden. Om de eerste huisjes de wijnbergen steeds, nog-onrijpe druiven om een pergola rankend; de tuintjes vol zonbloemen, stokrozen, dahlia's, fel blij boersch opkleurende in de zon. Wat kinderen liepen Aldo en Milia te gemoet, honden blaften, kippen kakelden weg. De heel oude kerk eerwaardigde op het plein, slaande een breede schaduw neêr. Op de drempels der huizen zaten de vrouwen te breien.

De vrouwen glimlachten Aldo en Milia toe, ziende de liefde, die met hun beiden voorbij ging; en dachten hen jonggetrouwden. Om de fontein voor de kerk de blootvoetsche meisjes, die de bronzen waterkannen er vulden, en met deze, door de jongens getorst op haar schouders, lachende gingen, de liefde belovend. Aldo, aan een der vrouwen, de kan op den schouder, een blond kindje aan hare hand, vroeg of zij ergens wat eten konden, of er een trattoria dichtbij was. Neen, wel die fiaschetta daar ginds, waar zij wijn van het land konden drinken, maar niets anders. Maar als de signoria in haar eenvoudig huisje wilden binnenko-

men en van hun maal meê wilden eten...? Haar man was zoo juist van het land gekomen, en de risotto stond klaar...

Aldo keek lachend naar Milia en Milia nam dadelijk aan, omdat het blonde kindje zóo mooi was... bello.

- Hoe heet je? vroeg Milia het kindje.

Het lachte in zijn vuistje verlegen.

- Emilio... zeide de vrouw lief, in plaats van het verlegen kind. Milio...

- En de signora heet Milia! zei Aldo glunder en blij.

De vrouw lachte heel zacht hen beiden toe, omdat zij de liefde zag. Zij dacht hen jonggetrouwden. Zij ging hen voór naar haar huisje.

- Wat zijn zij mooi! Wat zijn zij beiden mooi! hoorden zij de buurvrouwen op de drempels der huisjes fluisteren.

- Ze vinden je móoi! lachte Milia aan Aldo's oor.

- Jou, jou vinden ze mooi...

- Mij? vroeg zij blozend, verrast, soms vergetende, dat de liefde haar in nieuwe schoonheid bootste en jeugd.

- Quanto è bella...! hoorde zij op haar weg.

- E come è bello...! antwoordde een andere vrouw.

Zij gingen sleepend òp, door de bewondering, als twee menschen van liefde en van vreugde.

- Amedeo! riep de vrouw naar het huisje toe. Kleine Milio, gauw, waarschuw den babbo!

Een jonge, bruine man was verschenen op een terrasje voor een klein, geelwit huisje met geelwitte gordijntjes.

- Cosa, Giannina?

De signoria hier willen collazione hebben...

Hij kwam de trappen af, hen te gemoet, hoffelijke gastheer.

Hebben de signoria gewandeld... Het is warm... Benabbio is een aardig plaatsje. Komt u binnen, in mijn arme huisje... Het is weinig, maar het is alles voor u...

- Wat zijn ze aardig... zei Milia.

- Zoo zijn ze altijd... antwoordde hij.

Het was in het huisje een glimlachende welkomst. Het terrasje

gaf toegang tot de woonkamer, en door de opene deur zag Milia in de groote keuken, door wier ramen de zombloemen van het tuintje nieuwsgierig naar binnen zagen. Aan de wand heilige-plaatjes en ge-illustreerde briefkaarten, en in een hoek bij het raam een naaimachine.

- Houden de signoria van risotto? vroeg de vrouw aarzelend.

Aldo betuigde van ja, en Milia lokte het blonde ventje. O wat was het een mooi kindje, met blonde krulletjes, net een Johannesje, een klein Doopertje. Tegen den man, Amedeo, zei Aldo:

- Een aardig huisje, waar je in woont...

- Boven slapen we, zei de man. Onder - de deur is onder het terrasje - is de bergplaats voor koren en wijn. Ik heb mijn veld en mijn wijnberg... Hier naast zijn nog twee kamers; daar woonde mijn vader, die is gestorven... Giannina, we zullen daar dekken voor de signoria?

Giannina, in de keuken, was bezig, riep van ja, met heel veel scusi.

- Permesso, signoria... zei de man; hij opende de deur van een gangetje, een andere deur, wees de kamer. Hij verontschuldigde zich, heel hoffelijk, als een gastheer, die niet gereed was zijn gasten te ontvangen. Zijn vrouw riep hem toe de tafel te dekken...

- Wat zijn ze lief... herhaalde Milia.

- Zoo zijn ze altijd... zei Aldo weêr.

Het kleine ventje had zich, verlegen, door Milia laten lokken. Maar Amedeo had de tafel spoedig gedekt en Giannina bracht een stoomende schotel op, noodigend haar gasten tot eten. Zij brachten nog den witten landwijn, de roomkaas, de vijgen, en lieten hun gasten alleen, terwijl Giannina haar zoontje vlug met een grapje meêtrok.

- Ze denken, dat wij jonggetrouwd zijn, zei Aldo.

- Wil ik ze niet vragen meê te eten? aarzelde Milia. Arme menschen...

- Neen! zei hij verliefd, zijn hand op haar hand, zijn oogen gloeizwart in haar oogen.

De kamer van den babbo was groot, de muren gekalkt, de

vloer van groote steenen; aan de wanden hingen een paar bonte, heilige platen, en op tafel stond een bonte boeket van blauwe, roode en gele bloemen, boersch te zamen gebonden, zoo als zij er maken voor de Madonna. Door de open deur zagen uit het tuintje der zombloemen schitterende oogen nieuwsgierig naar binnen en de dahlia's vlakten er bloedrood, vermillioen en purper. En in den weêrglans dier fellere kleuren, terwijl de vliegen naar binnen zoemden, hadden zij te gelijk - hunne handen op elkaâr, hunne oogen in elkaâr, zij dronken van elkaâr - die zelfde gedachte, door iets ingegeven sterker dan zij: hier te willen blijven, om in eenvoud hun geluk en hun vreugde te hebben, ver van de anderen, ver van het andere. Zich los te maken van hunne eigen beschaving, om misschien, in ontbering van veel, iets te vinden, dat zij nog misten...

Hij nu at hongerig gulzig met smaak; zij, half in zijn arm, zei, dat zij geen honger had, at toen uit zijn bord, van zijn tinnen vork. De vijgen snoepten zij uit elkanders mond, en den wijn, die nauwlijks iets anders dan druifsap was, dronken zij dorstig, uit groote, grove glazen. Nooit was haar een maal, waaraan iedere verfijning ontbrak, zoo een bekoring geweest. Het was het primitieve festijn van het geluk, dat zij nooit had gedacht te zullen kunnen genieten, en dat in haar ziel iets vereenvoudde, glad maakte en heel blij, en heel gelukkig. Tot zij op eens vaster zijn arm om zich voelde en de incantatie van zijn stem aan haar oor:

- Milia... ik zoû HIER WILLEN BLIJVEN... met jou... met jou... met jou...

Zij verwonderde zich nauwlijks haar eigen gedachte te hooren. Zij dacht aan haar vroeger leven - haar zieken man, Hugo, en toen... haar reizen... het hôtel - daar beneden -; in één snellen flits en zonder te antwoorden, omvatte zij hem geheel in haar armen, en drukte haar hoofd vast tegen zijn hart. Het was haar of zij iets, dat zij gevonden had, niet meer zoû behoeven terug te geven - nooit meer - nu zij dien morgen niet meer naar beneden - niet meer terug was gegaan en nu zij besloten waren hier te blijven... hier te blijven... met elkaâr: nu hij ten minste die gedachte geuit had.

VIII

Maar de bedoeling van het leven is den menschen meestal niet langer duidelijk dan de enkele seconde, die verrassend helder een klein en gewoon voorval belicht, en daarna uitdooft in het vele, dat er schemert om heen... Zij moèsten dien middag terug wel keeren, en het was niet eerder dan na een week, dat zij weêr in een rijtuigje naar Benabbio ging, waar hij haar was voorgegaan.

Het arendnesthooge dorpje met zijn eeuwe-oud kerkje werd nauwlijks wel eens bezocht door een enkelen wandelaar, die er niet langer bleef dan zijn bezoek aan dat kerkje duurde en daarna het drinken van zijn glas wijn in de fiaschetta vlak bij. Hier woonden van voorjaar tot najaar enkele landbouwers, wijnbouwers, maar des winters bleven de vrouwen en kinderen meestal met de grijsaards, want er viel noch te verdienen, noch te werken meer, en de mannen trokken in de stad, naar het buitenland en bleven lang, lang weg. In het huisje van Amedeo had Aldo Ardo de twee kamers gehuurd, waar de oude vader eertijds had geleefd, en er waren, hoe eenvoudig ook, wel een paar meubelen moeten komen van Lucca. Maar nu was het er frisch en klaar en nu wachtte hij Milia af. In het hotel hadden zij niets gezegd, was hij vooruit gegaan, hadden zij afscheid van elkaâr genomen als vreemden - en zij had hem in drie dagen niet gezien. Toen had zij een list moeten met haar koffer verzinnen... die eerst laten brengen naar het station... doen of zij naar Lucca, naar Pisa zoû reizen... Maar nu toch was het gebeurd: zij ging naar hem toe; zij reed naar Benabbio in het karretje licht, langzaam den heel smal wordenden straatweg op; voetstaps ging het brave paardje steeds, met zijn fazantenveêr midden op het hoofdstel en aan de oorkleppen de twee wuivende vliegenkwasten, de wijngaarden midden door, en daâr, bij het kappelletje zag zij Aldo staan, die haar afwachtte. Hij steeg in en achter den rug van den jongen koetsier, die snaaks wel merkte, nam hij haar vast in zijn armen. Zij voelden zich beiden zóo gelukkig in zoo effene zaligheid, dat zij niet spraken. Langs de klimmende straat van het dorp, zaten de vrouwen op de drempels

te breien en knikten hen lachende toe, wetende, dat zij, om gelukkig te zijn ver van onbescheidene oogen, hunne liefde tot in Benabbio opvoerden... De kinderen riepen hun goeden-dag toe, en wierpen hen met bloemeruikertjes, en het was, hoe eenvoudig ook, als een blijde-inkomst. Daár, bij de kerk, was het huisje, en Giannina wachtte op het terras. Amedeo werkte in het veld, maar kleine Milio bood purperen dahlia's aan. En overal, ter eere der komenden, stonden de bonte madonna-boeketten te pronk. Aldo leidde Milia de kamers binnen; twee vertrekken ruim, frisch gekalkt, blinkend de steenen vloer rood. Aldo had ze ingericht buiten haar weten om; zij geleken niet anders dan twee kamers in een eenvoudig hôtél, zonder eenige weelde, verfijning, maar het frissche en het ruime deed lief haar aan, om hier samen met hèm te zijn. De bonte boeketten vlakten luide en blij, en aan het achterterrasje rezen de zonbloemen omhoog.

Zij had nog maar geglimlacht, zonder te spreken. Zij waren alleen nu en hij wees haar op een korenblonde madonna aan den wand: een plaat van goud, karmozijn, hemelblauw, fonkelnieuw in geel blikken lijst.

- Een cadeau van Giannina, zeide hij; mooi is het niet, maar lief is het wel, en de madonna is blond, omdat je blond bent.

- Ik ben niet Roomsch, zeide zij, glimlachende.

- Laten wij het hier maar zijn, Katholiek... en getrouwd... In het woud zijn wij heidensch... en vrij. Wij zijn hier aan den ránd van het woud, daar waar Giannina's beschaving begint. Giannina gelooft aan de Madonna, maar zij gelooft ook aan den Sater. Zij denkt wel, dat hij de duivel is, maar zij gelooft ook aan de nymfen, zoo goed als zij aan de engelen en heiligen gelooft. Wij zullen àlle godsdienst hier hebben. Waarom zoû de Sater er wel zijn, de Madonna niet? En waarom de nymfen wel, en geen heiligen... Ik geloof aan ze allen. Of ik geloof aan jou alleen...

- Ik geloof aan jou alleen, herhaalde zij. Je liefde is mijn godsdienst... Er is verder zoo niets meer noodig, mijn Aldo, aan iets anders te gelooven. Al het andere is poëzie... en illuzie... heidensch... of Katholiek: onze liefde is alleen de werkelijkheid... waarom we leven...

- Wat zeg je dat aardig...

- Ik weet toch bijna nauwelijks te praten... Ik stamel nog mijn Italiaansch... Er is ook zoo weinig te praten... Er is alleen jou... jou... niets anders...

Zij legde, als zij zoo dikwijls kon doen, hare handen aan zijne slapen, zag hem aan, diep in zijn oogen.

- Milia... we zullen zoo gelukkig hier zijn... Kijk, we zullen hier nu samen leven... Het is jammer, maar leven in het woud kunnen we niet... Wij leven aan den rand van het woud... Het is hier gevonden, niet waar... Het is hier net of we iets gevonden hebben... een vreugde... een blijdschap... Je moet altijd zoeken naar de vreugde... dat is te vinden: je moet niet zoeken naar het geluk...

- Maar naar de vreugde...

- Als je die vindt, is het al héel veel... La gioja, la gioja: meer niet... Jij, jij bent mijn gioja... Hier zullen we nu samen leven... We zijn mènschen: hier eten we, slapen we, wonen we, leven we... Hier zullen we elkaâr héel lief hebben... Ik kòn niet meer zonder je... zonder je, één oogenblik van den dag... En dàgen zijn wij gescheiden geweest... Ik wil nu altijd bij je zijn, met je zijn... Zie je, dàt is het: altijd samen... als je elkaâr gevonden hebt... Altijd, samen...

Zijn lippen hadden hare lippen genomen, en lang stonden zij, in die durende omhelzing. Zij snikte zacht, van geluk, met haar gezicht vast gedrukt op zijn hart: het was haar of zij hem niet los laten kòn... toen Giannina klopte aan de deur, om hun maal binnen te brengen.

IX

In de keuken was tusschen hare bronzen potten en kannen - sierlijk antiek nog van vorm - Giannina bezig, terwijl de signora een oogenblik bij haar stond, de kleine Milio hangende in hare rokken.

- De signor heeft mij zèlf uitgelegd, hoe hij de maccheroni wil

hebben, babbelde Giannina door; en ik hoop ze van middag nu te geven net als ù hem thuis aan den signor geeft.

Emilie bloosde en Giannina ging door:

- Anders is de signor niet moeilijk...

- Hij is heel tevreden met je keuken, Giannina...

- MIJN man niet, die zegt, dat hij 's winters in Deutschland beter eet: worstjes en zuurkool...

- Hoe lang blijft Amedeo 's winters wel weg?

- O, signora, dat duurt wel eens zes maanden! Ach, hier is tòch niets te doen en wat zouden de mannen hier blijven bij hun vrouwen, als er toch niets is te verdienen! Dan giet Amedeo liever zijn beeldjes van gips - madonna's en heiligen en ook mooi naakte vrouwen, zoo als de nymfen zijn in het bosch - het is gemakkelijk de beeldjes te gieten, als hij zijn vormen meê heeft, en dan loopt hij van plaats tot plaats - van Dresden loopt hij dan tot de gróotste stad, dat is Berlijn, en dan verdient hij...

- Hoeveel?

- Wel, soms niets, en soms zes à tien lire per dag - ja, de reis moet er af en hij eet toch en slaapt - maar hij komt toch wel thuis met een gróote honderd lire verdienste, en dat is toch wàt... en wat zoû hij hier doen; altijd in de herberg maar zitten... Eéns, signora, ben ik meê geweest, en mijn meisje dat gestorven is, werd in Dresden geboren... Maar neen, dat doe ik niet meer: al het geld ging er aan, en we brachten niets thuis, en sedert blijf ik maar hier in mijn huisje... Jawel, het is ons eigen huisje, en we zijn niet arme menschen... Het is beter, dat de mannen 's winters maar weg zijn: anders worden de huisgezinnen te groot voor menschen, die rekenen moeten...

De oude menschen blijven, en de vrouwen, en de kinderen... Maar, o signora, het is wel eens heel eenzaam... Want dan ligt de sneeuw hier voeten dik, en de storm huilt door de bergen, en de koude wind giert om het huisje, en kruipt dáar door, door de reten onder de deur, en dan ben ik hier héel alleen... en werk ik maar, werk ik maar door aan mijn naaigoed... bang, dat kleine Milio wakker zal worden en huilen gaat. Nu is het hier heel lief en

mooi, niet waar, zoo dat u met den signor is komen wonen, maar van den winter... ach, ach, als u wèg zal zijn en warm in uw huis met uw man, en gelukkig samen, daar ginds in de stād... dan is Giannina hier heel alleen, met Milio, en daarom màg hij wel het zusje nog hebben, dat ik dit najaar nog wacht...

- Milia...! hoorde zij Aldo roepen.

Zij was bleek geworden, en waarom wist zij niet, maar zij huiverde plots angstig als ware een smartspellend woord haar gezegd.

- De signor roept... zei zij zacht; ik ga... Arme Giannina... Ik zal van den winter... aan je dènken... als je alleen zal zijn. Denk dan ook aan mij...

- En bid u voor mij, dan bid ik voor u...

- Milia...!

Zij ging, en vond hem op het achterterras. Hij lag op een langen rieten stoel; hij had de couranten gelezen, en rookte nu zijn eeuwige cigarette, terwijl zijn kop, gebruind, en zoo glanzwart van haar en van oogen, afstak tegen de schitterend gele zonnebloemen.

- Waar ben je?

- Ik was in de keuken...

- Wat doe je...

- Ik sprak met Giannina... Ze vertelde me, dat...

- Kom hier...

Zij zette zich aan zijn voeten; hij, teeder, nam in zijn handen haar hoofd. Zij ging door:

- Ze vertelde me, dat Amedeo...

En zij zeide hem, hoe Amedeo 's winters in Duitschland reisde, de wegen afliep met zijn gipsen beeldjes, en hoe Giannina dan thuis zat alleen, in den sneeuwstorm, de nacht om het huisje.

- Maar nu is het hier móoi, zeide hij, egoïst.

- Ja, antwoordde zij; nu is het hier mooi...

- En als ik je zóo vast hoû... je hoofd in mijn handen... is het of ik mijn vreugde vast hoû... mijn genot... mijn geluk... Gioja mia... wat ben je blond... wat ben je blònd... Kom hier nu zitten, bij me,

tegen me aan, zoo in mijn armen... Wanneer gaan we weêr in het woud? We worden te lui... voor een groote wandeling. Je kan zoo flink al klimmen... Ik ook... word te lui... Maar het is alles goeden het is alles lief, en het is alles zóo mooi, en zóo heerlijk... gioja mia... gioja mia...

- Ben je tevreden... mijn Aldo, mijn Aldo...?

- Tevreden... ja... ik ben tevreden... Het is alles... alles... goed...

Hij strekte zich zalig uit, haar in zijn arm tegen zich drukkend... Zij zag hem, angstig doordringend, aan in zijn oogen, zijn zwarte glansoogen, waarin haar soms trof, trots zijn woorden, een verre blik, als een vaag verlangen, dat uitging naar een droom... Zij kende hem weinig en zij wilde hem zoo gaarne kennen. Hij had haar genomen, zij had zich gegeven, omdat zij elkander móoi hadden gevonden, maar... of hij haar kende, wist zij niet - en hem kende zij zeker niet. Waar dacht hij aan, als hij zoo keek? Wat was er in zijn leven geweest? Welke vrouwen, welke vreugde, welke smart, welke moeilijkheid...? Zij wist niets van hem af; hij was voor haar gebleven de triomfantelijke liefde, die geen rekenschap geeft. Eerst had zij in de omtoovering van hare zinnen dit zóo niet gezien; nu, plots, in kalmer, geregeld geluk, trof het haar, DAT HIJ ZWEEG. En zij dorst niet vragen, bang de omtoovering met een vraag te verbreken. Ook welden de woorden haar niet op den mond, had zij de vraag niet formuleeren kunnen. Waar keek hij zoo heen, naar die verre toppen der Appenijnen...? Hij drukte haar tegen zich aan, hij was tevréden... maar hij dacht aan iets anders... En hij zweeg: andere woorden dan die der teedere litanie kwamen niet over zijn lippen... Dikwijls had zij een vraag al verwacht, een bespreking, een samen de toekomst nu inzien, maar HIJ SPRAK NIET. En zij had nooit willen beginnen, schuchter, afwachtende, verlángende, als de jubel van hare zinnen voorbij was en zij ontwaakte uit den rooden roes. Hij lag hier halve dagen, las de couranten, rookte, riep haar dan plotseling, omhelsde haar, zoende haar, en hij was heel teeder, hij was innig teeder, als hij niet vurig was: zijne woorden, liefkoozingen waren zoo teeder als alleen, meende zij, van zuidelijke liefde kon zijn: een

teederheid na een hartstocht, als een dankbaarheid na een warmte, die haar tot weenens toe gelukkig maakte en toch... waarom sprak hij niet over de toekomst? Het was nu volzomer, midzomer; zij was nu omringd van haar volle geluk: wat zou de winter zijn...? Iets onzeker troebelde haar... Zou hij haar dan niet vragen zijn vrouw te worden? Misschien niet; misschien wilde hij niet trouwen, en eigenlijk kon het haar niet schelen, die wettelijke band, maar waarom zeide hij nooit iets: van samen wonen in Rome, in Florence... van waar ook maar... waàr ook maar...

Hij lag maar, hij rookte maar, en zijne blikken droomden weg: waàr droomde hij heen...? Zij voelde het dezen morgen sterker dan anders, DAT HIJ ZWEEG, en de woorden van Giannina hadden iets in haar geroerd... Zij drukte zich vaster tegen hem aan en hare kleine handen rondden zich verliefd en een beetje angstig en klappend te gelijker tijd rondom zijn schouders... Haar mond naderde zijn wang en zij kustte hem, herhaaldelijk, met de liefkoozing, die zij gewoon was, met den kus, dien zij licht zette hier, daar, overal, op zijn aangebeden, aangebeden gezicht. Hij glimlachte, en heel teeder was de liefkoozing, die de hare beantwoordde. Tot zij de palmen drukte aan zijn slapen, zijn hoofd meer dwong naar zich toe en vroeg:

- Aldo...
- Milia mia...
- Zeg mij...
- Wat...?
- Zeg mij... iets...
- Tesoro mio... amore mio... gioja mia...
- Zeg mij... zeg mij iets anders...
- Iets anders? Goed, ik zal iets anders verzinnen...

Hij zoende haar heviger, op haar mond, op haar oogen en zei:

- Bocca mia, occhi miei... alles, alles van mij...
- Neen, Aldo...
- Wat dan... Nog iets anders?
- Ja... Maar niet dat...
- Wat dan?

- Ik weet het niet...

Zij viel wat droef tegen hem aan, tòch gelukkig, omdat hij zoo innig was, niets dan liefde voor haar en liefkoozing.

- Wat heb je, Milia... Verveel je je?

- Neen... Jij?

- Ik? Neen... Als ik je heb, verveel ik me niet. En dan... ik verveel me niet. Het is hier rustig: ik kan hier den heelen tijd liggen...

- Cigaretten rooken.

- Ja... Couranten lezen.

- Zoo maar kijken...

- Ja, zoo maar kijken. Lui zijn... niets doen... Heerlijk niets doen... en dan in eéns... naar jou verlangen... en je róepen... en als je dan komt... je zoenen, je zoenen... Er is niets anders... dat is alles... en genoeg...

- En genoeg?

- En genoeg... Wat is er meer noodig te doen...? Liefde... dat is genoeg: amore. Elkaâr te zien, elkaâr te voelen, elkaâr... Meer is er niet noodig. De goden zelfs hebben niet meer...

- Ik dacht...

- Wat?

- Voor jou, die toch een bewogen leven geleid hebt... de oorlog, en...

- Ik verlang niet dan déze rust... deze heerlijkheid... deze zaligheid... Denk je, dat ik diè voor den oorlog zoû willen ruilen!?

- Verlang je niet... naar bezigheid...?

- Neen... neen: als ik verlang... verlang ik alleen naar jou...

- Waarom heb je je ontslag genomen...?

De vraag was gedaan, voor zij het zich bewust was, en zonder te weten waarom, schrikte zij even. Hij zag haar aan, en zeide, eenvoudig:

- Ik had er genoeg van.

- Om... geen andere reden...?

- Neen.

- Zèg mij, Aldo, drong zij; zèg mij... ik weet zoo nièts van je af: waren er moeilijkheden...?

- Neen, bimba mia, er waren geen moeilijkheden...
- Was je niet tevreden, verlangde je iets anders...?
- Neen, ik verlangde niets anders: ik had er genòeg van.
Zij pakte zijn schouders in eens vast in hare handen.
- Aldo... Aldo, zeg mij: o, zèg het mij... als je van mij houdt: is er niets? Was er iets? Is het... is het een geheim...?
- Hij glimlachte zacht, verbaasd.
- Neen, bimba...
- O, ik voel het, je verbergt me wat!
- Ik? Neen...
- Ik kèn je niet...
- Mij? Er is niets te kennen.
- Je verbergt me...
- Maar kindje, wat zoû ik je verbergen! Er is niets... er is niets...

Er was niets... en er was misschien dàt, wat geheel zijn ziel was, maar wat hij niet zeggen zoû, niet zeggen wilde, niet zeggen kòn... De stemmen, die riepen; de blijheid, die lokte; de eenmaal immense Vreugde, die er zijn zoû, en om welke hij vrij vooral moest zijn, zonder banden, los van alles, iedereen, carrière en maatschappij... Het vreemde, magische vizioen, dat hij daarginds, daarginds wel altijd bespeurd had, fata-morgana, droom van verre landen, verre hemelen, verre vrouwen, verre zaligheden, verre, verre Vrèugde, zinnelijk en rood, een ver paradijs van roode rozen... iets, dat voor hèm was weggelegd, voor de overmenschelijkheid, die in hem zoû zegevieren... aan het einde... aan het einde... en die vooral zoû zijn om zichzelf, maar ook vooral om hèmzelven, om ZIJN genot, ZIJN geluk, ZIJN vreugde... Het vluchtte wel altijd, het week wel altijd hoger en verder: het scheen daar nu wel te vluchten, te wijken verder dan de verblauwde toppen der Appenijnen... maar het wàs er toch... het zoû er zijn eenmaal... en éénmaal zoû hij het bereiken...

Dat was in een flits van strevend verlangen, al die gedachte, al dat vizioen: dat duurde niet langer dan één seconde, maar die seconde was die zijner ziel, die zijner voor altijd en iedereen geslotene ziel... Het was er misschien dàt, wat gehéel zijn ziel was, en

wat hij niet zeggen kon, wilde, zoû... Er was verder niets...

Er was niets...

- Er is NIETS, Milia mia... en ik verberg je niets... Ik zweer je: ik heb geen geheim... en mijn ontslag heb ik genomen... omdat ik er genoeg van had...

Hij nam haar in zijn armen, trok haar over zich heen, sloot haar als een kind vast aan zijn borst, prangde haar in een langzaam stijgende gamma van hartstocht vaster, vaster, vaster, zijn eene hand om haar kleine hoofd:

- Wat ben je blond... tesoro mio... Wat ben je blond! Wat ben je blond!!

De zwellende litanie wiegde haar; zij voelde alles wegsmelten in die aanbiddende innigheid en de zonnebloemen duizelden als stralende wielen voor hare oogen, het zonnegoud regende uit den hemel: er was niets donker, geen geheim en geen angst: er was niets dan die morgen van innigheid: al het zachte geluk, dat altijd de gloeiende extaze der hevige nachten volgde.

X

Maar somtijds, des morgens vroeg al, dreef hij en drong hij:

- Kom... laten we gaan wandelen... het bosch in... Er zijn overal mooie plekken... Er is het Bosco Sacro: dat hebben we nog niet gezien...

De lucht daarboven om Benabbio was frischer dan die welke lager hing in de vallei van de Lima: de adem der Appenijntoppen woei soms van verre aan, maar toch heerschte de Augustuszon almachtig en sleepte als een god zijn gouden mantel over de lagere klingen heen, met glanzende voeten voortschrijdende van heuveltop tot heuveltop en zijn aureool uitstralende als een genade, die verzengde.

Zij liepen langzaam, klommen langzaam, zij zich voegende in zijn steunenden arm, haar gezicht beschaduwd onder den breeden rand van haar strooehoed, waaronder hare oogen, haar mond ver-

kinderlijkten terwijl het blonde haar langs hare slapen schuimde, fijn en glinsterend zacht. Hiër was niet meer het woud, hiër was het ge-eindigd; hier waren de wijnbergen slechts en lieflijk verspreid her en der de kleine huisjes der wijnbouwers met versletene steenen trapjes en afdruipende rieten daken, met donkerholle bergplaatsen vol gereedschap en schraal omwingerde pergola's, dat alles van een vriendelijke schilderachtigheid, die zij zich heugde uit haar oude teekenvoorbeelden van school. En ook de figuren, de mooie bruine mannen, en de donkere vrouwen, een oranje of roode doek over het hoofd, en een bronzen waterkan op den schouder, ook de kinderen, de krullekopjes, spelende in het stof voor het huisje, hadden iets vriendelijk liefs en overbekends van veel geziene en dikwijls nagedane aquarellen: iets, van een niet meer modern ideaal van schoonheid, maar verteederend juist om die ouderwetschheid, zoo dat Milia zich glimlachend geroerd gevoelde in Aldo's omhelzing en jong werd als een heel jong vrouwtje, met haar bijna kinderlijk zacht gezicht. Zoo was de hevige hartstocht niet zichtbaar; zoo was het niet meer dan het eendrachtig wandelend opgaan van een jong en mooi kalm liefdepaar: de jong mooie, kalme liefde, die voorbij ging langs de wijnbouwershuisjes, de druifwingerds langs. Het uitzicht werd heél, heél wijd: daar lagen de andere arendnesten van dorpjes, daar staken andere vierkante campaniles Toskaansch typiesch omhoog en er blankte nu en dan een klein kerkhof, helwit van kapel en van kruizen tegen heel donker groen van cypres. En ook daar waar plots het kleine Bosco Sacro zichtbaar werd, op een bergtop als een boeket van boomen, omlijstten ter weêrszijde cypressen, donker werkelijk tegen onwerkelijk azuren lucht, het boschje zachter groene wilde-kastanjes, met het groote, ijzeren kruis, erbarmend de armen gestrekt.

Zij bereikten de koelte van het heilige bosch, en zij wierpen zich in het hoge gras; zij, haar hoofd op zijn hart, en hunne oogen gingen heél ver uit... De laatste krekkel vedelde nog zacht in de boomen, bijna weemoedig, maar het was de maand van de hagedisjes; langs de rotsblokken glipten en gleden zij nieuwsgie-

rig en schuw, tallooze, tallooze steeds. Aldo en Milia nu hielden zich stil, om ze vol voorzichtigheid gade te slaan... Er was een mannetje, dat riep het wijfje verliefd, met een smakkend geluid van zijn bekje, als met een zoen, dien hij geven wilde, en het hevig ontroerde wijfje draaide en sloeg met het sidderend staartje en bleef plots stil op de fijnvingerige voetjes gestrekt, hijgend de flankjes, en de kraaloogen puilend. Het mannetje naderde en besprong haar hevig en teeder en met zijn bekje wijd open beet hij haar in het nekvel en sloot zoo krachtig zijn zoen, dat zij het kopje oprichten moest en zóo hoog hield, hijgend en zalig.

Toen maakte Aldo een enkele beweging.

De beestjes vluchtten, ieder een anderen kant uit.

- Waarom doe je dat? vroeg Milia.

Zijn mond glimlachte schuin en wreed, en zóo rood of zijn lippen waren geverfd.

- Stil, zeide hij.

Nu roerloos smakte hij zacht geluid als van zachte, zachte kussen.

Een der hagedisjes glipte te voorschijn weêr.

Aldo herkende het: dat was het mannetje, mooi gestriemd met fel gele streepjes: hij joeg het weg, en het vluchtte ver, in één schicht.

En zijn fluitje nu aan zijn lippen, floot hij zacht... zacht... en smakte er tusschen de kussen door.

Het andere grauwere hagedisje glipte het rotsblok naar boven en hijgde, hijgde verwonderd, ontroerd als het nooit nog geweest was. Het was de liefde der goden, die het daar hoorde roepen...

Milia bewoog zich niet...

En het hagedisje zocht, zocht den god...

Het vond den god niet.

Het wendde hier, draaide om, sidderend, sidderend verliefd. De flankjes klopten of zij zouden barsten. Nu glipte het over mos, tusschen gras; het wipte over wat daar gestrekt lag...

Den voet van den god; zijn lichaam, groot, vreemd en heel onbekend.

Altijd lokte de helle fluitstem, lokte de kus van den god...

En het hagedisje plots slipte over de opene hand van den god, maar glipte weêr af, te ontroerd, tē ontroerd...

Lokte de stem, de kus...

Tot het hagedisje terugkeerde in de godenhand.

En daar bleef met puilende oogjes...

Heel langzaam hief zich de warme hand.

Naar de oogen van den god, zwart als de nacht; naar zijn mond, rood als de morgen.

De godeliefde scheen het hagedisje te naderen.

Maar het was zoó ontroerd, dat het, voór het zich die weelde bewust was, wegslipte, in één val, in het gras... van den hemeldroom neêr op de aarde...

- ...Je maakt ze heusch tam, zei Milia, bleek.

Hij glimlachte trotsch.

- Ze zijn heél moeilijk tam te maken, antwoordde hij. Maar als je eenmaal het kan... kan je het àllen... en dadelijk.

- Kàn je het dan...?

- Ik leer het... Ik kan het misschien beter omdat dit het Bosco Sacro is, schertste hij. Het bosch, waar de Faun in woont.

- De Faun? Bij dat ijzeren kruis?

- Ja, bij dat ijzeren kruis. De Faun is goed vriend met Jezus. Hij is het altijd geweest...

Zij greep hem in hare armen.

- Aldo! riep zij. Aldo! Ik word jaloersch, als je...

- Als ik wat? Toch niet als ik een hagedisje tam maak?

- Ja, jawel. Ik word jaloersch... van die griezelige beesten. Ik wil niet, dat je ze brengt aan je mond!

- Milia mia... Malle Milia mia...

- Je mond is van mij, is van mij!

- Milia mia... Tesoro mio...

Zij wist niet waarom: zij had kunnen snikken in zijn armen.

XI

Zij kende hem niet... en zoû zij hem dan nooit kennen?

Wie was hij?

Een Italiaansche officier-van-gezondheid, dien zij bij toeval had ontmoet en dien zij nu liefhad, omdat hij haar, hevig en teeder, de liefde geleerd had, die zij nog nooit had geweten. En meer wist zij niet van hem, ook al sprak hij wel eens over den oorlog, en over de hospitalen... Een geheim had hij niet - zeide hij, en zijn ontslag had hij genomen, omdat hij er genoeg van had...

Meer wist zij nièt, meer was er niet: er was niets, er was niets, er was niets...

In haar zwol die behoefte hem nu eindelijk, na zoo veel liefde der zinnen, na zoo veel roode zoenen, te kennen in zijn ziel... Was er iets, dat zij hem verborg? Wist Aldo niet van haar zieken man, van de treurige jonge-vrouwjaren en van Hugo: wist hij niet van Hugo... De brieven volgden nog steeds geregeld en zij las ze, hoewel zij er met Aldo niet over sprak, en ze beantwoordde met een enkel kort woord, dat vermeldde, hoe zij in de Appenijnen verbleef... en niet meer... en niet meer... Zoo lang Aldo steeds ZWEEG, wilde zij Hugo niet meer melden. Had Aldo eens gesproken... over huwelijk... of samenwonen... dán zoû zij Hugo alles schrijven...: nu was het haar onmogelijk... En Aldo zweeg steeds... zij dacht, dat hij zweeg, omdat hij toch wel een geheim had... Was hij getrouwd? Was er een vrouw in zijn leven, waren er meerdere vrouwen? Het was niet alleen vrouwelijke nieuwsgierigheid, die haar zoo peinzen deed tot zelfs aan zijn lippen: het was vooral de zwellende behoefte zijn ziel nu te kennen, zijn ziel... Er was toch zijn ziel... Er was toch niet alleen zijn mooie, zijn goddelijke lichaam... Hoe kòn hij zijn ziel zoo verbergen aan de vrouw, die hij lief had en met wie hij leefde... Bang werd zij bijna voor hem, als of hij iets bovenmenselijks uitstraalde, als of hij een god was van vreugde en geen menschelijke ziel had, die lijden kon... Zij moest zich het alledaagsche herinneren: dat hij lui werd, gaarne goed at, nooit anders dan één merk van cigarettens rook-

te... tòch altijd de promotie-lijsten nazag in de Tribuna...; zij moest zich herinneren, dat hij een man was, een mensch, officier was geweest, een tenente-medico, die Adua had meêgemaakt, en nu zijn ontslag had genomen... Zij moest zich herinneren, dat hij døkter was, haar had onderzocht trots hare schaamte door hem onderzocht te worden, haar had gerust gesteld wat haar gezondheid aanging... Was dit niet alles gewoon en iederen-daagsch...? En toch... werd zij bang voor hem! In zijn armen overviel haar een vrees soms: zijn hevige liefkoozing overstelpte haar soms met bang gevoel, hoe innig zij eerst naar die liefkoozing smachtte. Zij had hem lief als zij nooit had gedacht lief te kùnnen hebben, hevig lief, razend lief, om voor hem te sterven, zich voor hem, door hem te laten vertràppen - als hèm dat een moment van vreugde zoû geven - maar de zachtere tevredenheid in haar bloed en navoldoening der eerste dagen werd nu getroebed door dien honger om te weten en dien angst... Was er iets slechts in hem, of iets goeds? Iets duivelsch of iets engelachtigs... O, hij was toch zoo innig, zoo teeder, als hij niet hartstochtelijk was: nooit een hard woord, nooit een drift, nooit een kwaad humeur, of hij geen zenuwen had... altijd glimlachend kalm en mannelijk effen zijn mooie gezicht, waarin de schuine, roode mond misschien alleen van onbewuste wreedheid sprak... Boven-, overmenschelijke wreedheid... Maar tegen haar toch nooit! Zij herinnerde zich nièts dan zachtheid, innigheid, liefde, teederheid, zoo haar niet hartstocht heugde... O, als die behoefte in haar maar niet zoo zwol! Die behoefte te weten... die dan gevolgd werd door dien angst! Zij mòcht niet zoo angstig worden... zoo bang... voor haar Aldo... en zij moest zoo nieuwsgierig niet zijn naar zijn leven: misschien kòn hij niet anders dan iets haar verbergen... Misschien kòn hij niet spreken... moest hij wel zwijgen. Waarom kon zij niet gewoon-weg gelukkig zijn, in zijn armen...?

Zij legde zich dien dwang nu aan, en wèl gelukte het... gingen de liefdedagen voorbij, zalig en innig en teeder. Tot het weêr sterker werd dan haarzelve... en zij hem vragen moèst WAAROM HIJ ZWEEG.

- Waarom spreek je nooit met me, Aldo...

Hij begreep eerst niet.

- Je verbèrgt me iets...

- Maar lieveling, wat denk je toch, dat ik verberg...

Hij lachte zacht, was ook oprecht, had niet veel te vertellen; nu ja, hij bedacht zich en zeide:

- Wil je weten... van vroegere vrouwen?

- Ja! zeide zij gretig.

- Kleine, flauwe, dwaze Milia! spotte hij.

En hij nestelde haar zacht in zijn armen, als een kind tegen zijn hart en hij vertelde... van andere vrouwen...

- En nu...? vroeg zij.

- Ben jij er alleen... jij alleén!

Zij was rustig voor een paar dagen. Het was dan ook niet zoo zeer jalouzie op wat hij in zijn leven gehad zoû hebben. Het was meer hare zielsbehoefte zijn zièl te kennen, nu de zinnen elkander zoo vol geluk hadden mogen vinden. Zij werd er weemoedig om, bleek en nerveus.

- Milia, je bent toch niet ziek?

Ik ben veel beter dan twee maanden geleden, antwoordde zij, met een poging hare stem te doen klinken.

- Je bènt ook niet ziek, hernam hij nadrukkelijk; maar je hebt een nerveus gestel... Het waren niets dan zenuwen, die je zoo neêrslachtig maakten... herinner je in den beginne? Weet je wat: ik zal je inspuitingen geven van bioplastina; ik zal er dadelijk om schrijven aan den apotheker van Villa.

- Neen, Aldo!

- Waarom niet?

- Ik wil niet door jou behandeld worden.

- Waarom niet door mij??

- Ik weet niet: je bent geen dokter voor me... Mijn 'man' is geen dokter voor me...

Hij lachte vroolijk.

- Zoo als je toch allerlei kunt bedenken! Zulke scrupules in eens en fijnheden!

Bimba, ik zoû je zoo gaarne die inspuitingen geven:

ze zijn goed om je zenuwen te versterken.

Zij wierp zich heftig om zijn hals.

- Dan ga je minder van me houden!

- Neen, neen...

- Ik wil geen patiënte van je zijn. Ik heb geen zwakke zenuwen. Ik ben niet anemiek.

- Mijn lieveling, mijn lieveling! Maar dan mag je zoo bleek niet zien als van daag.

Wat heb je?

- Ik? Niets...

- Je bent den laatsten tijd zoo treurig soms en neêrslachtig... Is er een brief van

'Ugo' gekomen?

- Neen...

- Zeker wel.

- Dat is het niet. Wees niet jaloersch... Arme Hugo!

- Ik ben niet jaloersch... Jij ook niet?

- ... Neen...

- Jij wel.

- Neen, neen...

- Van al die vroegere vrouwen? lachte hij met zijn rooden, schuin wreedten mond.

Dus geen inspuitingen? Maar dan moet je mijn mooie, gezonde Milia zijn.

- Ik ben gezond! Ik ben gezond!

- En niet bleek zien en niet neêrslachtig zijn... Wat is er?

- Er is niets...

Er was zeker... bijna... niets: niet voor hem... noch voor haar... en misschien was er alles... voor hun beider levens.

XII

Terwijl hij op het terras lag, hield zij den open brief in de hand.

Hij lag gestrekt op een langen, rieten stoel; de couranten slierden geopend rondom hem heen, en de blauwe rook zijner cigarette kronkelde in wolkjes op; tegen het fel geel der schitterende zonnebloemen stak zijn gebruide kop uit, glanzwart zijn haren,

krullend verward, en zijn glansoogen droomden óp, en vér, héen naar de ijskleurige toppen der Appenijnen.

Zij had in de zitkamer geruimd, onder boeken dien brief gevonden, open...

‘Mio Aldo adorato...’

Zij las de woorden, voor zij zich bewust was, dat zij ze las.

‘Mio Aldo adorato...’

Vroegere vrouwen...? Maar dezen brief had hij hier, te Benabbio gekregen, en over dezen brief had hij nóoit gesproken.

‘Mio Aldo adorato...’

De aanhef was als een kreet.

Zij had eerst hem toe willen roepen, waar zij dezen brief bergen moest, maar zij kon niet.

Die aanhef schreeuwde haar toe.

En zij las, achter zijn rug...

Niettegenstaande hare ontroering en fel opstekende jalouzie, vulde haar een innig medelijden...

De brief van een vrouw, eenzaam, verlaten, in een kleine Italiaansche stad, gedagteekend tien dagen geleden... Of zij hem nóoit méer terug zoû zien... Dat zij zonder hem niet léven kon! Zonder zijn oogen, zonder zijn mond, zonder zijn liefde... Zij sprak van haar man, ‘il colonello’...

De vrouw van zijn vroegeren kolonel, in diè garnizoensplaats, waar hij anderhalf jaar was geweest...

Dàt wist zij...

Hij had niet van háar gesproken, toen hij sprak zoo onverschillig over àl die andere vrouwen...

Niet van de vrouw van zijn kolonel...

Een angst overviel haar, een huivering, en ook een troebelende jalouzie...

Plotseling, daar ginds, op het terras, klonk aan zijn lippen het fluitje...

Het klonk heel zacht, héel zacht, roepende, lokkende met zijn eentonige melodie van verleiding, twee, drie tonen: o kom toch... o kòm toch... kom...

- Aldo! riep zij luid.

- Stt... waarschuwde hij. Wees stil... Het hoort... en het komt dichterbij... Het is het zelfde... altijd het zelfde... Wees stil...

Het was het zelfde hagedisje, dat hij iederen morgen lokte... Er was melk over den grond gesprenkeld, en het hagedisje kwam er van drinken. Het was, hoewel een vrouwtje, mooi bruin en geel gestriemd, met een heel lang staartje en heel fijne voetjes, die het voorzichtig uitgespreid lucht nederzette. Het likte aan de wondermelk gesprenkeld en het hoorde naar de incantatie van den god... Het kwam betooverd uit een spleet van den terrasvloer, achter de zombloemen te voorschijn en het was niet heel erg schuw meer, glipte nauwlijks weg, als het den god zag bewegen, zijn groote godelichaam zag roeren... Het likte rustig de melk op en kwam nader, nader...

- Ik woû weten... of je dezen brief niet bewaren moet, ging Milia, onverschillig om zijn woorden voort, en zij naderde, den brief in de hand...

Het hagedisje slipte snel weg...

Hij keek verwonderd op.

- Welken brief? vroeg hij, om haar stem verbaasd.

- Deze...

Zij toonde hem, sidderend, bleek, den brief open. Hij schrikte nauwlijks, zag, dat zij gelezen had.

- Je hebt gelezen, Milia? vroeg hij.

Zij hijgde, hare lippen sidderden, en zij zag zoo wit, als hij haar nooit had gezien.

- Ja, zeide zij kort.

- Je moest mijn brieven niet lezen, verweet hij zacht. Ik lees de brieven van Hugo ook niet.

- Omdat je er geen belang in stelt. Ik stelde wèl belang in dezen brief.

- Dat is nog geen reden, ging hij zacht door. Nu heb je dien brief gelezen, en heb je verdriet... ben je ten minste nerveus geworden... Geef mij dien brief...

Hij nam uit haar trillende hand den brief en verscheurde dien in

kleine stukjes. Het trof haar, hoe schuin wreed zijn mond vol-rood was onder zijn jongenssnor, en hoe te gelijker tijd zonder één trilling van boosheid zacht en diep en teeder viriel zijn stem had geklonken met nauwlijks verwijt.

- Waarom heb je... mij nooit... over die vrouw gesproken...?

Hare stem hokte.

- De vrouw van je kolonel...

Hij haalde de schouders op.

- Omdat ik er nièt aan gedacht heb...

- Dat is onmogelijk!

- Het is de zuivere waarheid. Waarom zoû ik anders nièt over haar gesproken hebben. Ik heb geen geheimen voor je.

- Dat zeg je.

- En dat is zoo.

- Hoû je van die vrouw...?

- Neen.

- Hèb je van haar gehouden?

- Ik heb zes... zeven maanden geleden een liaison met haar gehad.

- Maar hièld je niet van haar...?

- Ik... weet het niet: ik geloof van niet...

- Weet je ook niet... of je van MIJ houdt...?

- Maar Milia, Milia mia... zèker weet ik, dat ik van je hoû...

- En zal je dat nog weten... over zes maanden...

Hij opende zijn armen.

- Bimba mia... wat ben je nerveus... Kom hier... geef me een zoen...

- Neen...

Nu wilde zij niet zijn zoen - zij was geen kind -; nu wilde zij met hem spreken; zij wilde hem kennen; zijn ziel kennen, zijn leven en zijn geheim... Waarom had hij noóit over die vrouw gesproken... nooit over dien brief... Håd hij dien brief al beantwoord...?

- Kom, Milia, herhaalde hij zacht. Kom hier... en geef me een zoen.

De verleiding zich in de teederheid van zijn liefde te laten wiegen, te laten wiegen als steeds...

Maar dan nooit te weten, want als hij haar kustte, ZWEEG hij weêr... zweeg hij weêr over wat zij wéten wilde.

- Neen, herhaalde zij hard.

Het was haar een marteling, dat zij niet wist. Wát was er... wat zweeg hij... waar droomde hij over... Voelde hij niets voor die vrouw... of voelde hij meer voor die vrouw dan voor haar...??

Zij had kunnen snikken en zij voelde zich plots diep ongelukkig, zoo als zij zich voelen kon, als zij haar zenuwen plots niet meer meester was. Nu had zij, zoo zwak, berouw zich maar niet aan zijn hart te hebben gestort. Nu had zij behoefte hem aan te voelen, hem in hare handen te voelen, in hare omvattende, ombootsende handen... zijn wangen, zijn hals, zijn schouders, en hem te zoenen, te zoenen, te zoenen, en hem te zeggen, dat zij hem aanbàd... maar dat hij spreken moest, en haar lièver maar àlles moest zeggen...

Maar zij deed het niet, strak opgetrostd in onwillige, haar overheerschende zenuwen, die trilden, trilden in haar.

Zij wendde zich om, keerde in de kamer, zette zich in een stoel, in een hoek, zag somber, haar meisjesgezicht verwrongen, meer en meer zich niet meester meer, in een opziedende drift, om iets te doen, iets verschrikkelijks, iets slechts, iets onherroepelijks...

Hij had zich kalm weêr uitgestrekt op den langen stoel, bleef stil zoo liggen, dacht wel, dat zij nu komen zoû... dat hij hare handjes aan zijn slapen zoû voelen... Zij kwam niet...? Zij boudeerde...? Hij wilde haar niet meer roepen. Als hij riep, zoû zij tòch niet komen... Zij moest nu komen uit zichzelf... Hij was nièt boos; het speet hem, dat zij zoo nerveus soms was, maar zij was lief... en heel mooi... zoo blond... en hij was nog altijd wel innig verliefd op haar... immèns verliefd... met een verlangen altijd, altijd... Neen, hij zoû haar niet meer roepen... Je moest een vrouw niet dwingen, als hare zenuwen haar de baas waren... kalm laten: straks zoû zij van zelve... lief en zacht... hem een zoen komen geven... Hij... hij was niet boos: hij begreep dàt wel: hij had dien

brief ook niet moéten laten slingeren. Hij had dien brief dadelijk moeten verscheuren, vooral omdat hij hem toch niet beantwoorden zoû... Neen - het was dòm van hem - hij had den brief glad vergeten... Het was voorbij dat alles; het waren de vroegere banden ontknoopt, zoo als hij alle banden ontknoopte... om vrij te zijn in het leven, dat den vrijen mensch zoo veel nog kon geven... zoo véle vreugde... daar ginds... daar ginds... genot voor ziel en zinnen... bovenmatig genot voor wie sterk was...

Op dit oogenblik zag Aldo over den steenen terrasvloer iets flikkeren, bewegen... Het was het hagedisje, dat, teruggekomen, aan de albasten droppeltjes wondermelk weêr nipte. Hij greep zijn fluitje en floot. Het hagedisje, sedert dagen al, kènde de incantatie van den god, liet zich er door betooveren, lokken, kwam nader, kwam nader, behaagziek met het trilstaartje wendende links en weêr rechts.

- Lucertola... lucertola mia... Mooi smaragdgroene beestje, met je prachtige streepjes... kom... kom... Kom dan hier op mijn hand, dat ik je til aan mijn mond... Bellezza, bellezza mia... Ppp... ppp...

Hij floot tusschen de zoete woordjes door, strekte de hand uit en bleef roerloos, zonder één trilling... Milia, nerveus, was opgestaan, in haar drift nieuwsgierig trots zichzelf... Zij naderde, zonder dat hij, geheel aandacht voor het beestje, haar hoorde... Zij voelde zich diep ongelukkig, te kort gedaan en verwaarloosd, en des te meer, des te meer, omdat hij zoo koel scheen, zoo onverschillig voor haar, zoojuist op dit oogenblik van smart voor haar aan niets anders denkende dan aan dat reptiel, dat hij tam had gemaakt, dat hem kende... Kijk, hij was één gespannen aandacht en wil, en zijn hand, zonder trilling, bleef uitgestrekt breed. Het beestje, nippende aan de droppelen melk, was zijn schoen genaderd en wipte de schuine helling op van zijn been, sierlijk heuvel-klimmende over de plooiën van zijn broekspijp. Tot het bij zijn knie de brug van zijn hand ontmoette en er òp wipte, met kloppende flankjes en droomende oogjes, betooverd van wondermelk en wondermuziek. In de warmte der hand draaide het beestje behaagziek, zwiepte het staartje, bleef stil en werd zich zeker ge-

waar, dat de hand van den god hóog opging naar den hemel: naar den rooden mond, naar de zwarte oogen des gods...

Hóog opging... naar zijn rooden mond. Het hagedisje zàg naar den godemond, van waar de verlokking zoo heel zacht had getrild en het staárde naar den kus, dien het wachtte... Tot het héel dicht den rooden mond was genaderd in de hand van den god, vlak bij die purperen bron der toovermuziek... zóo vlak bij, dat het beestje die bron met zijn opene bekje nu aanroerde als of het zoû drinken... zoû drinken gaan... zoû zwèlgen èn kus èn betoovering...

De warmte van die hand, de adem van die liefde der goden... ze maakten het hagedisje gelukkig... maar zoo loom... o zoo loom...: het kòn zich niet meer bewegen... Het kòn zich niet meer bewegen... Het kón zich niet meer bewegen toen de godehand het na het groote geluk weêr neêr had gezet op den grond, en het weêr lokken wilde, òp, òp naar boven...

Het bleef stil, stil met opgerecht kopje, met knippende oogjes.

Milia was vlak genaderd, zich niet meester.

- Het is genoeg! krijschte zij plots, jaloèrsch. Het is genoeg, het is genoeg: daàr!!

En vóór zij zich, wat zij deed, was bewust, trapte haar voet over het hagedisje.

Er was als een heel klein kreetje geslaakt, een verwonderd doodsnikje, hoorbaar slechts voor wie het beestje kènde en het hagedisje lag nu, plat vermorzeld zijn lijfje en staart... en uit dat verpletterd lichaampje stak hooger het kopje op met uitgepilde doode kraaloogen, nòg vol van verwondering waaròm...

Aldo was in eén beweging opgestaan en zij meende, zij had hem noóit nog gezien. Het was de eerste keer, dat zij hem zag. Zij wist niet, dat hij zóo groot was. Zij werd, in eén flits, doodsbang, bang voor haar leven; zij dacht, dat hij haar vermoorden zoû. Zijn oogen flikkerden, zijn mond was verwrongen, zij voelde zijn vuist als een schroef om haar arm.

- Waarom doè je dat??

- Ik heb er genoeg van! antwoordde zij doodsbang, krijtwit, maar nog hard.

Hij zag haar aan... zijn tanden geknarst op elkaâr in den vreeslijken grijns van zijn gezicht... liet haar toen los. Zij wachtte op wat hij zoû zeggen nu... Zij wachtte op vloeken... op schelden... op een scène, waarnaar hare zenuwen snakten. Hij zei niets... Hij vloekte niet, schold niet... Hij stònd alleen, zoo groot, zóo groot als zij niet wist, dat hij was... Zij had hem willen ompakken, uithuilen, uitschreeuwen aan zijn borst... maar zij dorst niet.

Hij zeide niets, stond daar... zag nu naar den grond... Een radeloos berouw doorgolfde haar: zij was een flauwte nabij... Zij trilde door geheel haar lichaam... Hij had zich gebukt en zij zag, dat zijne tanden nog altijd knarsten, knårsten... Toen zij zag, dat zijne oogen vochtig werden, barstte zij in snikken uit, schreeuwde op, en wierp zich schokkend over den vloer...

Hij liet haar.

Opgerezen uit zijn bukkende houding, plukte hij een paar groote bladeren van wilde-wingerd... Schoksnikkende, handwringende over den vloer zag zij toé, wat hij deed... Hij lichtte met twee takjes het verpletterde lijkje op een wilde-wingerdblاد... Hij dekte het toè met het andere blad... En hij ging er meê langzaam de terrastrap af, verdween achter de zonnebloemen, ging door den tuin den weg op, naar het woud...

Hij had, hoe zij snikte, schreeuwde bijna, niet naar haar omgezien.

Zij was eindelijk opgestaan van den vloer, zij huilde niet meer.

Hij bleef lang weg, uren, uren lang.

Op het terras lag wat gesprenkeld melk en wat bleek, kleurloos bloed, dat verdroogde in de zon.

Zij staarde er naar.

Zij wachtte tot hij komen zoû voor het tweede-ontbijt en staarde steeds naar het bloed en de melk: het wemelde daar van de mieren.

Hij kwam niet. Ook zij at niet.

Eindelijk - bij zonsondergang - kwam hij terug: zij zag

hem... rijzen tusschen de zonnebloemen...

Zij wachtte tot hij zoû spreken.

Maar hij zweeg. Zij dorst niets zeggen.

XIII

De avond was bergfrisch: de starren flonkerden over den hemel... - Aldo...

Hij lag op den rieten stoel op het terras. Hij had niet gesproken en hij had niet gegeten. Zij was hem eindelijk durven naderen, was in een gezonken bij zijn stoel, op den grond. Zacht begon zij handen te wringen weêr, zacht snikte zij weêr op...

- Aldo... Aldo... Vergeef me...

Hij zweeg, en in de schaduw was zijn gezicht als een masker zoo strak, uitdrukkingloos.

- Aldo... o Aldo... vergeef me!!

Zij snikte luide op, radeloos. In hare radeloosheid dorst zij zijn hand nu grijpen, kuste die, kuste die weêr... Hij trok die hand niet terug.

- O mijn Aldo... o mijn Aldo... vergéef me...!!

Zij kronkelde naar hem op, en in haar wanhoop drukte zij in eens haar gezicht aan zijn hart. Hij liet haar.

- Zeg mij één woord... Aldo... Zèg me, dat je me vergeeft! Ik heb zoo een berouw... ik heb zoo een berouw...

Zij voelde zijn arm om haar.

- Zég me... smeekte zij.

-... Ik vergeef je... zei hij eindelijk, dof.

- Geef me een zoen!

Hij kuste haar.

- Aldo... ik heb zóo een verdriet!! snikte zij.

-... Hoe kòn je dat doen... poogde hij, moeilijk en heesch, uit te spreken.

Het waren sedert uren zijn eerste woorden.

- Ik weet het niet, Aldo! Het was slècht van me! Maar ik was zóo

ongelukkig... om dièn brief... omdat je nooit spreékt... omdat ik dacht, dat je me wat verbergt... en omdat je zoo koel was, en floot en niet naar me omzag... en wèl naar dat beestje... Zie je, als je maar sprak, als je maar sprak... Ik sprak met Hugo altijd, ik leefde met hem meê. We spraken over alles, we wisselden onze opinies en ik kende hem en hij kende mij, en jou ken ik niet en mij, denk ik, ken je ook niet, hoeveel we ook van elkander houden... Je bent zoo lief, Aldo, zóo lief, je bent nooit boos, nooit driftig - Hugo was dikwijls in slecht humeur - jij nooit; je zegt nooit iets anders dan lieve dingen, en in je armen, o mijn Aldo, ben ik zoo innig gelukkig, maar daarna komt het altijd weêr bij me op: hij spreekt niet... hij spreekt niet met me... Hij verbergt me dingen... Hij heeft een geheim... Er is in zijn leven iets... waarom hij zijn ontslag heeft genomen... iets... iets van een vrouw... en dan ben ik jaloersch... Zoo als ik ook van dat beestje was... Spreek nu, spreek nu, Aldo... Zie je, als Hugo in een slecht humeur was geweest, dan spraken we daar over... of we schreven elkander lange, lange brieven, en...

- Ik kan niet schrijven, zeide hij.

Zij schrikte, maar drukte zich tegen zijn hart, pakte hem in hare armen.

- Spreek dan... o spreèk dan: zèg me, dat je me vergéeft!

- Ik vergeef je, zeide hij.

Zij bleef roerloos nu tegen hem, de oogen altijd vol nieuwe tranen, ontzet om zijn koele stem.

- Ben je zóo boos... Aldo... om wat ik gedaan heb...

- Neen, zeide hij. Ik ben niet boos. Ik BEGRIJP alleen niet, hòe je het hebt kunnen doen. Jij, een zachte vrouw...

- Ik was me niet meer meester: je weet zelf, Aldo, als ik zóo nerveus ben, kan ik dingen doen...

- Ja, dingen... maar geen MOORD.

- Een moord...

- Een moord.

Zij kromp heel klein aan zijn hart.

- Een moord, herhaalde hij zacht maar beslist. Dat beestje was

klein en vertrouwend: het kwàm, omdat het vertrouwen had, naar mij toe... het was altijd nog een beetje huiverig...

- Ik ben anders toch niet wreed! snikte zij.

-... Het was altijd nog een beetje huiverig... omdat ik iets ontzettends was in zijn kleine oogjes... maar het kreeg toch al meer en meer vertrouwen. En op het oogenblik, dat het geheel vertrouwen was... zoo, dat het zelfs er niet meer aan dàcht te vluchten... heb je het vertrap, doelloos, doelloos. Dat is een moord. Dat is net zoo goed een moord, een misdaad, als dat een groote god joù met één voetdruk... verplèttert.

Zijn stem was zoo hard, dat zij opzag. Zij zag zijn glansoogen vochtig. Iets kwam in opstand in haar om zijn erbarmingloosheid.

- Ik ben anders nièt wreed! herhaalde zij. Ik was nerveus en wist niet wat ik deed. Je hebt verdriet om dat beestje... maat je hebt geen medelijden... met MIJ... evenmin als je medelijden hebt gehad... met die àndere vrouw...

Hij keek haar strak aan.

- Om joù heb ik verdriet, zeide hij. Omdat je brieven schrijft vòl gevoel... vol mooie zinnen... en omdat je dàt hebt kunnen doen...

- Je bent heel hard! snikte zij.

- Misschien, sprak hij. Ik ben als ik ben, zoo als jij bent als je bent. - Zal je me dan noóit vergeven! Noóit!! Je hebt me verteld van den oorlog, van Abyssinië, van de verschrikkelijkste dingen... wegen en velden met lijken bezaaid... van operaties op soldaten, op officieren, vrienden van je, die stierven in het afschuwelijkst lijden... en je hebt me dat verteld zonder één traan... zonder EEN traan... en je hebt tránen in je oogen om dàt beestje!

- Omdat het vertrouwde, zeide hij zacht, voelende, dat zij hem nooit zoû begrijpen, en dat hij nooit zich in woorden verklaren kon. Maar ik heb je vergeven: ik vergeef je.

- Zoen me... neém me...

Hij kuste haar inniger.

- Ik vergeef je, Milia, zeide hij teêrder. Ik ben niet boos. Je hebt gelijk. Ik ben hard. Het was maar een hagedisje...

- Méen je het...

- Ja, bimba, ik méen het. Je was wat driftig en je moet voortaan je beter beheerschen. Maar het was niets. Het was maar een hagedisje. Het heeft niet eens geleden. Kom, wees nu rustig, zoo, aan mijn hart. Ik hoû van je... ik hoû van je heel veel. Ik heb nog nooit van een vrouw zoo veel gehouden. Maar spréken, dat kan ik niet. Dat moet je niet van me vergen. Geheimen heb ik niet. Wat er geweest is... dat weet je: ik zweer het je. Te verbergen heb ik niets.

- Zeg me alleen... Aldo... zeg me alléén: waarom heb je je ontslag genomen...

- Omdat ik er genoèg van had.

- Om niets anders...?

- Om niets anders.

- Ik geloof je... Ik heb zoo een behòefte om je te gelooven...

- Wees dan nu rustig, kalm... En spreek niet meer... Blijf zoo.

Zij slaakte een groote zucht uit hare slinkende wanhoop op, en sliep in op zijn hart. Hij hield haar, omdat de avond frisch was, warm in zijn armen, maar zijne oogen wilden niet op haar zien en zagen òp naar de sterren, waaronder de bergtoppen in nevelglans dreven, als zoo dadelijk te bereiken droomlanden... Zijne oogen wilden niet op haar zien, want als zij op haar zagen, zagen zij het opene bekje van het vertrapte beestje en de verwondering zijner doode kraalooen...

XIV

Alleen nu dezen morgen het woud in te gaan, met den frisschen bries van de bergen om zijn slapen. Op de hoogste toppen had het gesneeuwd en de Appenijnen schakelden daar diademen blank tegen heel blauwe tintellucht. De allereerste adem van herfst voer door het woud, dat op de regens wachtte en zijn verdorde zomerbladeren uitdwarrelde. De varens waren wèl door de zon geschroeid, en de weemoed van een einde ging om.

De eenzaamheid deed Aldo Ardo weldadig aan, en het was of

hij ruimer adem haalde dan hij in dagen gedaan had, nu hij de vrijheid van dat oogenblik ademde. Het was niet voor hem, banden, hoe los ook gestrikt, om zich te voelen, en hij was eigenlijk nooit veranderd; hij was eigenlijk altijd zoo geweest, wanneer de sleur van het leven en de gewoonte hem niet voor een oogenblik als met polypenarmen hadden omslingerd. Vrij moest hij zijn, die de vreugde wilde verwinnen, de Vreugde, die ginds zoo ver wenkte; de Vreugde, die naderen zoû, die hij naderen zoû, eenmaal, als hij slechts sterk was en vrij. Sterk voor aandoeningen, van banden vrij. Er was niet zoo heel veel over te denken en nog minder over te praten: het was hem maar even, bijna in droomende wachting, die waarheid aanroeren en dan zeker weten. Verder bleef hij toch wel een praktiesch man, en was hij noch denker, noch dichter, was hij zelfs een materialistiesch, zinnelijk man, wien zijn verre droom ginds wenkte als een Vreugde voor zijn gezonde zinnen, die zouden dienen zijn verlangende ziel.

Maar sterk moest hij zijn voor aandoeningen, of het noodlot zoû zijne zwakte weten en hem bestrijden om de Vreugde te winnen, of hem verpletteren als hij de Vreugde gevonden had. Sterk moest hij zijn voor aandoeningen, hij, die in Abyssinië sterk was geweest, tusschen zijn verminkte soldaten en stervende kameraden, in de gruwelarbeid der operaties. Sterk moest hij zijn, en nooit meer het weeke gevoel zijn ziel en zinnen laten verteederen. Het was te gek... het was te gek... maar hij kòn er nog niets aan doen: hij zag het voor zich... altijd door... als hij haar maar in de oogen zag...

Het was te gek: hij zoû zich beheerschen... En terwijl hij zich neêrgooide in het gras, om lang-uit te rusten en zich weg te droomen naar die blanke bergdiademen daar ginds, meende hij, dat hij zich al beheerschte... en dat hij voortaan héel sterk zoû zijn... zich door geen week gevoel meer vermeesteren laten... door geen medelijden zich meer zoû laten binden... Vrij, vrij moest hij zijn, die de Vreugde zoû winnen...

Riep de Vreugde hem niet, riep zij hem niet met een betoovering, met een incarnatie...? Kom, dat alles was droom... Niet zoo

vèr droomen en langs den weg liever nemen wat zich al bood, praktiesch-weg en egoïst. Geen vrouw zoû zijn leven omkluisteren, geen vrouw had macht over hem, geen vrouw was waard om de goddelijke vrijheid te offeren. Geen vrouw had in zijn leven geteld en geen vrouw zoû in zijn leven tellen; voor geen vrouw had hij liefde gevoeld... Misschien, misschien éven voor haar, Milia, maar was die liefde iets anders dan inniger verliefdheid geweest...? Hare noordelijke, blonde onwetendheid had tot zijne zinnen gesproken, en daarna had hij zich blijde verwonderd over het stille vuur, dat smeulde in die ziel en uitlaaide, uitlaaide nu, en hij had zijne zege gevierd in het blijde feest hunner zinnen, omdat de hare door hèm over haar ziekelijke ziel gezond hadden getriomfeerd. Had die ziel Hugo ook kunnen vergeten, die gewekte zinnen zouden hem, Aldo Ardo, moeilijker vergeten kunnen... O, hij had innig veel gehouden van dat blònde ontwaakte vrouwtje, maar was die innige verliefdheid wel liefde geweest...??

Neen... neen... Hij was vrij; hij voelde zich vrij. Hier in de natuur, in de eenzaamheid, voelde hij het onwederlegbaar, dat hij vrij was en bereid voor de Vreugde... Er was alleen in hem, zoo vreemd, een droesem van bitterheid: iets, dat hij zich vroeger nooit, nooit bewust was geweest... Een weemoed, bijna een treurigheid...

Zoo moest eertijds, in antieke tijden, een sater zich hebben gevoeld, als de eerste herfstadem loswarrelde de gelende bladeren. En zoo als de sater toen zeker had gedaan, greep Aldo Ardo naar zijn fluitje...

Waar was het... Hier, in zijn zak... Een fluitje van een paar soldi... Straatmuzikanten bespelen het schel langs de huizen... Hooge tonen ontrilde het als water zoo zuiver, en Milia had gevonden, dat hij er moói op float... Voor zij hem kende, was zij er al, op een nacht, door ontroerd...

Zonder muziek te kennen, float hij er op smeekend en dwingend melodieën, die hij van zelve vond... Hij maakte er de beestjes meê tam... Hij had er het hagedisje meê tam gemaakt, zóo tam: het was het allereerste geweest, dat er om zóo tam was gewor-

den... Het kwam sedert drie, vier dagen iederen morgen uit de spleet van den vloer te voorschijn, nipte de gesprenkelde melk... vluchtte dan... tot het niet vluchtte meer... Het was nu wel heel dwaas zich dat te bekennen, maar hij had dat beestje lief gehad, die drie, vier dagen, omdat het zoo vol vertrouwen kwam, in zijn warme hand, waarin het loom van gelukzaligheid werd, naar zijn mond toe...

Het was natuurlijk te gek, maar hij kon er niets aan doen: als hij dacht aan het beestje, als hij het zag, verpletterd en met opgerekt bekje en verwonderde doode kraaloogen, begreep hij, dat hij Milia haar moord noóit vergeven kon... Nooit vergeven kon?? Waarom zoû hij haar ook vergeven, diep, diep in zich, niet met zijn mond, maar met wat daar weemoedig en bitter was, diep, diep in hèm... eigenlijk een gevoel, waar hij bang om werd... Waarom zoû hij haar ook vergeven...? Had hij haar lief? Neen... Wie was zij? Een vrouw ontmoet bij toeval, bij toeval door hem bekoord, toen hij alleen was en zij alleen...: een ontmoeting als vele ontmoetingen... een mooie, blonde, bekoorlijke vrouw... een bloem geplukt aan den weg... Was zij meer? Neen, zij was niet meer... Zij was de kleine vreugde geweest, ontmoet op den grooten weg, geplukt aan den weg naar de groóte Vreugde... Zij was de kleine vreugde geweest... en een kleinere vreugde had zij verpletteren kunnen als een dom noodlot, gevoelloos en trots... Waarom zoû hij haar vergeven...? Hoe zoû hij haar lief kunnen hebben...? Zij hadden elkaârs kussen gedronken: dat was alles geweest: korte lafenis gedurende de reize...

Zelfs was hij verzaad van die laafnis... Het was beter oprecht met zichzelf te zijn en niet meer te zeggen, dat het gèk zoû zijn zich de waarheid te bekennen... Sedert Milia die kleinere vreugde hem vertràpt had, was hij verzaad van haar kussen... Voelde hij koud haar lichaam het zijne beroeren... was hij zich bewust, dat hij haar - niet haätte, want daar was zij te klein hem voor, - maar noóit vergeven zoû: daar was HIJ te klein voor...

En, verzaad van haar kussen, zoû het hem spoedig een ergernis worden, dat zij vorschte naar zijn geheim... naar dat wat hij niet

zeggen kòn, het immense vreugdeverlangen zijner voor iedereen geslotene ziel...

Om dáar over te spreken was hij te groot...

Hij keek naar het fluitje in zijn hand... Waarom bracht hij het zich niet aan de lippen...? Waarom vermaakte hij zich niet met te fluiten...? Zie, daar glipten de hagedisjes... Maar die diep-in bittere weemoed, waar hij bàng toch voor was, weêrhiel hem...

Plots slingerde hij het fluitje van zich... Neen, hij zoû er niet meer op fluiten... Hij kòn er niet meer op fluiten, nadat ZIJ die kleine vreugde vertrap had... Het was misschien gèk, maar het wàs zoo... Het was sterker dan hemzelven... Hij WILDE er niet meer op fluiten... Maar het betekende niets: het was een kleine vreugde in zijn leven minder, een heel kleine vreugde...: er zoû een groótere komen!

Nu had hij medelijden met hem en met haar, met hen beiden... Zij hadden elkaâr toch wel heel lief gevonden, bij toeval, aan den grooten weg... Hunne liefde had wel innig met een zomer van roode liefkoozingen rondom hen gebloed. Zij hadden elkander geluk en vreugde gegeven, en zij was wel een zachte, blonde vreugde geweest, met hare eerst sluimerende, toen ontwaakte zinnen, met het vuur, dat in haar ontlaaid was...

Maar zij was tòch ziek, ziek vooral van die noordelijke ziekte om te peinzen, om peinzend te vorschen, uit te vorschen, te rafelen aan het gevoel - zoo als zij dat met haar Hugo gedaan had... Te pluizen, te zoeken, in psychiesch ziekelijke nieuwsgierigheden naar dingen, die zij even raadde, vermoedde, die zij weten wilde en zoo ontheiligen... Zij kon niet zich overgeven aan den droom, zonder doel; aan de vreugde, zonder achterdocht; zij moest àchterdenken en doel uitvorschen en reden ook en oorzaak, en terwijl zij er naar vorschte, vluchtte de vreugde...

Zij was wèl ziek, en de vreugde vluchtte...

Het wàs een vreugde geweest elkaâr lief te hebben, eenvoudig weg, met het eenvoudige hevige en teedere verlangen van primitieve woudwezens... Als de liefde eenvoudig is en gezond, is zij niet gauw verzaad, en blijft zij jeugdig, verjeugdigt zij iederen

dag... Maar als zij zich inwikkelt en inspint in de ziekelijke gedachte, die zoo veel weten wil en ontleden, wordt zij moê, en verlamt hare eenvoudige energie... Is haar kus zonder vuur, en tusschen haar nauwe omhelzing dringt zich het klamme spook, dat kil vraagt: waarom...

Nu had hij medelijden met haar, want zij had haar noodlot niet kunnen ontgaan, het noodlot harer noordelijke ziel, en wèl was zij hem lief geweest... Maar hij had misschien meer medelijden met zich, want zij had hem een vreugde verdorven en hij kòn niet meer fluiten en was daar bitter en weemoedig om...

Hij kon niet meer naar Benabbio gaan; hij wilde haar niet meer zien. Neen, hij had haar niet meer lief, hij was verzaad van haar kussen; hare omhelzing bekleemde hem.

Hij wilde haar niet meer zien. En hij bedacht zich, dat hij heel vrij was en sterk, al voelde hij, diep-in, dien bitteren weemoed om zijn arme, kleine vreugde. Zij zoû nooit weten hoe diep hij die voelde: hij was te trotsch het haar te doen merken... maar daarom moest hij ook gaan - voor goed.

Hij daalde - en voelde zich wel verlucht. Dalende langs de hellingen van het woud, langs de wilde-kastanjes, sloeg hij wreed de gelende varens met zijn ruwen stok en schuin zag hij naar de hagedisjes, die vluchtten...

De groote weg van de Vreugde had vele ter zij slingerende paden op en neêr: deze roode liefde-bloeiende zomer was een halte geweest, meer niet...

Hij voelde zich, al was hij misschien diep-in gewond, tòch vrij en sterk.

En hij wilde zijn weemoed heelen...

XV

Hij was nu wel niet boos meer - dat wist zij nu wel zeker - hij had haar vergeven en hij was altijd liêf tegen haar als altijd, maar er was toch iets vaags en verwijderds in zijne manieren tegenover

haar gekomen, en zij had zich dit wel moeten bekennen. Zijn laatste kussen waren vluchtig geweest, en als zij tegen hem wilde nestelen, dicht, dicht tegen hem aan, op haar plekje, als zij zeide, beweerde hij, dat hij hoofdpijn had. Het was misschien waar geweest en geen voorwendsel, want hij was toch altijd lief gebleven, zoo als hij altijd was, zonder een drift, zonder een boosheid...

Zij had liever boosheid en drift ondervonden, tegen haar nerveuze bui in, want nu voelde zij altijd een wroeging...

Hoe had zij ook kunnen doen, als zij gedaan had!

Zij begreep het zelve niet; het was in haar jaloersche drift gebeurd, en zij had toen niet bevroed, dat zij hem er meê zoo veel leéd zoû doen... dat zij er daarna zoo veel smart om zoû hebben...

Om een hagedisje... een hagedisje...

Maar het was immers niets, had hij later gezegd, en hij had het gemeend: het was niets. Natuurlijk, zij had het niet moeten doen, maar het beteekende toch niets, zoo weinig. Het was, nu zij er berouw over had gehad en hij er niet meer aan dacht, een kleinigheid, niets - en er waren veel ernstiger dingen... Had zij bij voorbeeld geen smart, dat hij haar niet vroeg zijn vrouw te worden, dat hij niet sprak over hun winter, hun toekomst? Had zij bij voorbeeld geen smart daarvan...? Zij geloofde nu wel, dat hij haar niets verborg, maar was het, trots al zijn liefde, begrijpelijk en aardig in hem, dat hij niets zeide, niets voorstelde, van dag maar leefde op dag met haar, terwijl de allereerste adem van den herfst al omging? Zij konden toch niet altijd hier blijven, in dit arendsnest op de bergen! De zomer was heel lief geweest, maar als hij zoo vreemd was en vaag, bijna koel, dan had zij verstrooiing wel noodig en verlangde zij naar de stad. Of het Florence was of Rome, of waar ook, Nice, of Parijs, het was haar om het even, en zelfs was het haar onverschillig of zij trouwen zouden, maar er moest toch over gesproken worden. En zij kón er niet over beginnen. Een kieschheid weêrhield haar. Zij wilde het alles hebben van hem. O, zij had hem wel heel, heel lief en, zeker, zij zoû voortaan zorgen, dat zij zichzelf en hare zenuwen meester bleef, en dat zij haar geluk niet meer zoo roerde als zij gedaan had.

Van morgen was hij zonder haar gaan wandelen; hij had haar wel meê kunnen vragen... Maar hij wist toch ook, dat zij wat vermoeid was van daag... en dat zij niet meê zoû gegaan zijn.

Maar hij had toch wel kunnen vragen.

Zij zoû het lief hebben gevonden en hij was wèl een vreemde man, aan den eenen kant zoo bijna week in sommige gevoelens, aan den anderen kant, ongevoelig, ontoerekenbaar wreed...

En zij dacht, dat het àltijd moeilijk was voor twee zielen samen te gaan... samen te gaan...

Als zij zoo met hem sprak, antwoordde hij: niet denken... niet rafelen aan die dingen...

Maar haar geest was juist gestèmd om aan die dingen te rafelen.

En met Hugo had zij wel samen, als hard-op, gedàcht...

Dat miste zij zoo in Aldo: het leven was toch niet één omhelzing, ook al was zij zich wèl bewust, dat hare zinnen waren ontwaakt door ZIJN kus...

Zij lag op den rieten stoel, terwijl Giannina de tafel kwam dekken.

Het was toch een lief huisje en zij hield veel van die twee kamers, met dat terras, waaraan de zonnebloemen rezen omhoog...

Twee maanden nu leefden zij hier... en zij was er heel gelukkig geweest...

Ach, als Aldo maar spràk...

Als hij maar spràk over hen beiden... zoo hij niet spreken wilde over hèmzelven, over zijn vroeger leven...

Je kòn toch maar niet altijd op je fluitje spelen... en de gewichtigste dingen vergeten, vergeten haar voor te stellen... wat zij weldra zouden doen.

Zij kon er om schreien... en zij moest er om lachen: er was zoo iets naïefs in... van een grooten jongen... iets ontoerekenbaars bijna...

Dagen waren er zoo voorbij gegaan: hij lag maar te fluiten... en spràk niet met haar...

Was het niet begrijpelijk, dat zij eindelijk was driftig geworden!

Maar misschien moest zij, nu zij hem beter leerde kennen, ook anders met hem omgaan... met meer vrouwelijken tact dien grooten jongen van haar zien te leiden.

Dat zelve niet vragen willen kreeg, diep in haar, iets van boudeeren en zij wilde niet boudeeren, zij wilde niet...

Als hij nu terug kwam... en zij hadden gegeten... en als hij koffie hier dronk, op het terras en zijn cigarette rookte... zoû ZIJ hèm vragen...

Zoû zij hèm voorstellen... Florence of Rome... Nice of Parijs...

ZIJ moest spreken, als hij niet sprak... ZIJ moest hem leiden, als hij een groot kind was.

Zij had het liever anders gewenscht... zij had hem gaarne meer praktiesch gezien en HIJ al die dingen regelend... maar als het nu zoo moest zijn; ach, dan was het toch ook eigenlijk maar een kleinigheid...

- De signore komt laat thuis, zei Giannina bedrukt.

- Hij zal wel dadelijk komen, zei Milia. Arme Giannina... Kom hier...

Zij reikte de vrouw hare hand met een lief gebaar... en Giannina begon te snikken.

- Arme Giannina... je houdt kleine Milio toch bij je... troostte Milia zacht, maar zij kreeg tranen in hare oogen.

Den vorigen dag was Amedeo vertrokken, met zijn kist vol 'vormen', naar Venetië. Zijn koren was gemaaid en voor zijn druiven zoû Giannina zorgen met een paar bloedverwanten. Hoe eerder Amedeo de reis begon, hoe voordeeliger die zoû zijn. Over Venetië ging hij naar München, dan naar Dresden en Berlijn. Maanden lang zoû hij wegblijven om zijn gipsen beeldjes te verkoopen.

- Hij had dezen winter niet behoeven te gaan, snikte Giannina zacht. Hij had niet behoeven te gaan, omdat de signor en de signora ons deze kamers hebben gehuurd en ze zoo ruim hebben betaald. We verhuuren die kamers nooit... er wonen hier nooit vreemdelingen... er is hier niets op het plaatsje te zien, al is het kerkje oud... Alleen voor menschen, die innig veel van elkaâr

houden als u en de signore... daar is het een lief plekje wel voor... Ik ben hier ook met Amedeo gelukkig en ik ken de stad toch ook... Neen, hij had niet behoeven te gaan: wij zijn geen broodarme menschen: wij hebben ons veld, onze druiven, ik naai, en we hebben nu nog rijke verdienste van u! En zoo vroeg weg te gaan: nog voór de druiven geplukt zijn! Maar weet u, signora, als de mannen hier dat eenmaal hebben, die zucht om te gaan... te gaan... ver... ver weg te gaan... te dwalen... te zoeken ik weet niet wat... dan *zijn* ze niet vast te houden... Dan gaan ze, dan gaàn ze: zoo zijn ze... ‘Waarom ga je?’ heb ik Amedeo gevraagd. ‘We hebben genoeg, blijf den winter hier...’ Maar hij wilde niet: hij moest gaán... ‘Wat zal ik hier den heelen winter zitten, bij jou...’ antwoordde hij en toch hòudt hij van mij en Milio... Maar hij moest gaan, vèr gaan... daár heen... in Duitschland... dwalen langs de wegen, van dorp tot dorp, van stad tot stad, als een vagebond, die hij is... Zijn beeldjes verkoopen voor kleine verdienste, maar dwalen, dwalen vooral... Als ze dàt eens beet hebben, dan blijven ze niet, al hebben ze veld en wijngaard... Dan willen ze gaan... en dwalen... en steden zien... en menschen ontmoeten... en avonturen beleven... Dan zoeken ze iets... dan zoeken ze iets, dat ze zelve niet weten... Zijn geluk is toch hier bij mij, en bij Milio, en bij zijn bezittinkje... En wie weet, wanneer ik hem terug zie... en hoe... en welke vrouwen hij daar ginder... daar ginder... ontmoet...

Zij balde in het vage de vuisten, en snikte...

- Arme Giannina... troostte Milia; we lijden allemaal, allemaal... om de mannen, die we zoo heel erg lief hebben... Het is ons leven... en ons noodlot...

- Ja signora... ons leven... en ons noodlot... Uw signore is zóo mooi en zóo lief, en ik zie u toch ook wel eens schreien... Maar waar blijft hij: het wordt heel laat en de maccheroni bederft zoo...

Zij ging naar haar keuken terug; Milia stond op, het was al over ééne... Waar bleef Aldo? Maar beiden waren zij ook dikwijls te laat van hun wandeling thuis gekomen, tot wanhoop van Giannina, en zij maakte zich niet ongerust.

Na tien minuten kwam Giannina terug.

- Er is een brief gebracht van Ponte-a-Serraglio, door een man, die hier heen moest, zeide zij. Een brief van den signore... de man heeft den brief van den signore gekregen... voor u...

Verwonderd scheurde Milia den brief open, doorlas hem... Omdat Giannina wachtte en haar aanzag, zeide zij:

- De signore komt niet thuis eten, Giannina... Hij heeft een vriend ontmoet... in Ponte...

- Dan breng ik maar op, voor u...

- Goed.

Giannina bracht dadelijk op. Om haar blik te ontwijken, was Milia op het terras gegaan, zag naar buiten, zag naar de bergen ver, onverschillig... Maar zij sidderde, omdat zij heel boos was...

Zij wilde het niet aan Giannina toonen... en zij zoû zich dwingen te eten, hoewel zij als een prop in de keel had. Zij bedwong hare tranen terug. Zij at... zij at, en zij herlas zijn brief. Een korte brief: hij had gewandeld tot Ponte-a-Serraglio, en in het café had hij een goeden vriend ontmoet, uit Livorno, en zoû met hem naar Lucca gaan, in zijn automobiel... Of zij zich dus niet ongerust zoû maken: uit Lucca zoû hij haar schrijven...

Haastig geschreven, op papier van het café, natuurlijk, onverschillig weg. Maar zij vond het geen manier van doen zoo sans-gêne te handelen, niet alleen voor den geheelen dag niet thuis te komen, maar onverwachts weg te blijven, te overnachten te Lucca... Wat had hij toch vreemde manieren, en dat zoo rustig weg, als of het héel natuurlijk was... Nauwlijks een woord van verontschuldiging... Zij was gekrenkt, zij was boos, maar zij wilde het niet toonen: niet aan Giannina... en niet, als hij terug kwam aan Aldo... Maar zij... zij zoû ook eens zoo wegblijven... onverwachts... en een briefje schrijven... dat zij iemand ontmoet had... en verhinderd was...

Zij schelde...

- Je kan afnemen, Nina...

- De signora eet dadelijk minder, als de signore er niet is...

- Ik heb goed gegeten... Nina, de signore blijft van nacht in Lucca slapen...

- Maar hij heeft niets bij zich!

- O... hij zal zich behelpen...

Zoo... het was gezegd... Zij was alleen... Nu kon zij alleen verdrietig zijn na boos, na gekrenkt te zijn geweest... Het was toch ook geen manier van doen... zoo te handelen... zoo onverschillig weg... zoo zonder égard... O, hij was wèl een vreemde man, niet als anderen... maar misschien was zij wel daarom zoo veel van hem gaan houden... Nu sleepten de uren zich voort... Wat was de dag eindeloos, eindeloos lang... Hoe eenzaam voelde ze zich hier in dit huisje... Zij was dien middag naar bed gegaan, om te slapen, om lang te slapen... maar na een uur was zij wakker geworden en zij wist niet wat te doen... Hoe vulde hij alles met zijne beweging, zijn liefkoozing, de klank van zijn stem... Wat was alles leêg en groot en wijd... Noóit had zij opgelet, dat de blank gekalkte kamers zóo groot, zoo wijd, zoo hoog waren... En zoo kaal, met die paar meubels... De oude nònò, de grootvader, de vader van Amedeo... was hier gestòrven! Zij huiverde er eigenlijk van... Het was alleen omdat Aldo er niet was: met hem samen, had zij nóoit aan den nònò gedacht... Maar van nacht zoû zij alleen hier slapen... En de schemering maakte haar treurig...

O neen, zij zoû niet boudeeren... Als hij morgen terug kwam, zoû zij hem lief zeggen, aan zijn hart genesteld, dat hij het niet meer doen moest: haar onverwachts alleen laten... voor zoo lang... voor zoo lang... want dat zij heusch heel treurig geweest was... Neen, nièt boudeeren: hij was niet iemand om tegen te boudeeren - dat had zij wel geleerd: altijd zoû zij de eerste moeten zijn om te vereffenen wat kleine stoornis er zijn zoû... Hij wàs nu eenmaal zoo ontoerekenbaar onbewust somtijds: dat wist zij, had zij geleerd dien fatalen dag, toen zij het hagedisje vertrappt had... omdat hij rustig kon fluiten, terwijl zij verdriet had, omdat hij niet sprak... Anders moest zij met hem omgaan: hem nu zèggen, als hij kwam, dat hij het niet meer moest doen, nooit, haar zoo verwaarloozen... en hem dan zoenen, in beide haar armen nemen, en hem dadelijk vergeven...

En hij zoû lachen... en zeggen, dat hij het niet zoo gemeend

had... niet gedàcht had... natuurlijk... natuurlijk... en dan zoû ze ook verder spreken, over hun toekomst, over hun winter: Nice, Parijs, Florence of Rome...

- Giannina...!!

- Signora...

- Ik kan niet langer alleen zijn...

- U zit ook zoo lang in den donker... Ik dorst de lamp niet brengen, omdat u van schemeren houdt... Maar dat is met den signore; alleen wordt je treurig... zoo in den donker te zitten...

- Wat worden de dagen al kort...

- En al korter en korter... Wil u nu wat eten... dan breng ik de lamp ook...

- Goed... maar eet dan met me: ik kàn niet langer alleen zijn...

Zij aten samen, bij de lamp. Milio sliep al, en het huisje leek groot en verlaten.

- Dat lijkt zoo, als de mannen weg zijn, zei Giannina. U heeft uw man morgen terug, maar ik... ik...: wie weet, hoe lang Amedeo blijft zwerven...

- Hoor hoe het waaien gaat...

- Dat zijn de eerste winden... En zoo waait het van het najaar den heelen winter door, en al kouder en kouder...

- Het is de eerste keer, dat ik het zóo hoor waaien!...

- Omdat u samen met den signore was... Het waait al een week lang zoo, 's avonds... Dat is de bergwind... Ze zeggen wel eens, dat het een booze geest is, die de campanile om wil blazen, maar sedert eeuwen heeft hij geblazen en de campanile staat nog altijd overeind...

- Een booze geest...

- Uit de bosschen... Een booze, heidensche geest, die vijandig is aan onze Heere Jezus Christus, gebenedijd zij Zijn naam... Het bosch is vol heidensche geesten, maar ze zijn niet allen boos... Bij de kapel van San Marcello dansen de nymfen 's nachts vroolijk in den maneschijn, en San Marcello lât ze dansen... en moet zelfs wel eens meê doen: poverino!

- En bij het ijzeren kruis in het Bosco Sacro woont een sater...

- Misschien... wie weet...: er zijn allerlei vreemde dingen, die we niet weten, signora... Zoo woont hier in het dorp een oude vrouw... u heeft haar zeker wel eens gezien... ze ziet er uit als een hèks... en die kan, als ze een brief of een portret van iemand heeft, hem uit de verte zóo betooveren... dat hij terug keert, ook al had hij jaren nog willen wegblijven... Eens heb ik Amedeo zoo door haar willen laten betooveren... Maar ik heb het niet gedaan...: ik was bang: je weet nooit... En hij is zonder dat toch weêr bij me terug gekomen.

- Zonder dat, toch ook weêr... niet waar...? Giannina, blijf je hier slapen... ik kàn niet, ik kàn niet alleen zijn...

- Dan zal ik mijn matras hier brengen, signora, en met Milio hier slapen...

- Laat de deuren open... Waait het iederen nacht zoo...

- Iederen nacht, signora...

- Ik heb het nooit... ik heb het nooit gehoord...

- Omdat u met den signore was... O, hij is wèl mooi, de signore en u moet wel gelukkig zijn, met zoo een man, zoo een mooien man: un marito tanto bello... Maar Amedeo is óok mooi...

- Heel knap... is Amedeo...

- En ze zijn héel jaloersch van me in het dorp... Maar als de signore Aldo... zóo... zóó...

- Wat, Giannina...

- Zóo mooi hebben ze nóoit een man gezien, en ze zeggen, de vrouwen...

- Wat zeggen ze dan, Giannina...

- Dat het bijna niet goèd is... zoo een mooien man te hebben... un marito tanto bello... Maar dat is jalouzie, jalouzie... signora... Op mij zijn ze ook jaloersch... omdat ze allemaal gaarne un marito bello hebben...

Het was goed, dat Giannina sprak, maar doorbabbelde, doorbabbelde altijd... De nacht ging voorbij, met den wind om het huisje en Milia, zonder te slapen, luisterde er naar, luisterde er naar altijd... Met den eersten dageraad schokte zij uit een nachtmerrie wakker: zij had gedroomd in den wind te klimmen het bergbosch

op, om Aldo te zoeken, dien zij verloren had, te klimmen hooger en hooger, en zij voelde zich in hare leden geslagen, als of zij waarlijk zoo geklommen had, tegen de macht in van een orkaan.

Nu zoû hij weldra terug komen, meende zij, en zij wilde, hoe moê en nerveus zij ook was, zóo doen als zij zich had voorgesteld. Hem liefjes, behaagziek verwijten; hem zèggen dat zij dien nacht bang was geweest, en Giannina in de zitkamer had laten slapen... maar hem dan ook dadelijk vergeven... niet boudeeren... vooral niet boudeeren... vooral niet boudeeren... en vooral niet driftige woorden zeggen... of driftige dingen doen... En dan rusten in zijn armen... samen, op den langen stoel, zij genesteld op haar plekje... en zoo slapen... slapen... nauwlijks even door zijn telkens herhaalden zoen gestoord...

Zij glimlachte om dat aanstaand geluk, hoe gebroken en loom zij zich gevoelde ook... na dien slapelozen nacht van wind... na dien droomzwaren dageraad...

Zij lag op den rieten stoel, toen Giannina de post binnenbracht...

Het waren Aldo's couranten... en het was een brief...

Een brief... van hèm...

Wat schreef hij...

Dat hij vóór het déjeuner terug zoû zijn...??

Zoodra Giannina weg was, scheurde zij in één ruk den brief open...

Hij schreef... hij schreef...: het duizelde haar...

Over zijn vriend... over Lucca... Livorno... Dat hij haar op de hoogte zoû houden...

...‘Laat Nina mijn koffer maar pakken... vermoei je er niet meê - en zend hem:

Palace-Hôtel, Livorno...’

Zij las dien zin wel tienmaal over, zonder te begrijpen: ‘vermoei je er niet meê... en zend hem: Pàlàce-Hôtel, Livórno...’

‘Ik hou je op de hoogte van mijn reis... Je weet, ik verlangde altijd naar Indië... Ik zal je altijd schrijven... Wij zullen groote jachten doen: tijgers... Vergeef me, dat het zoo onverwachts is opgekomen... en dat ik niet terug kom om afscheid van je te

nemen... maar afscheid nemen is mij altijd iets vreeslijks om te doen... Over een paar maanden, Milia, zien we elkaâr terug.'

Plotseling scheurde het voor haar open, in licht, fel en wreed.

Hij was gegaan...

Hij kwam niet terug...

En dit was zijn afscheid...

Het was zoo vreeslijk, dat zij niet uitbarstte in snikken en dat zij zelfs niet schreide. Zij lag met groote open oogen voor zich uit te staren, in de zonnebloemen, die zoo onverschillig dom terug staarden en het duizelde voor haar aanhoudend: de zonnebloemen begonnen als wielen te draaien en zij had van haar langen, rieten stoel niet kunnen opstaan. Een trilling ging aanhoudend over hare leden heen, en niettegenstaande het wreedfelle licht was uitgestroomd, scheen het haar toe, dat zij niet begreep... Dat zij niet begreep... Dat zij over moest lezen... Jawel, jawel, zij begreep nu: met zijn vriend, toevallig ontmoet, naar Livorno... Palace-Hôtel... zijn koffer door Giannina laten pakken en die dáar heen zenden: Palace-Hôtel... En dan zoû hij - voor een paar maanden, voor een paar maanden slechts - met dien vriend op reis gaan... naar Indië... voor tijgerjachten... waarnaar hij zoo lang al verlangd had...

Zij werd koud van radeloosheid, machteloze stille wanhoop, die maar niet uitbarstte... en tevens, koel-weg, verwonderde zij zich...

Hoe kòn hij zoo doen...

Gaan zonder afscheid, na àl hun geluk...

Maar hij wilde haar zeker sparen... hij wilde haar sparen...

Zij zouden elkaâr immers na maanden terug zien...

Het was heel natuurlijk, dat hij ging... voor een paar maanden, met een vriend... naar Indië... voor tijgerjachten...

Er was niets... er was niets verwonderlijks in...

Je moest hem nemen, zoo als hij was...

'Ik zal je op de hoogte houden... Over een paar maanden, Milia, zien wij elkaâr terug...'

Hij was gegaan...

Zij begreep, dat hij gegaan was... niet voor drie maanden...: voor altijd...

Zij rilde van kou... en het duizelde om haar: een leêgte...

Zoo leêg... zoo leêg...

Zij wilde hem zien, spreken... zij wilde hem voélen, vasthou den, omhelzen...

Zij zoû naar Livorno gaan... zij wist zijn adres...

Zij zoû hem smeeken... o, zij zoû hem lief smeeken...

Neen... neen...: zij voelde zich machteloos...

Het was voorbij... zij begreep, dat het voorbij was...

Dat hij niet meer... van haar hield...

‘Io ti voglio bene...’ hadden zij elkaâr gezegd met die zoete, zoete woorden...

Hij was er niet meer... zij: ze wist, dat zij hem voor altijd...

DIT was de wanhoop, wèrkelijk...

Dit was het werkelijke: de smàrt, die zij voor het eerst... voor het eêrst haar voelde omwringen, omklampen, verstikken...

Al het andere... Hugo... de mooie brieven... dat was het niet... dat was het NIET geweest...

Het was DIT...

Wat was het vreeslijk... en wat deed het een pijn... een pijn...

Zoo een pijn... omdat zij niet huilde... niet snikte... omdat zij zich zoo machteloos voelde, zoo radeloos, zoo geslagen, gebroken, ellendig...

Het waren drie... drie maanden geweest...

Van geluk... van zaligheid... van hartstocht: van vreugde... HIJ noemde dat vreugde: zij, ze was zijn vreugde...

Maar niet gebleven... niet gebleven...

Het was alles voorbij... en hij was gegaan...

- Signora... komt de signore van morgen niet thuis...?

- Neen, Nina...

- Van avond dan? Het is voor het maal... het avondmaal...

- Hij komt niet...
- Hij komt nièt...
- Hij is verhinderd. Hij is naar Livorno... plotseling... moeten gaan... voor zaken...
- Voor zaken...?
- Je moet zijn koffer... pakken... en we moeten dien naar Livorno zenden...
- ... Komt de signora niet meer hier?
- Neen, Nina...
- En u, signora?
- Ik...
- Gaat u ook gauw naar Livorno...?
- Neen...
- U niet...?
- Ik... blijf... hier...
- U blijft hier...?
- Ja...

De vrouw begreep; er was iets gebeurd. De signora lag daar, krijtwit, met groote, holle oogen.

- Breng ik dan maar voor ù op?
- Ik wil niet eten... ik voel me niet wel...
- Wil u niets...?
- Neen... niets...
- Wil ik bij u blijven... als ik mijn keuken geruimd heb...? Ik zal Milio zeggen, dat hij zoo niet door den tuin loopt...
- Hij hindert me niet... Laàt hem... loopen. Laàt hem...
- Hij maakt altijd zoo een leven...
- Laàt hem...

Het kind speelde tusschen de dahlia's, de zonnebloemen door; het zong, en het stoeide met zichzelf. Het blonde kopje schoot telkens tusschen de stengelen door en zijn lokjes fladderden vroolijk. Milia's blik volgde hem overal, overal, zoo als zij een kapel had gevolgd. Haar strakke oogen volgden het kind, en haar mond bleef klein, gesloten...

... Was HIJ nog boos op haar... Om... om wat hij noemde een moòrd...?

Neen... neen... hij had gezegd van nièt: het was maar een kleinigheid geweest...
en hij had haar vergeven... vergeven...

Hij hield nièt meer van haar...

Dat moest het alleen zijn... dat alleén...

Zoo eindigt de liefde, die vreugde is: het feest van de blijde zinnen...

Zoo verwelken de roode zoenen... altijd...: zóo gaat hun zomer altijd voorbij...

Hoe was het nog zóo geweest... Hoe was zij nog zoo jong, mooi, gezond geworden,
als een maagd, die het leven begint... Wat was zij niet zièk geweest, toen haar ouden
man was gestorven, zij afscheid van Hugo genomen had, en zij op aanraden der
doktoren naar het Zuiden was gegaan... De winter in Cannes, zoo lang, zoo
vervelend... Haar hoest was er gehéel verdwenen... Maar zij bleef wel nerveus...
anemiek... - Florence en professor Lurazzi... en die had haar de Bagni di Lucca
aangeraden, om de frissche zomerlucht... Toen had zij Aldo ontmoet... en in één flits
zag zij al het lieve en wonderlijk teedere...: de glimvliegjes en de hortensia-laan...
en het wilde-kastanje-woud... en zij hoorde zijn fluitje pijpen, pijpen... zoo zoet...
zóo mooi... zóo mooi...

Mooi... het was alles mooi geweest...: de zomer... het Zuiden... die zoo eenvoudige
muziek... en hijzelve...

Het had haar alles bekoord... HIJ had haar betooverd... omdat het zoo mooi was...
omdat hij zoo mooi was...

Over drie, vier maanden...?

O... zoû zij nooit... zoû zij nooit... hem weêr zien... en haar palmen leggen aan zijn
slapen en den vorm van zijn oogen met de vingers nastrijken en hem zien, hem zien
in die oogen en zich geven aan zijn mond, aan hem geheel en al...

Over drie, vier maanden...?

Neen... nooit... nooit méer: zij wist het zeker...

Zij voelde het zeker: zij was ook ziek.

- Signora... waarom blijft u zóo liggen...? U heeft niets gegeten...
- Ik heb geen honger...
 - Maar u moet opstaan... Wil u mij helpen... met den koffer... of zal IK het alleen doen...?
 - Doe jij het... doe jij het...
 - U moet opstaan...
 - Ik ben moê... ik ben niet wel...
 - Ik zal een boodschap zenden... naar den dokter, signora... den dokter van beneden... van de Bagni...
 - Neen, neen... zóo ziek ben ik niet...
 - U moet opstaan... Kom, signora, zóo een verdriet moet u toch niet hebben... U ziet den signore immers gauw terug...
 - Ja... ja... heel gauw.
 - Over een week...?
 - O ja... over een week... Ik heb ook niet zoo een verdriet...
 - Dan moet u opstaan... Kijk, ik heb uw koffie gebracht en het lekkere, bruine brood, waar de signore zoo veel van houdt... U wordt flauw, als u niets gebruikt... Nu wilde zij wel opstaan, om arme Giannina plezier te doen.
 - Maar ik kàn niet, Giannina... zeide zij dadelijk zacht.
 - Wat heeft u dan?
 - Ik weèt het niet...
 - Kom, laat mij u helpen...
- In den rieten stoel rees Milia wat hooger, maar een zwaar gevoel was aan haar beenen.
- Ik kan niet... zeide zij, smartelijk.
 - Neem mijn arm...
 - Ik kan niet... ik kàn niet...
 - Kan u niet opstaan?
 - Neen...
 - Wat heeft u...
 - Mijn voeten voelen zoo zwaar aan, en ook voelt het zwaar hier... Zij legde de hand op haar knieën.

- Ik zend dadelijk om den dokter.

- Ja... doe dat...

Zij kon niet opstaan: zij kon het niet. Het was een verluchting nu Nina weg was, om den jongen van de buurvrouw naar Villa te zenden, om den dokter van de Bagni te halen en Milia legde zich rustig neêr. Zij voelde wel, zij was ziek. Maar het zoû niet ernstig zijn; het waren zeker haar zenuwen, die waren geschokt, en zij moest zich niet dwingen... Straks zoû zij opstaan... zoû het van zelve wel gaan... En wat zoû dan de dag zijn...? Wat zoû zij doen, wat zoû zij verder doen de dagen van haar leven...? Het was voorbij: er zoû nooit meer iets zijn... Nooit meer de vreugde... nooit meer zijn kus... Waarom snikte zij dan niet; waar waren hare tranen...? O, het was beter zoo, dat zij niet huilde... Wat hoefde zij te huilen en haar smart te openbaren... Maar het was wel vreemd, dat zij geen tranen had... Zie, hare vingers sidderden ook niet meer en alles voelde in hare leden zoo vreemd stil en zoo zwaar, met een zware, zware rust. En over die rust zweefde de leêgte, de immense leêgte van haar ziel, als iets wijds en zwarts en nameloos treurigs. HIJ WAS WEG...

- Signora... signora... kan u nòg niet opstaan?

Zij schudde heel zacht van neen.

- Maar straks... stràks zal ik opstaan, antwoordde zij zacht.

Want Giannina, ginds, was met den koffer bezig.

- Signora... signora... moet ik àlles inpakken... wat ik van den signor vind...??

Uit de slaapkamer riep Nina het naar Milia, die lag op het terras. En door de ruimte der twee kamers heen, ontmoetten Nina's oogen de oogen van de signora, vast en star en vreemd glazerig droog.

- Alles... riep de signora.

Hare stem sloeg over, vreemd en heesch, als dwars door een angstigen, inwendigen snik heen. En plotseling begreep de vrouw... Zij vroeg niet meer, ontzette; zij pakte in, haastig, haàstig, als waren die kleêren dingen van den booze...

Haar Amedeo zoû terug komen... na maanden, na maanden...

Maar de signore kwam NIET terug...

Er was een mysterie... er was misschien iets vreeslijks...

De vrouwen van het dorp hadden gelijk...

Het WAS niet goed zoo een móoien man te hebben: un' marito tanto bello...

XVI

O, de wind, de wind altijd om het huisje; de wind, die al eeuwen tegen de campanile blies; de demonische wind, die kwam uit het dolle, bladeren verstuivende, herfstelijke woud; de wind, die de vijand van San Marcello was, San Marcello zóo goed, die wèl met de nymfen in den maneschijn danste, maar zijn klokketoren toch tegen het heidensch geweld beschermde... o, de wind, o de wind, altijd! Zij hoorde den wind altijd, en hoewel zij heel bang was voor den wind, was haar het angstig luisteren naar den wind uit het woud een afleiding in de smart, die haar langzaam opat, die aan haar knaagde, die haar opvrat, verteerde. Zij legden haar van haar bed op den langen stoel in kussens en zij legden haar van den stoel op bed, haar kleine, ijzeren bed naast het andere leêge bed, dat zij niet wilde laten wegnemen en waarop zij haar oók wel eens legden... op zijn bed, op zijn leêge bed. Giannina verlegde haar zoo, en een paar buurvrouwen hielpen Giannina en zij, ze hield wel van die donkere gezichten met groote, zwarte kraaloogen...: de stemmen waren zoo hard als van pauwen, en maakten wel eens in de kamer te schel geluid, maar er was gevoel in de kraaloogen, de pauwstemmen en zij, ze hield zoo van die oranje en roode doeken om de schouders, en van die lange, gouden ringen, aan de ooren... Als zij haar dan hadden verlegd, mocht Milio binnenkomen en was heel zoet en speelde, met de blokkedoozen en tinnen soldaatjes en een mooi, wollen schaapje, met allemaal heel mooi speelgoed, waarmee anders alleen de rijke kindertjes spelen, maar dat hij kreeg van de zieke signora, en waarvoor hij altijd van zijn

moeder héel lief haar bedanken moest... Hij vermoede de signora niet, en mocht, als de wind koud was, of als het regende, altijd in de kamer van de signora spelen en de signora lag naar hem te kijken en dan glimlachte zij, dan alléén...

De dokter van de Bagni kwam iederen dag. Zij had hem dien zomer in het hôtel wel eens gezien; hij was een vriendelijke, aardige dokter, met een stem veel zachter dan die van de vrouwen, en met kleine oogen, die tintelden. Hij kwam soms op zijn ezel en soms met zijn karretje, en aan hem vroeg ze het speelgoed voor Milio te koopen. Hij gaf haar iederen dag goede hoop, dat zij weldra zoû kunnen opstaan, waar zij wèl naar verlangde, om Nina niet tot zóo groote last te zijn. Soms bracht de postbode een brief, van Hugo, dien zij las en overlas, omdat hij zoo heel mooi schreef, als met de zinnen van een boek, maar hij wist niet, dat zij ziek was, en zij had hem nooit over Aldo geschreven. Hij dacht, dat zij nu weldra naar Florence, naar Rome zoû gaan, en hij schreef, dat hij haar dacht te ontmoeten aldaar, dat hij voor een paar weken naar Italië kon komen. Maar de postbode bracht ook bijna iederen dag, voor Giannina, een geïllustreerde briefkaart van Amedeo, uit Duitschland, eens zelfs met zijn portret er op, zoo als hij liep, met zijn mand vol beeldjes aan den arm. Dan toonde Nina, blij, de geïllustreerde briefkaart aan de buurvrouwen, en zij vroegen:

- Schrijft de signore nooit...?

- Nooit, antwoordde altijd Giannina. Hij schrijft nooit... En zij spreekt nooit over hem...

- De oude Marianna zoû hem terug kunnen doen komen... als er een brief van hem was, of een portret...

- Er is geen brief van hem... en ook geen portret, antwoordde dan Giannina; en het zoû niet goed zijn als hij terug kwam... want de signore - dat zegt Marianna ook...

- de signore, dat is geen gewoon man geweest: hij was te mooi...: hij was GEEN MENSCH...

De vrouwen fluisterden lang, geheimzinnig en huiverig...

En zoo lag zij altijd en altijd en zij zag naar Milio of zij luisterde

naar den wind, die kwam uit het woud, het eens dierbare woud, het woud, dat zij kende met de zon, met de maan, met àl de liefde en met àl het licht. Om iets van het woud te zien, moest Giannina haar iederen dag de laatste, nu purperende, blâren der wilde-kastanjes brengen en ze òm haar leggen, op bed, om den langen stoel, en zij speelde dan met de blâren zachtjes, tot kleine Milio ze wegnam, en er meê speelde, en Giannina weêr frissche bracht. Dat waren de herfstblâren en zij hadden kleuren als de doeken van de buurvrouwen.

- U is van daag heel goed, mevrouw, zei de dokter eens; en ik ben overtuigd, dat u gauw zal opstaan...

- Het zijn de zenuwen, niet waar dokter...?

- Het zijn de zenuwen...

- Het is geen verlamming, die jaren zoû kunnen duren, niet waar? Want ik zoû niet gaarne jaren lang zoo veel last willen geven.

- Het is geen verlamming, en ik ben overtuigd, dat u vóor het winter is, zal zijn opgestaan en zal kunnen loopen. Dan wordt het ook tijd voor u om weg te gaan. De winter is hier geen plezier. Nu zelfs zoû ik u best kunnen vervoeren, naar de Bagni, of zelfs naar de stad...

- Neen, dank u, dokter; ik blijf liever hier, en zoo als u zegt, lang zal het niet duren, misschien. Ik zal gauw weêr kunnen opstaan... en loopen. Maar toch, dokter, zoû ik u willen spreken over wat gedaan moet worden... mocht ik hier sterven...

- Maar u zal hier niet sterven, mevrouw...

- Neen... neen... maar toch... toch wil ik u spreken... Mòcht ik hier sterven, dan zoû ik hier willen begraven worden, op het kleine kerkhof, aan den ingang van het dorpje... Er is onder de cypressen links... heelemaal achter, een plekje vrij, ten minste toèn... vroeger... toen ik er wel eens gewandeld heb... Daar zoû ik een steen willen hebben en alleen mijn naam er op... Milia... geen datum... Stil; nu moet u nog even verder hooren... Dan moet u schrijven aan dit adres, naar Holland... Dat is de eenige relatie, die ik heb; ten minste, de eenige, die mij dierbaar is... En dan wilde ik

u over geld spreken... Mijn testament is in Holland, maar ik zoû hier willen geven... zie, hier is de beschikking, door mij geteekend... tien duizend lire aan kleinen Milio... en tien duizend aan het kindje, dat gaat geboren worden...

- Mòcht het noodig zijn, lieve mevrouw, dan zal ik zéker... Zegt u maar ALLES, wat ik verder nog doen kan...

- Verder... zal er NIETS zijn te doen, dokter...: verder... NIETS...

Toen was het gekomen, een nacht van wind, van woedenden, demonischen wind. Dat zware gewicht, dat áltijd was blijven drukken op hare arme voeten, dat zwaar zat op hare beenen als een nachtmerrie en dat toen geklommen was, hooger, haar schoot op, en als de grijnzende boschgeest zelve langzaam, langzaam zwaar was neêrgehurkt op haar hart, zoo dat zij met wijd puilende angstige oogen uit wijd openen mond had haar adem geslaakt...

Zoo hadden haar Giannina en de vrouwen gevonden, des morgens na den nacht van demonischen wind. En zij gingen, de luid snikkende vrouwen, den priester halen, en zij staken vier kaarsen op, die flikkerden in den grauwen morgen van zwaren neêrstralenden regenvloed. Er waren om haar lichaam geen bloemen, want het tuintje was uitgebloeid, zonder dahlia's en zonder zonnebloemen, maar er waren om haar de laatste bladeren, omdat zij de bladeren áltijd gevraagd had. Er was om haar het allerlaatste van het woud aan den weg van de vreugde...

De vreugde, die vèrder gelokt had... áltijd verder... wèg van haar... daarginds... daarginds...

Bagni di Lucca, Zomer - 1906

Verantwoording*

In de zomer van 1906 verbleef Couperus in Bagni di Lucca, een kuuroord in de bergen ten noorden van de Italiaanse provincie-hoofdstad Lucca. Daar schreef hij, op zijn kamer in het hotel Royal Continental, de roman *Aan den weg der vreugde*.¹ De roman dankt zijn ontstaan ongetwijfeld mede aan het plaatsje Bagni di Lucca en omgeving. In het algemeen had Couperus de gewoonte, voordat hij begon te schrijven, een nieuw werk zorgvuldig en ruim van te voren te plannen. Maar in dit geval zijn er geen aanwijzingen dat hij reeds vóór zijn vertrek naar Bagni di Lucca van plan was een nieuwe roman te schrijven.² Couperus is kennelijk ter plaatse op het idee voor het verhaal gekomen.

Opvallend genoeg heeft Couperus zijn uitgever L.J. Veen noch tijdens het schrijven, noch na de voltooiing van *Aan den weg der vreugde* geïnformeerd over de nieuwe roman. Wellicht hangt dit samen met de in die tijd sterk bekoelde verhouding tussen auteur en uitgever door Veens aanhoudende klachten over de slechte verkoop van Couperus' boeken en de zeer moeizaam ver-

- 1 Vgl. H. van Booven: *Leven en werken van Louis Couperus*. Met een nawoord van F.L. Bastet en een register op titels en personen. 's-Gravenhage, 1981. [Fotomechanische herdruk van de eerste druk: Velsen, 1933.] p. 201; F.L. Bastet: *Louis Couperus; Een biografie*. Amsterdam, 1987. p. 328-332.
- 2 Wel schreef Couperus op 13 juli 1906 vanuit Bagni di Lucca aan L.J. Veen: 'Het A-werk is nog niet geschreven, en misschien zal het wel niet geschreven worden.' Hoewel het niet duidelijk is op welk werk(?) Couperus hier doelt, lijkt het uitgesloten dat deze opmerking betrekking heeft op *Aan den weg der vreugde*. Er zijn geen brieven van na 13 juli 1906 waarin Couperus aan Veen meedeelt, dat hij het 'A-werk' toch geschreven heeft. (Vgl. [Louis Couperus): *Waarde Heer Veen/Amice; Brieven van Louis Couperus aan zijn uitgever*. Ed. F.L. Bastet. 's-Gravenhage, 1977. 2 dln. Dl. I: 1890-1902. Dl. II: 1902-1919. In: *Achter het boek* 12 (1973), afl. 1/3 en 13 (1974), afl. 1/3. Dl. II, p. 88.)

lopen onderhandelingen over het honorarium van *De berg van licht* in 1905. Veen zal voor het eerst iets hebben vernomen van de nieuwe roman toen hij, of een van zijn medewerkers, de volgende aankondiging las op de omslag van het decembernummer 1906 van *Groot Nederland*: 'In Jaargang 1907 zal o.a. voorkomen [...] een kleine roman van LOUIS COUPERUS.' De brief die Veen hierop aan Couperus schreef, is niet bewaard gebleven. Couperus antwoordde op 15 december 1906: 'Wanneer mijn nieuwe romannetje in *Gr. N.* verschijnt, weet ik nog niet; ik laat eerst de plaats aan onze jeugdige vaste-medewerkers, en verschijn alleen bij gebrek aan goede copie.'³

Vanaf februari 1907 werd *Aan den weg der vreugde* in drie achtereenvolgende afleveringen van *Groot Nederland* gepubliceerd. Daarna schreef Couperus op 23 mei 1907 aan Veen:

'Ik zoû gaarne dit jaar nog willen uitgeven mijn kleinen roman van *Groot-Nederland: Aan den Weg der Vreugde*; anders stapelt de boel zich zoo op.

Het is een werk van één deel: willen we dus f 1500.- zeggen. Misschien wil je tot het najaar wachten, maar ik wachtte liever niet langer.'⁴

Veen ging echter niet akkoord met het gevraagde honorarium. Hij was niet langer bereid tegemoet te komen aan Couperus' hoge financiële eisen, omdat hij op de sinds 1902 verschenen boeken van Couperus verlies had geleden. Welk honorarium Veen voor de uitgave van *Aan den weg der vreugde* heeft geboden, is niet bekend. Voor Couperus was het in ieder geval aanleiding de samenwerking met zijn uitgever te verbreken. Begin juni 1907 schreef hij:

'Tot mijn leedwezen is het mij onmogelijk je voorwaarde aan te nemen, zoo dat wij voortaan maar van alle samenwerking moeten afzien.

Het doet mij zeker leed, dat mijn laatste werken je finantieel

3 [Louis Couperus]: *Amice*, p. 89.

4 [Louis Couperus]: *Amice*, p. 91.

nadeel hebben bezorgd, hoewel ik mij niet verklaar, dat je, niettegenstaande dit feit, de laatste jaren toch bereid was mij de gewone honoraria uit te betalen, en je zelfs een groote, onmiddellijke opoffering getroostte, om eigenaar te worden van mijn geheele “Oeuvre”.⁵

‘Maar daar ik geen man-van-zaken ben, leg ik mij neêr bij de feiten, en betuig je nog maals mijn groot leedwezen, dat wij, na zoo vele jaren samenwerking, van elkander afscheid moeten nemen.

‘Ik doe het met een hartelijken handdruk, zonder rancune over zaken, die zeker ons beider schuld niet zijn.’⁶

Veens reactie op het verbreken van de samenwerking door Couperus is niet bewaard gebleven. Couperus wendde zich niet onmiddellijk tot een andere uitgever, maar hij vroeg eerst advies aan zijn mede-redacteur van *Groot Nederland*, W.G. van Nouhuys. Deze gaf Veen gelijk, zoals blijkt uit Couperus' brief aan Veen van 4 augustus 1907:

‘Hij [= Van Nouhuys] meende, dat je altijd genereus met mij gehandeld had en voegde erbij, dat de laatste jaren over het algemeen de boekhandel - laat ons zeggen de verkoop van romans - zeer slecht ging. Hij sprak mij van honoraria, die Buysse⁷ genoot, en die b.v. waren f 150.- voor een bundel novellen.

‘Het schijnt dus wel, dat ik de goede jaren gekend heb, want zulke honoraria zijn mij nooit geboden. Ik wil mij niet verdiepen in de redenen, waarom romans en litterair werk in het algemeen, en mijn boeken in het bijzonder den laatsten tijd zoo slecht gingen, maar wel wil ik je bekennen, dat ik van plan ben mij geheel en al terug te trekken. [...] Hoewel het mij [...] leed doet en het een

5 In mei 1904 had Veen het auteursrecht op alle tot dan toe door hem uitgegeven werken van Couperus voor een fors bedrag ineens afgekocht. (Vgl. Louis Couperus en L.J. Veen: *Bloemlezing uil hun correspondentie*. Ed. H.T.M. van Vliet. Utrecht/Antwerpen, [1987]. p. 88-93.)

6 [Louis Couperus]: *Amice*, p. 92.

7 Cyriel Buysse, Vlaams proza- en toneelschrijver, voerde samen met Van Nouhuys en Couperus de redactie van *Groot Nederland*. De bundel novellen van Buysse was waarschijnlijk *Lente*, in 1907 verschenen bij C.A.J. van Dishoeck te Bussum.

leêgte in mijn leven zal worden voortaan niet meer te schrijven, weiger ik te arbeiden voor tot onder de helft verminderde honoraria.⁸ Wat mijn laatste boekje betreft, *Aan den Weg der Vreugde* (een voor mij met liefde geschreven novelle, die geheel als pendant van *Extaze* mag staan) het werkje *is* geschreven, het is *af* [...] en mocht je het dus voor de door jou berekende som willen uitgeven als het laatste boek, waarmee ik je lastig zal vallen, dan is het mij goed. Ik zelf heb het gaarne *als boek* in handen en dat ik er voor uit dépit om een toestand, die jou schuld niet is, naar een anderen uitgever zoû loopen, zoû te mal zijn. Je bent te eerlijk, dan dat je niet zuiver zoû hebben berekend, wat je er mij voor geven kunt.⁹

Veen heeft *Aan den weg der vreugde* niet meer in 1907 uitgegeven. De boekuitgave verscheen pas in mei 1908.

Bronnen

Voorzover ons bekend, zijn van de roman *Aan den weg der vreugde* de volgende door de auteur geautoriseerde bronnen overgeleverd:

A. twee onvolledige manuscripten: een kladhandschrift en een kopijhandschrift, beide van de hand van Couperus. De handschriften bevinden zich in het Nederlands Letterkundig Museum en Documentatiecentrum te Den Haag (sig. C.383 A.1 en C.383 H.2).¹⁰

Het kladhandschrift bestaat uit 93 gelinieerde bladen van het-

8 Hieruit zou kunnen worden afgeleid, dat Veen voor *Aan den weg der vreugde* 500,- à f600,- heeft geboden.

9 [Louis Couperus]: *Amice*, p. 95-96.

10 De handschriften zijn door Couperus in 1908 geschonken aan de archeoloog H.M.R. Leopold, die hij in 1907 te Rome had ontmoet. (Van Booven: *Leven en werken van Louis Couperus*, p. 201.) Ze zijn waarschijnlijk in 1928, door bemiddeling van Prof. J.H. Gunning, geschonken aan het Genootschap Louis Couperus. Na de opheffing van het Genootschap zijn de handschriften opgenomen in de door de Haagse gemeentearchivaris W. Moll opgezette Letterkundige Verzameling. Via deze verzameling zijn ze uiteindelijk in het bezit van het Letterkundig Museum gekomen.

zelfde formaat die eenzijdig zijn beschreven.¹¹ Ze zijn genummerd van 2-95; het eerste blad is ongenummerd gebleven. De bladen 19 en 24 ontbreken. Het kladhandschrift bevat betrekkelijk weinig doorhalingen, verbeteringen en toevoegingen. Een groot aantal bladen vertoont zelfs niet één verandering. Couperus heeft er zonder veel onderbreking aan gewerkt: alle bladen zijn in dezelfde lichtzwarte inkt beschreven en de ductus is gelijkmatig.

Het kopijhandschrift bestaat uit 117 gelinieerde bladen van hetzelfde formaat die eenzijdig zijn beschreven. Ze zijn genummerd van 2-124; het eerste blad is ongenummerd gebleven. De bladen 89-95 ontbreken. Het kopijhandschrift bevat vrijwel geen doorhalingen, verbeteringen en toevoegingen. Het is door Couperus gedeeltelijk in lichtzwarte en gedeeltelijk in paarse inkt geschreven. De ductus is zeer gelijkmatig. Het is als kopijhandschrift te herkennen onder andere aan de zwarte vegen die op de zetterij zijn ontstaan.

De tekst van het kopijhandschrift, voorzover het is overgeleverd, wijkt inhoudelijk nauwelijks af van de gepubliceerde versie van de roman. Meestal gaat het om kleine, vooral stilistische, varianten. Tussen enerzijds het kladhandschrift en anderzijds het kopijhandschrift en de gepubliceerde versie bestaan wel veel, maar niet erg ingrijpende varianten. Couperus heeft bij het overschrijven van *Aan den weg der vreugde* de roman niet meer grondig bewerkt of omgewerkt. De opeenvolgende scènes en hoofdstukken uit het kladhandschrift zijn gehandhaafd.

11 Op de achterkant van de bladen 88 en 89 heeft Couperus een aantal (financiële) berekeningen gemaakt. Op de achterkant van blad 57 staat in het handschrift van Elisabeth Couperus de onvoltooide zin: 'Er woonde in die dagen in Assisi een koopman in laken en zijden stoffen, die'. Dit is een gedeelte van de openingszin van Couperus' verhaal 'Uit de jeugd van San Francesco van Assisi'. Het verhaal werd voor het eerst gepubliceerd in *Groot Nederland* 5 (1907). Dl. II. p. 613-629. Het werd gebundeld in *Schimmen van schoonheid* (1912). Op de achterkant van blad 95 staan de doorgestreepte titels 'De Heilige van Assisi' en 'Francesco Bernardone van Assisi'.

B. een voorpublicatie in *Groot Nederland* 5 (1907). Dl. I [februari, maart, april], p. 134-174, 249-279, 396-431.¹²

Couperus heeft het kopijhandschrift in drie gedeelten gestuurd naar W.G. van Nouhuys, de redacteur-secretaris van *Groot Nederland*. Van Nouhuys ontving ze respectievelijk op 10 december 1906, 17 januari en 10 februari 1907.¹³

C. een uitgave in boekvorm: Louis Couperus: *Aan den weg der vreugde*. Amsterdam, L.J. Veen, [mei 1908]. Met een bandtekening van R.N. Roland Holst.

De eerste druk van *Aan den weg der vreugde* is gezet naar de tijdschriftpublicatie. In de bewaard gebleven brieven van Couperus aan Veen wordt slechts één set proeven van de roman genoemd. Couperus ontving deze proeven half januari 1908. Aangezien het derde vel ontbrak, vroeg hij Veen hiervan een duplicaat te sturen.¹⁴ Op 12 februari zond hij de proeven terug, echter zonder de vermelding ‘fiat afdrukken’. Toen hij daarop een revisie kreeg toegestuurd, schreef hij aan Veen: ‘Ik zond de proeven terug, *zonder* eenige bijvoeging, maar dit beteekende natuurlijk: “afdrukken”. Nu zendt men mij revizie. Daar het niet noodig is, iets te veranderen, kunt ge echter wel laten afdrukken: ik zend die revizie dus maar niet meer terug, niet waar.’¹⁵ Het is vrijwel uitgesloten dat Couperus slechts één set proeven, *zonder* fouten, van *Aan den weg der vreugde* onder ogen heeft gehad. De proeven die hij half januari 1908 heeft ontvangen, zullen wel de tweede, gecorrigeerde, geweest zijn. Waarschijnlijk zijn er enkele brieven van Couperus aan Veen uit november-december 1907 verloren gegaan.

Hoewel *Aan den weg der vreugde* dus half februari 1908 kon worden afgedrukt, kwam het boek pas in de derde week van mei

12 Onder de datering van de roman in de aprilaflevering van *Groot Nederland* is een erratalijstje toegevoegd, waarin enkele zetfouten uit de maartaflevering worden gecorrigeerd.

13 Dit blijkt uit de poststempels op de achterkant van de bladen [I], 63 en 79.

14 [Louis Couperus]: *Amice*, p. 97.

15 [Louis Couperus]: *Amice*, p. 97.

in de handel. Het is niet bekend waarom de afwerking van het boek drie maanden heeft geduurd.

De uitgave van 1908 is de eerste en enige druk van *Aan den weg der vreugde* die tijdens Couperus' leven verscheen. De oplage ervan was waarschijnlijk 2500 exemplaren.¹⁶ Over de verkoop van de roman zijn in het archief-Veen geen gegevens te vinden. Maar een verkoopsucces zal het boek zeker niet geweest zijn. Zo schreef Veen op 4 mei 1915 aan Couperus dat hij in de jaren 1904-1909 op diens boeken geld heeft moeten toelagen.¹⁷

Veen heeft in 1908 ongetwijfeld niet de gehele oplage van *Aan den weg der vreugde* laten binden en innaaien, en vervolgens in de handel gebracht. De uitgever had de gewoonte een gedeelte van de oplage in plano te bewaren. Deze exemplaren werden in latere jaren, afhankelijk van de voorraad en van de vraag van de boekhandel, in een andere dan de oorspronkelijke band uitgeleverd. De uitgaven van *Aan den weg der vreugde* in onderscheiden banden zijn dus verschillende bindpartijen van de eerste druk. Het is niet bekend wanneer ze in de handel zijn gebracht. Voorzover we hebben kunnen nagaan, zijn er geen tekstuele verschillen tussen de exemplaren van de eerste druk.

Tekstkeuze

Voor deze uitgave van *Aan den weg der vreugde* is de eerste en enige tijdens Couperus' leven verschenen druk als basistekst gekozen:

16 Door de slechte verkoop van *Over lichtende drempels* (1902), *God en goden* (1903) en *Dionyzos* (1904) besloot Veen in 1905 de oplage van Couperus' nieuwe boeken te verlagen van 3000 naar 2500 exemplaren. (Vgl. Louis Couperus en L.J. Veen: *Bloemlezing uit hun correspondentie*, p. 101.)

17 Vgl. Louis Couperus en L.J. Veen: *Bloemlezing uit hun correspondentie*, p. 153. In *De Hollandsche revue* van 1908 besprak Couperus' jeugdvriend Frans Netscher de roman *Aan den weg der vreugde* onder de veelzeggende titel 'Bittere tijden'. Hij schrijft onder andere: 'Couperus beleeft bittere tijden. En zijn uitgever slechte jaren. Couperus "gaat" niet meer; hij is den "run" kwijt.' (Frans Netscher: 'Het boek van de maand; [Ree. van] "Aan den weg der vreugde" door Louis Couperus'. In: *De Hollandsche revue* 13 (1908). p. 348-350; het citaat op p. 348.)

hij vertegenwoordigt de laatste door de auteur actief geautoriseerde versie. Couperus heeft de kopij ervan geleverd en de proeven ervan zelf gecorrigeerd. Voor de tekstsamenstelling is gebruik gemaakt van het exemplaar van de eerste druk dat zich bevindt in het Nederlands Letterkundig Museum en Documentatiecentrum te Den Haag.

Correcties

Omdat de versie van het kladhandschrift van *Aan den weg der vreugde* inhoudelijk vrij dicht staat bij de gepubliceerde tekst van de roman, is zij betrokken in de tekstvergelijking en het tekstkritisch onderzoek voor de nieuwe editie. In de tekst van deze uitgave zijn, mede op grond van een woord-voor-woord vergelijking van achtereenvolgens het kladhandschrift (H¹) met het kopijhandschrift (H²) en met de tijdschriftpublicatie (GN), en de tijdschriftpublicatie met de eerste druk, de hieronder volgende correcties aangebracht. Na het paginacijfer en het regelnummer wordt eerst de verbeterde lezing gegeven; na de ‘Duitse komma’ (/) volgt de oorspronkelijke, foutieve lezing. De laatste is voorzien van een asterisk (*) als zij in alle genoemde versies voorkomt. Indien dit niet het geval is, worden ook de lezingen van de handschriften (H¹, H²) en van *Groot Nederland* (GN) vermeld. Hierbij is de volgorde GN, H², H¹ aangehouden, omdat de tijdschriftpublicatie als kopij voor de eerste druk heeft gediend.

5,3	scirocco-dag/sirocco-dag*
9,15	is,/is. (is, GN, H ² , H ¹)
13,9/10	eeuwoude/eeuw oude (eeuw oude GN, eeuwoude H ² , H ¹)
13,30	elkaâr aan/elkaar aan (elkander aan GN, H ² , H ¹)
15,20	uit/hier (uit GN, H ² , H ¹)
15,21	kleur/kleur (kleur, GN, H ² , H ¹)
16,5	ontmoeten/ontmoetten (ontmoeten GN, H ² , H ¹)
19,9	Carlo/Caro (Carlo GN, H ² , H ¹)
20,3	nu/na (nu GN, H ² , H ¹)
20,27	twinkelden/twikelden (twinkelden GN, H ² , H ¹)

25,13	zuiver./zuiver (zuiver, GN, H ² , H ¹)
27,19	in.../in..., (in.... GN, in... H ²)
27,32	table-d'hôte/table d'hote (table d'hôte GN, table-d'hôte H ²)
28,23	mistigheid/rustigheid (rustigheid GN, mistigheid H ² , H ¹)
28,27	langzaam/langzaam (langzaam GN, H ² , H ¹)
32,25	beschouwen./beschouwen (beschouwen, GN, H ² , H ¹)
35,13	moeilijk/moeilijk (moeilijk GN, moeilijk H ² , H ¹)
35,34/35	rok, witte blouse, witte/rok, witte (rok, witte GN, rok, witte blouse, witte H ² , H ¹)
36,1	bedacht./bedacht, (bedacht, GN, H ² , H ¹)
37,3	wankel/wankel, (wankel GN, H ² , H ¹)
40,3	tuinen/huizen (huizen GN, tuinen H ² , H ¹)
42,21	opgetrokken./opgetrokken, (opgetrokken, GN, H ² , H ¹)
44,11	weêr/weér (weêr GN, H ² , H ¹)
44,26	elkaâr/elkâar (elkaâr GN, H ² , H ¹)
48,4	hoû/hoù (hoû GN, H ² , H ¹)
48,26	wil/wil (wil GN, wil H ² , H ¹)
49,31	liefde van/liefde, van (liefde van GN, H ² , H ¹)
49,32	liefde,/liefde (liefde, GN, H ² , H ¹)
51,7	schreef?/schreef! (schreef! GN, schreef? H ² , H ¹)
52,27	wèl lief/lief (lief GN, wèl lief H ² , H ¹)
54,11	nu/na (na GN, nu H ² , H ¹)
54,18	nu/na (na GN, nu H ² , H ¹)
55,33	zijzelve/zijvelve (zijzelve GN, zij zelve H ² , H ¹)

61,18	in/uit (uit GN, in H ² , H ¹)
63,15	splendor'/spendor' (spendor' GN, H ² , splendor H ¹)
63,23	omneêr/ommeêr (omneêr GN, H ² , H ¹)
64,4	in de/de (de GN, H ² , in de H ¹)
65,24	hier./hier, (hier. GN, H ² , H ¹)
66,15	kerkhof/herkhof (kerkhof GN, H ² , H ¹)
68,14	Giannina./Giannina (Giannina, GN, H ² , H ¹)
68,15	signoria?/signoria?' (signoria? GN, H ² , H ¹)

70,26/27	wordenden/wordende (wordenden GN, H ² , H ¹)
71,14	boeketten/bloemen* ¹⁸
74,34	hoû/hoù (hoû GN, H ² , H ¹)
75,20	kalmer./kalmer (kalmer GN, H ² , kalmer, H ¹)
80, 15	Milia zich/Milia (Milia zich GN, H ² , H ¹)
82,11	ontroerd/onroerd (ontroerd GN, H ² , H ¹)
85,26	Villa./Villa, (Villa, GN, H ² , de Bagni. H ¹)
94,26	die weêr/diè weêr (diè we [^] eer GN, die weêr H ¹)
96,28	dàt/dât (dât GN, H ² , dat H ¹)
96,34	teêrder/teerder (teerder GN, H ² , zacht H ¹)
98,7	verwinnen/overwinnen (overwinnen GN, verwinnen H ² , H ¹)
100,20	ontmoet/omtmoet (ontmoet GN, H ² , H ¹)
103,22	al/als (al GN, H ² , H ¹)
103,33	voortaan/voor taan (voortaan GN, H ² , H ¹)
107,6	Giannina/Milia*
108,17	Amedeo/Giannina (Giannina GN, H ² , Amedeo H ¹) ¹⁹
109,11	Wil/Wil (Wil GN, Wil H ² , H ¹)
109,21	kouder en kouder/harder en harder (harder en harder GN, kouder en kouder H ² , H ¹)
112,29	elkaâr/elkaâr (elkaâr GN, H ² , H ¹)
118,15	uit/in (in GN, uit H ² , H ¹)

18 Deze correctie is overgenomen uit het erratalijstje in *Groot Nederland*. (Vgl. *Groot Nederland* 5 (1907). Dl. 1, p. 431.) Couperus heeft verzuimd haar in de proeven van de eerste druk aan te brengen. Blijkbaar heeft hij niet meer gedacht aan het erratalijstje.

19 In het kladhandschrift gebruikt Couperus naast 'Giannina' twee variante vormen: 'Annina' en 'Nannina'. Bij het overschrijven heeft hij waarschijnlijk op deze plaats 'Amedeo' gelezen als 'Annina' en deze verkeerd gelezen naam in het kopijhandschrift gespeld als 'Giannina'. Deze vergissing is vervolgens overgenomen in *Groot Nederland* en de eerste druk.

118,28	verlegd/gelegd (gelegd GN, verlegd H ² , H ¹)
121,4	worden.../worden..., (worden.... GN, H ² , worden... H ¹)
121,26	haar.../haar..., (haar.... GN, H ² , haar., H ¹)

Varianten

De eerste druk van *Aan den weg der vreugde* vertoont ten opzichte van het kladhandschrift (H¹), het kopijhandschrift (H²) en ten opzichte van de tijdschriftpublicatie (GN) de hieronder volgende woordvarianten. Na het paginacijfer en het regelnummer wordt eerst de lezing van de eerste druk gegeven; na het ‘ontstaan-uitteken’ (<) volgen de vroegere versies, te beginnen met GN.²⁰

[3],2/3	<i>Aan den weg der vreugde</i> < titel <i>ontbreekt</i> ²¹ H ¹
5,5	klaarde < kleurde GN < klaarde H ² , H ¹
5,5	weêr nieuwe < nieuwe H ¹
5,6	trionfantelijk stijgend < stijgend H ¹
5,9	balkonerras < balkon H ¹
5,9	treden < treden omneêr H ¹
5,24	Aldo Ardo < Hij H ¹
5,24	klimmende < klimmen H ² , H ¹
6,4-7	waar heen... [...] Het leven < waar heen. Hij voelde, als een jongen, de vrijheid blij. Het leven, H ¹
6,20	één oogenblik < even H ¹
6,23/24	dat hij egoïst zichzelf was < dat hij zich zelve was, egoïst H ¹
6,25	wat ironiesch, van ter zij < vreemd verbaasd H ¹
7,2/3	zich schrap in dien stroom kunnen zetten < gekund zich schrap in den stroom te zetten H ¹
7,4	en zijn weg te gaan. < en toe te kijken H ¹

20 De onzekere lezingen van de handschriften worden gevolgd door een gecursiveerd vraagteken tussen teksthaken ([?]). De woorden in de handschriften die wij in het geheel niet hebben kunnen ontcijferen, worden aangegeven door drie x-en tussen teksthaken ([xxx]). Schrijffouten binnen varianten uit de handschriften worden gevolgd door een uitroepteken tussen teksthaken (![!]).

De vormvarianten ‘Annina’ en ‘Nannina’ voor ‘Giannina’ zijn in deze lijst niet opgenomen.
21 Onderaan het eerste blad van het kladhandschrift staan de volgende notities voor een titel: ‘De weg van[?] de vreugde’ en ‘De Weg naar de Vreugde’. In de eerste titel is (later?) door ‘De’ het voorzetsel ‘Op’ heengeschreven. De oorspronkelijke titel in het kopijhandschrift luidde: ‘Aan de Weg naar de Vreugde’.

7,11

dwingen, te veroveren... < dwingen, H¹

7,14

zichzelve niet waren < eens anders leven
leidden H¹

7,15	blijde < de blijde GN, H ² , H ¹
7,20	hen < die H ¹
7,20/21	nóodig; hij was < noodig en H ¹
7,23	San Marcello < San Lorenzo H ¹
7,26	het aan < het hem aan H ¹
7,32	in < aan H ² , H ¹
7,35	door < om H ² , H ¹
8,12	Aldo Ardo < hem H ¹
8,13	in de < in een H ¹
8,18	aan een < aan elkaar H ¹
8,22	Pieve di Cadore. < Pieve... H ¹
8,28/29	dropen van hare smalle schouders met lange lijnen neêr < dropen hun van de smalle schouders met lange lijnen H ¹
9,7/8	verrast, blij < blij H ¹
9,11	een vroolijke kerel < een vroolijke kerel, een gezellige kerel H ¹
9,14-16	is, [...] maar hij heeft geld... < is... geen roeping voor militair-geneesheer.... en dan geld heeft... H ¹
9,18	heeft geërfd < geërfd heeft H ¹
9,21/22	kerel... - Hij is bijna een te mooie kerel... < kerel..... H ¹
9,24	kinderlijk < kinderachtig H ¹
9,26	Belletjes < Klokjes H ¹
9,28	Aldo Ardo < Ardo H ¹
9,28	de schapen < ze H ¹
9,29	Beneden < Ginds H ¹
9,31	Villa < Bagni di Lucca H ¹
9,32	scherp < nog scherp H ¹
9,33/34	gevoelige weekte werd Aldo Ardo < weekte werd den jongen man H ¹

9,34	om < in hem H ¹
10,1	Groene < Een groene H ¹
10,2/3	daar ginds de belletjes < dadelijk de klok H ¹
10,3	schapen. < schapen. Een geruisch van krekelen ging

	om; een energiesch zingend gevedel. H ² < schapen. Een [...] energiesch gevedel, gezaag, H ¹
10,4	wilde-kastanje-boomstammen < wilde kastanje-boomen H ¹
10,5	boomen < stammen H ¹
10,8	leefde en uitschoot onsterfelijk < leefde, als een tanige grijsaard H ¹
10,11	en < want H ¹
10,13	jeugdige boomgeslachten < jeugdiger boomgeslachten H ² < jeugdiger boomen H ¹
10,14	geslacht < als geslacht H ¹
10,17	versche < frische[!] H ¹
10,17	en ook < en H ¹
10,18	allerteêrste < allerjongste H ¹
10,18/19	wemeling < weligen[?] H ¹
10,19	geslachten toe < geslachten H ¹
10,20	één oogenblik < een zelfde moment H ¹
10,21	Aldo Ardo < Ardo H ¹
10,27	niemand... Geen vrouwen en vrienden, die bonden... < niemand... H ¹
10,32	dat alles al < dit alles H ¹
11,1	doortinteld van < doortrillend in H ¹
11,4	sidderde < sidderend H ¹
11,7	hoorde... was < hoorde, of was H ¹
11,9	weekte < grootere weekte H ¹
11,13	over het zilvergrijze < op het zilvergrijzige H ¹
11,15	geschroeide < verbrande H ¹
11,16	bloote < open H ¹
11,16	Donkere < De donkere H ¹

- 11,20 grootgevormde oogen een < oogen als
een H¹
- 11,22 jongenssnor < lijn, jongenssnor H¹
- 11,24 lichtbrons en breed < brons, breed H¹
- 11,28 thuis te hebben gelaten < te hebben thuis
gelaten H¹
- 11,34 Aldo Ardo's < zijn H¹
- 12,6 fijn waren de < fijn de H¹

12,10	Aldo Ardo's < zijn H ¹
12,27	Aldo Ardo < Hij H ¹
12,29	Aldo < hij H ¹
12,30	zijn < een H ¹
12,34-36	<i>deze regels ontbreken in</i> H ¹
13,2	was < was een H ¹
13,7	een Engelsche < de Engelsche H ¹
13,16	sjerpen < écharpes H ¹
13,27	langs < van H ¹
13,28	even < effen GN < éven H ² , H ¹
14,28	als hem wachtte... < als hem wachtte, als hem wachtte... H ² , H ¹
14,30	zoenen < nemen H ² , H ¹
14,33	die operaties verrichtte < niet operatie's verrichten H ¹
15,7	oude < oude Engelsche H ¹
15,15	stramheid < strakheid H ¹
15,18/19	niet veel < niet H ¹
15,19	toch verzomerden < verzomerden toch H ¹
15,19/20	voor lommer en koelte < koelte H ¹
15,22	lach, wat schuin, om < lach om H ¹
15,23	zijn < die H ¹
15,29	even schuine < blijde H ¹
16,1/2	waar heen... langs den vrijen weg...? < waar heen.... H ¹
16,11	dei Cacciatori < del Sonno[?] H ¹
16,13/14	Aldo Ardo keek in den salon < Hij keek er in H ¹
16,15	stille < zachte H ¹
16,20/21	glimvliegjes < glimwormpjes H ¹

16,28	glimvliegjes < glimwormpjes H ¹
16,28	als met < als H ¹
16,32	het lichtende wonder < den lichtenden toover H ¹
17,7	glimvliegjes < glimworpjes H ¹
17,11	daarheen < daarginds H ¹
17,14	feeëlampjes < feeëlichtjes H ¹
17,21	keerde zich < keerde GN, H ² , H ¹
17,29	van < van een vrouw, van H ¹

17,34	hoofdgebouw < hôtelgebouw H ¹
18,1	Carlo! Carlino! < Carlino! H ¹
18,6	Carlo, Carlino < Carlo, genaamd Paziienza H ¹
18,8/9	nummer < naam H ² , H ¹
19,16	met < in H ¹
20,4	aan < van H ¹
20,5	wijze < melodie H ¹
20,7	ocarina < eenvoudig fluitje H ¹
20,17	gestalte werd half < gestalte, half, werd H ¹
20,24	Hem, donkere schaduw, zien < Hem zien, donkere schaduw, H ² , H ¹
20,32	dien < ze H ¹
21,2	Aldo Ardo < Hij H ¹
21,2/3	nacht. Hij < nacht, en H ¹
21,5	roerloos < stil H ¹
21,11-13	dag... Van zijn balkon keek Aldo Ardo telkens naar het pavillioen daar ginds... < dag. Hij keek telkens naar het pavillioen... H ¹
21,17	het kleine < haar kleine H ¹
21,17	openden zich < openden daár H ² < openden H ¹
21,22/23	sceptiesch weifelen < sceptiesche weifeling H ¹
21,23	ontgoocheling te zullen voelen. < desilluzie te voelen. H ¹
21,25	En in afwachting van hij wist niet wat, ging hij naar het park, < En hij bleef in het park, in afwachting, H ¹
21,31/32	terug in zijn stoel, en rookte weêr, en rookte weêr. < terug, rookte en rookte weêr. H ¹

- 22,5 heffende < oprichtend H¹
- 22,6 Aldo's < zijn H¹
- 22,6 gerekt < opgerekt H¹
- 22,7 Aldo < hij H¹
- 22,11 heel vlug kleine kusjes < kleine zoentjes
H¹
- 22,16 En onderwijl liet Aldo ter zijde van zijn
stoel de courant vallen < Onderwijl, ter
zij van zijn stoel, liet hij vallen de courant
H¹

22,17	zijn cigarette weg < weg zijn cigarette H ¹
22,21	het een < het haar H ¹
22,21	dat haar < die haar H ¹
22,23	de hagedisjes < het mannetje H ¹
22,24/25	alle insecten en beesten < en hagedisjes H ¹
23,2	En Aldo Ardo < Hij H ¹
23,5	overzag < overlas H ¹
23,7	een < als een H ¹
23,21	Die < Zijn H ¹
24,1	Madonna < God H ¹
24,1	mooi, omdat zij zoo blond was < mooi en blond H ¹
24,3	en < maar H ¹
24,4	waarvan hij < waar hij van H ¹
24,13	O < Neen H ¹
24,15	zoû het heusch niet durven < durf het heusch niet H ¹
24,16/17	- U sprak het heel goed, heusch heel goed... 'Maakt u het tam?' zeide u... en héél goed. < U spreekt het heel goed, heel goed. H ¹
24,20/21	mijn kamermeisje, als ze mij warm water brengt. < het kamermeisje... H ¹
24,29	maar op < maar H ¹
24,34	van zelf... < van zelf. Da sè... H ¹
25,9	met < en H ¹
25,11	Zij, weifelend, < Zij weifelde, H ² , H ¹
25,15	bleek < heel bleek H ¹
25,15	nu plots < nu H ¹
25,22	naar < verder[?] H ¹
26,5	veel < heel H ¹

26,9	is < zijn H ¹
26,15	zwakke, een kind < zwakke H ¹
27,8	maar zij had niet gekund < maar het woord niet kunnen zeggen. H ¹
28,2	Weet < Wist H ²
28,20	die < de H ¹
28,21/22	Hèm verscheen het kleine land daar ginds in het

	Noorden éven met < Het kleine land daarginds in het Noorden verscheen hem even in H ¹
28,25/26	Noorden en voor hem, dokter, teêr en bleek en gebroken, heel belangwekkend... < Noorden, en teêr, en bleek, gebroken... H ¹
28,32	Zeg... < Zeg... Dica H ¹
29,13	haar < haar iets H ² , H ¹
29,20/21	dan de mijne... dan die van Hugo < dan zijn ziel... dan ZIJN ziél H ¹
29,22	tenente-medico < medico-tenente H ² , H ¹
29,23	hij. Waarom zoû hij het niet meer zijn...? Wat < hij. Wat H ¹
29,32	lanen < laan H ² , H ¹
31,19	van < na H ² , H ¹
31,22	het tandvleesch van zijn blanke tanden rozigde < zij het tandvleesch van zijn blanke tanden zag rozigen H ² , H ¹
31,29	verlaten, verlaten < verloren, verlaten H ² , H ¹
32,14	géén < geen een H ¹
32,23	goed < goed [xxx] H ¹
33,15	zulke < heel H ²
33,25	zoo < ook H ²
34,19/20	toe... - Ik zoû < toe. Maar het zoû u vermoeien. - Ik zal H ¹
34,21	- Misschien... zoû ik wel kùnnen... wat loopen... < - Misschien kan ik wel loopen... H ¹
34,22	Ik weet het zéker. < Maar u dacht zoo even, dat het te veel zoû zijn... vijf minuten H ¹

35,1/2	VOI, als men eerbied heeft, bij-voorbeeld tegen God. Men zegt VOI als men iets beveelt, tegen een mindere, en als < VOI, als men iets beveelt tot een mindere, en als H ¹
35,3	intimiteit... een < intimiteit - bij voorbeeld als H ¹
35,14/15	<ul style="list-style-type: none"> - Die onderscheiden we zoo gauw van zelve... - In het leven... en ook in de taal zijn de nuances àlles. < - De nuances onderscheiden we van zelve.

	- De nuances zijn in het leven alles. H ¹
35,15	In < Neen, in H ²
35,16	zoo veel < meer H ¹
35,30	negen uur < negen H ¹
35,31	terrasdeur < deur H ¹
36,22	mooi; zij vond < mooi en H ¹
36,29/30	te liefkoozen < lief te koozen H ¹
36,30	te troosten, te kussen < te troosten H ¹
36,33	niet < nooit H ¹
37,2	om gingen < gingen H ¹
37,10/11	verhinderen < inhouden H ¹
37,24	weg < straat H ¹
37,34	een paar < enkele H ¹
37,35	niet < nooit H ² , H ¹
38,8	op < u op H ¹
38,24	bij < met H ¹
38,25	klonk door < klonk H ¹
38,32	zoo mooi < zoo mooi, zoo mooi GN, H ² , H ¹
39,18	haar < hun H ² , H ¹
39,19	het < al het H ² , H ¹
39,23	stonden < stil stonden H ² , H ¹
40,3	haar < zijn H ¹
40,6	niet meer < niets GN, H ² , H ¹
40,11	Geen ander geluid, dan de < Niets, geen geluid; alleen de H ¹
40,14	dat het een orgel geleeek, daverend door een immense stilte. < een orgel gelijk, dat er verder geen geluid was te hooren. H ¹
40,16	u < je H ² , H ¹

40,28-30

hij: de naam klonk haar vreemd en frisch
nieuw, met dien zuidelijken eindklank,
gezegd door zijn stem, innig teêr en viriel.
< hij, en zijn stem klonk zoowel viriel,
als innig teêr. H¹

42,3

waren < waren haar GN, H², H¹

42,14

me weêr < weêr H¹

- 42,27 dien < mijn H¹
- 42,33 opgegaan en < opgegaan
naar zijn hoofd en H¹
- 43,6 om < aan H², H¹
- 43,19/20 zoo liggen, zoo liggen <
zoo, zoo liggen GN, H², H¹
- 43,29 was. < was, amorosa.... H²,
H¹
- 44,1 treurig < treurig en H¹
- 44,3/4 gezoend, heb ik je aan mijn
lippen gedrukt, heb <
gezoend, heb H¹
- 44,8/9 Waarom mag ik je niet
meer zoenen? < Waarom
mag ik je dan niet meer
zoenen? GN, H² < Wanneer
mag ik je dan weêr
zoenen? H¹
- 44,14 dwong < nam H¹
- 44,15 diep schitteren < schitteren
H¹
- 44,34 nooit < je nooit H¹
- 45,10 zelfde, onscheidbaar; <
zelfde, H¹
- 45,19/20 mooi... zóó mooi! Ik hoû <
mooi, je bent zóó mooi! Ik
heb nooit zoo iets moois
gezien als jij, mijn mooie
Aldo, mijn mooie Aldo! Ik
hoû H¹
- 45,22/23 zijn zoo zwaar... zoo een
staaf boven je oogen... <
vind ik zoo mooi, zoo die
staaf boven je mooie
oogen. H¹
- 45,28 je me < je H¹

45,34	rood... < rood, zoo net een belofte, H ¹	
46,11	laat < toe laat H ¹	
46,11	zoo moê < moê H ² , H ¹	
46,22	Slaap < En slaap H ¹	
46,32-47,2	doodstil... [...] Zij zag < doodstil....	Hoe lang had zij gelegen....?
	- Milia, zeide hij plots. Verroer je niet....	Zij schrikte.... verroerde niet... zag alleen óp.
	- Kijk naar mijn voet...	Zij keek, niet verschrikt meer, verbaasd...
		Zij zag H ² < doodstil....
		Hoe lang had zij gelegen..
	- Milia, zeide hij plots. Verroer je niet... En sla je	

oogen op... en kijk naar
mijn voet...

Zij keek, als uit [?] een
droom ontwaken[!]

Zij zag H¹

47,7 haar toch < een oogenblik
H¹

47,7-9 vergeten... Dat werd haar
zoo duidelijk, dat zij er, in
haar verbazing, een lichte
krenking om voelde, een
jalouzie... < vergeten.... H¹

47,9 Want zijn < Zijn H¹

47,10 haar, en < haar - voelde zij,
en H¹

47,11 Onverwachts hoorde zij
zijn lippen fluiten... <
Plotseling hoorde zij het
van zijn lippen fluiten, H¹

47,12 zijn fluitje, zijn fluitje < het
fluitje, het fluitje H¹

47,13 fluitende < al fluitende H¹

47,20 knie < kuit H², H¹

47,23/24 zacht, een beetje ontsteld
door zijn heftigheid. Wil <
zacht. Wil H¹

47,23 door < van GN, H²

47,25 wel eens héél < dikwijls H¹

47,27-29 hand... [...] - Ik < hand, tot
aan mijn mond...
- Ik H¹

47,30 kuste < en kuste H¹

47,30 zoo als < als H¹

47,31 jaloersch... < jaloersch, je
mond is van mij. H¹

48,3	word ik ziek < word ik ziek, word ik zièk H ¹
48,8/9	Zij schrikte op. - O toe, laat ons gaan! riep zij uit. Het is laat, en... < - Neen!! schrikte zij... O toe, laat ons gaan, het is laat, en.... H ¹
48,33	tegen hem aan < in zijn armen H ¹
49,4	kermde < kreunde H ² , H ¹
50,4	langs < naar H ¹
51,25	brief < brieven H ² , H ¹
52,4	zij tot hem < hij tot haar H ² , H ¹
52,6	met hem meêgaan < meê met hem gaan H ¹
52,13	zinnen misschien < zinnen H ¹
53,1	niet < niets H ² , H ¹

53,2	dat zij door hare waardeering < dat door hare waardeering daarvan zij H ¹
53,3	faun < mooie faun H ¹
53,11	Met het diner < Dien middag H ¹
53,22-24	honger, de levensbehoefte hem vlak bij te zijn, in zijn sfeer, hem te zien, hem te beroeren... Zoû < honger, hem te zien, in zijn zelfde sfeer te zijn, hem àan te voelen... H ¹
53,26	dan zij < zij zoo H ² , H ¹
54,2	mist < nacht H ¹
54,20	hij boog om, de straal, en < zij boog om, en H ¹
54,27	de < al de H ² , H ¹
54,30	tam maken < temmen H ² , H ¹
55,1	met < van H ¹
55,2	wellustverlangen < wellust H ¹
55,7	die < de H ¹
55,9	om < voor H ¹
55,22	niets < niet H ² , H ¹
55,27	hare lippen < lippen H ¹
55,31	zij < ook zij H ¹
56,4	die < ze H ¹
56,6	zich < haar GN, H ² , H ¹
56,11/12	zich alleen < nu alleen zich H ¹
56,30	extaze < extazes H ¹
57,1	alles < toch alles H ¹
57,3	tot dagen < zich tot dagen H ¹
57,12	in < en in H ¹
57,20	geworden was < was geworden H ¹
57,28	als of < zoó, of H ¹

57,33	aan < bijna aan GN, H ² , H ¹
58,8/9	hij met gouden voeten omhoog trad < hij beurtelings[?] met gouden voeten neêrtrad H ¹
58,29	weêr < neêr H ¹
59,8	van zijn < zijner H ¹
59,10	over < in H ¹

59,20	over < in H ¹
59,21	Tot < Maar H ² , H ¹
59,26	vraag < stille vraag H ¹
59,31/32	vèr klonk < verklonk H ¹
60,1	nieuwe litanie < litanie H ¹
60,1	extatiesch < vroom H ¹
60,2	En zij < Zij H ¹
60,14	zijn liefde < hij H ¹
60,19	als stil < stil H ¹
60,20	sjerpen < écharpes H ¹
60, 24	de wijde < wijde H ¹
60,31	van den < van een H ¹
61,14	hevig < innig H ¹
61,15/16	die zij zich heugde, waar moest zijn < waar moest zijn, die zij zich heugde H ¹
61,26	niet meer < niet H ¹
61,35	loomheid < languideheid[?] H ¹
62,4	naar het < het GN, H ² , H ¹
62,19	een < even een H ¹
62,23	- Pas op... Aldo... < - Aldo... pas op. Aldo... H ¹
62,24	mooie, mooie, witte < mooie, mooie H ¹
62,24	Zie < Kijk H ¹
62,25	liggen < aardig liggen H ¹
62,26	die < haar hand H ¹
62,32	niet vèr < ver H ¹
62,33	bij je < bij H ¹
62,34	had de oogen gesloten < sloot de oogen H ¹
63,2	bello mio < mio bello H ¹

63,3	bimba d'oro < bimba H ¹
63,6	mijn Aldo... < mijn Aldo... mijn mooie Aldo... H ¹
63,18	Stil toch < Stil H ¹
63,19	Bimba < Bella H ¹
63,20	Zij spraken < Zoo spraken zij H ¹
63,20/21	de lachend gefluisterde herinneringen < een lachend gefluisterd herinneren H ¹

63,28	bespeurd < gezien H ¹
63,29	bespied < gespeurd H ¹
63,32	Nooit had Emilie zich < Zij had zich nooit H ¹
63,34/35	kwijning vol tevredenheid < tevredenheidskwijning H ¹
64,4	twee schalke < als nieuwe H ¹
64,9	kregen < hadden H ¹
64,14	mooi. < mooi - bella GN, H ² , H ¹
64,15	mooi en < mooi - bello - en GN, H ² , H ¹
64,17	móoi < mooi - bello H ² , H ¹
64,21	een schrik < schuchter H ¹
64,26	zijn. Zij < zijn, en zij H ² , H ¹
64,29	regen < stralen H ¹
64,32	vroegen zij < vroegen H ¹
65,3	stilletjes < stilletjes samen H ¹
65,22	Benabbio < Arnaglia H ¹
65,23	beneden kùnnen zijn < naar beneden kunnen H ¹
66,11/12	in den < in dien H ¹
66,16	Benabbio < Arnaglia H ¹
66,19	huisjes < huizen H ¹
66,19	nog-onrijpe < onrijpe H ¹
66,19	om < aan H ¹
66,21/22	Aldo en Milia < hen H ¹
66,24	de drempels < den drempel H ¹
66,27	en < zij H ¹
66,31	der < dier H ¹
67,6	in zijn vuistje verlegen < verlegen in zijn vuistje H ¹

67,7/8	kind. Milio... < kind. H ¹
67,9	glunder en blij < verrast H ¹
67,18	haar in nieuwe schoonheid bootste en jeugd < haar heél, heel mooi had gemaakt H ¹
67,19	Quanto < Come H ¹
67,21	de < die GN, H ² , H ¹
67,30	Benabbio < Arnaglia H ¹
67,31	Komt u binnen < Komt u binnen, komt u binnen H ¹
67,33	Milia < Milia tot Aldo H ¹

68,14	daar < hiernaast H ¹
68,26	noodigend < en zij noodigde H ¹
68,26	tot < te H ¹
68,29	meêtrok < wegtrok H ¹
69,4	uit < in H ¹
69,9	zij < zij beiden GN, H ² , H ¹
69,13	dat < wat H ¹
69,15	nu < onderwijl H ¹
69,20	het < als een H ¹
69,23	zich < haar GN, H ² , H ¹
69,35/36	gedachte geuit had < wensch had geuit H ¹
70,7	Benabbio < Arnaglia GN, H ² , H ¹
70,9	wel eens bezocht door een enkelen wandelaar < door een enkelen wandelaar wel eens bezocht H ¹
70,14	met < alleen met H ² , H ¹
70,17	vader < babbo H ¹
70,18	waren < hadden H ¹
70,26	Benabbio < Arnaglia H ¹
70,27	straatweg < weg H ¹
71,2	onbescheidene oogen < de oogen van die de hunne moesten zijn H ¹
71,2/3	Benabbio < Arnaglia H ¹
71,10	vloer rood < vloer H ¹
71,18	wand < muur H ¹
71,27	de < een H ² , H ¹
72,2/3	praten...Ik stamel nog mijn Italiaansch... < praten... H ¹
72,10	niet waar < h� H ¹

72,18/19	dag... En dàgen zijn wij gescheiden geweest... Ik < dag... Ik H ¹
72,22	lang stonden zij < en zij [xxx] H ¹
72,23	die < hun H ¹
72,29	de signora < Emilie H ¹
73,11	Dan giet Amedeo liever < Zooals u weet giet Amedeo H ¹
73,14	meê heeft < heeft H ¹

73,15/16	dan tot de grootste stad, dat is Berlijn < tot Berlijn H ¹
73,18	lire < franc H ¹
73,20	lire < franc H ¹
73,21	altijd in de herberg maar zitten < als hij hier maar in de herberg bleef zitten H ¹
73,25/26	en we zijn niet arme mensen < en we zijn niet arm, we zijn niet arm H ¹
73,27/28	rekenen moeten < niet al te veel te brokken hebben H ¹
74,5	dit najaar < de winter H ¹
74,5	nog wacht < wacht GN, H ² , H ¹
74,12-14	mij... - En bid u voor mij, dan bid ik voor u... - Milia...! < mij... - Milia H ¹
74,30	thuis zat alleen < 's winters alleen thuis zat H ¹
74,31	hij, egoïst < hij H ¹
75,1	armen < arm H ¹
75,3	flink < mooi H ¹
75,4/5	gioja mia... gioja mia... < gioja... gioja mia... H ¹
75,7	alles... àlles... goed... < mooi, mooi hier... mooi... H ¹
75,10	trof, trots zijn woorden, een < trof een H ¹
75,15	hem kende zij zeker niet < zeker kende zij niet hem H ¹
76,1/2	hartstocht, als een dankbaarheid na een warmte, die < hartstocht, die H ¹
76,4	omringd van < midden in H ¹
76,9	waar < wat H ² , H ¹
76,9	waàr < wàt H ² < wat H ¹

76,11	heen < over H ¹
76,13	vaster < des vaster [!] H ¹
76,21	zich < het hare H ¹
78,7	zacht, verbaasd < zacht H ¹
78,10	Ik? Neen < Neen, niets H ¹
78,12	Mij? Er < Er H ¹
78,14	- Maar kindje, wat zoû ik je verbergen! Er is niets... er is niets... < - Niets... niets... H ¹

78,19	moest zijn < zijn moest H ¹
78,20	Het < Dat H ¹
78,24	roode < roode, roode H ² , H ¹
78,35	Het < En H ¹
79,6	armen < arm H ¹
79,7	aan zijn borst < in zijn armen H ¹
79,8/9	eene hand < beide handen H ¹
79,21	Bosco Sacro < Sacro Bosco H ² , H ¹
79,23	Benabbio < Arnaglia H ¹
79,28/29	genade, die verzengde < verzengende genade H ¹
80,4	versletene < gesletene H ¹
80,6	omwingerde < overwingerde H ¹
80,8	van < op H ² , H ¹
80,25	cypres < cypressen H ¹
80,26	Bosco Sacro < Sacro Bosco H ² , H ¹
80,27	bergtop < klaren[?] bergtop H ¹
80,31	wierpen < wierpen er GN, H ² , H ¹
81,1	steeds < van hen H ¹
81,2	ze < hen H ¹
81,3	het < een GN, H ² , H ¹
81,4	met < van H ² , H ¹
81,7	naderde en < naderde haar, H ¹
81,15	waren < schenen H ¹
81,17	Nu < En nu H ¹
81,20	Aldo herkende het: dat was < Maar Aldo had het herkend: het H ¹
81,23	hij < Aldo H ¹
81,35	onbekend < ongekend H ¹
82,1	god... < god...: lucertola, lucertola mia H ¹

82,5	terugkeerde in de godenhand < in de hand van den god keerde terug H ¹
82,9	morgen < dag H ¹
82,11	die weelde < weêr H ² , H ¹
82,12	wegslipte < weggeslipt was H ¹
82,16	tam te maken < te temmen H ² , H ¹

- 82,17 kan je het < tem je ze H²,
H¹
- 82,19 kan het < kan het hier GN,
H², H¹
- 82,19/20 Bosco Sacro < Sacro Bosco
H², H¹
- 82,27/28 - Ja, jawel. Ik word
jaloersch... van die
griezelige beesten. Ik wil
niet, dat je ze brengt aan je
mond! <

- Ja, ik word jaloersch....
jaloersch H¹
- 82,30 mij, is van mij < mij, je
oogen zijn van mij... H¹
- 82,31 mio... < mio...O wat ben je
heerlijk heerlijk blond!! H¹
- 83,11 dat < wat H², H¹
- 83,11 zieken < ouden zieken GN,
H², H¹
- 83,17 er met Aldo niet over sprak
< ze voor Aldo verborg H¹
- 83,17 ze beantwoordde < zij
antwoordde H¹
- 83,22 Aldo < hij H¹
- 83,23 zij < en zij H¹
- 83,30 leefde < woonde H¹
- 84,2/3 officier was geweest < een
officier geweest H¹
- 84,4 genomen... < genomen...
Nu zijn ontslag genomen...
H¹
- 84,24 haar < zij H², H¹
- 85,12 nu...? vroeg zij. < nu...? H¹

85,17/18 weemoedig om, bleek <
weemoedigjes van en bleek
H¹

85,19 toch niet < niet H¹

85,22 ook niet ziek, hernam <
nièt ziek, herhaalde H¹

85,22 hij < hij nu GN < hij H², H¹

85,26 Villa < de Bagni H¹

85,32 me... < me en een dokter is
voor me geen man... H¹

85,34 allerlei < allerlei soms GN,
H², H¹

85,35 Bimba < Mijn bimba H¹

86,1 goed < zoo goed H¹

86,2 om < aan H¹

86,3/4 houden!

- Neen < houden!

Hij lachte weêr, vol teeder
pleizier.

- Waarom?

- Als je me behàndelt... zoo
als een dokter behandelt.

	Dan ga je minder mooi vinden...
	- Neen H ¹
86,5	van < voor H ² , H ¹
86,10	treurig soms en neêrslachtig < wat treurigjes H ¹
86,23	neêrslachtig < weemoedigjes H ¹
86,29	een < den GN, H ² < zijn H ¹
86,30	zijner < van zijn H ² , H ¹
86,31	wolkjes < blauwe wolkjes H ² , H ¹
87,8/9	Benabbio < Arnaglia H ¹
87,12	dezen < die H ¹
88,20	om haar stem verbaasd < verwonderd om haar stem H ¹
89,1/2	vol-rood was < toch purperde H ¹
89,18	maanden geleden < maanden H ¹
90,4	wat < dat wat H ¹
90,21-23	verwongen, meer en meer zich niet meester meer, in een opziedende drift, om iets te doen, iets verschrikkelijks, iets slechts, iets onherroepelijks... < verwongen... H ¹
90,30	mooi... zoo blond < mooi... H ¹
90,33	niet < nù niet H ¹
91,1	laten slingeren < slingeren laten H ¹
91,3/4	zoû... Neen - het was dùm van hem - hij had den brief glad vergeten... Het < zoû. Het H ¹
91,6	mensch < menschen H ¹
91,8	voor < aan H ¹
91,20-27	Milia, [...] kende... < Milia, nerveus nieuwsgierig in hare onwillige zenuwen trots haarzelve, was opgestaan, naderde, zonder dat hij haar hoorde. En niettegenstaande haar nieuwsgierigheid

voelde zij zich dièp ongelukkig en des te
meer, omdat hij zoo koel scheen, zoo
onverschillig voor haâr, zoo nu maar aan
niets anders meer denkende dan aan dat
reptiel, dat hij had tam gemaakt, H¹

91,27

Kijk, hij < Hij H¹

91,30

sierlijk < sierlijkjes GN < sierlijk H¹

- 91,32 òp < in H¹
- 92,4 den < den rooden H¹
- 92,4/5 had getrild < nog aftrilde
H¹
- 92,7 die < de H¹
- 92,13-15 bewegen... [...] weêr <
bewegen... het kòn zich
niet meer bewegen nu de
godehand het weêr H¹
- 92,18-22 Milia [...] hagedisje. < - E
adesso basta! zei Milia
hard. Nu is het genoeg...

En zichzelf niet meester,
voor zij zich wat zij deed,
was bewust, trapte haar hak
het hagedisje plat.... H¹
- 92,23 als een < een H¹
- 92,23/24 een verwonderd
doodsnikje, hoorbaar
slechts voor wie het beestje
kènde < nauwlijks
hoorbaar, H¹
- 92,28 Aldo < Aldo Ardo H¹
- 92,29 noóit nog < nog nooit H¹
- 93,4 zenuwen < gespannen
zenuwen H¹
- 93,11 door < om H¹
- 93,11 lichaam < leden H¹
- 93,14 vloer < grond H¹
- 93,18 vloer < grond H¹
- 93,19 op een < op het H¹
- 93,26 vloer < grond H¹
- 93,29 zon < morgenzon H¹
- 93,32/33 melk: het wemelde daar
van de mieren. < melk. H¹

94,15	luide < luider H ¹
94,24	me... smeekte zij < me... H ¹
95,9	was dikwijls in < had dikwijls een H ¹
95,21	armen < arm H ¹
95,22	zèg me < zèg H ¹
95,25	tranen, ontzet om zijn koele stem < tranen H ¹
95,35	zacht maar beslist < zacht H ¹
96,16	medelijden... met < verdriet... om H ¹
96,16	medelijden < verdriet H ¹
96,17	met < om H ¹
96,20	gevoel... vol mooie zinnen < vòl gevoel... H ¹

96,29-31	zacht, voelende, dat zij hem nooit zou begrijpen, en dat hij nooit zich in woorden verklaren kon. Maar < zacht. Maar H ¹
96,34	teêrder ²² < zacht H ¹
97,5	nog nooit < nooit H ¹
97,9/10	heb je je ontslag < je je ontslag hebt H ¹
97,18	niet < niet meer H ¹
97,21	niet < niet meer H ¹
97,32	weldadig aan < goed H ¹
98,2	dàt < dît H ² , H ¹
98,7	die < wie H ¹
98,14	zelfs < alleen[?] H ¹
98,14	zinnelijk man < man H ¹
98,19	winnen < vinden H ¹
98,32/33	hij zijn, die de Vreugde zou winnen < de mensch zijn, om de Vreugde te winnen H ¹
99,3/4	om de < de H ¹
99,7/8	verliefdheid geweest < verliefdheid H ¹
99,15	blònde ontwaakte < ontwaakte H ¹
99,16	die innige verliefdheid wel liefde geweest...?? < dat innig veel houden, liefde? H ¹
99,29	onttrilde < onttrilden GN < onttrilt H ² , H ¹
99,33/34	maakte er de beestjes meê tam < temde er de beestjes meê H ¹
99,35	dat er om < dat H ¹
100,14	om werd < voor was H ¹
100,18	mooie, blonde < mooie H ¹
100,19	aan < langs H ¹

22 Zie de lijst van correcties, p. 134.

100,21	geplukt aan den weg < de weg H ¹
100,28	gèk < te gèk H ¹
100,29	bekennen < verbergen H ² , H ¹
101,9/10	die kleine vreugde < dat eéne beestje H ¹

101,19/20	zachte, blonde vreugde geweest < zacht blond liefdevrouwetje, een kindvrouwetje, H ¹
101,22	tòch < wèl H ¹
102,11	Benabbio < boven H ¹
102,25	halte < étape H ¹
102,28	weemoed < wonde H ¹
103,10/11	gebeurd < geweest H ¹
103,12	om < van H ¹
103,35	niet meer < niet H ¹
104,1/2	haar wel meê < het wèl H ¹
104,4	had < had het GN, H ² , H ¹
104,7	anderen kant < andere H ² , H ¹
104,19	toch < wel H ² , H ¹
104,19	veel < wel H ¹
104,21	heel < wèl H ¹
104,32	Dagen < Uren H ¹
104,34/35	eindelijk was driftig geworden! < driftig geworden was... H ¹
105,12	het < het wel H ¹
105,21	bij je < over H ¹
106,6	nog voór de druiven geplukt zijn! < voor de wijn is getrapt! H ¹
106,12	den heelen < den H ¹
106,18	veld < velden H ¹
106,30	zoo < zoo heelemaal H ¹
108,1	Maar hij < Hij H ¹
108,8	Nu < Wat H ² , H ¹
108,15	waren < waren geweest H ¹
108,28	wist zij < wist zij nu H ¹

108,33/34	in beide haar armen nemen < en pakken H ¹
109,20	het van het < het het H ¹
109,27	overeind < omhoog H ¹
109,32	San Marcello < San Lorenzo H ¹
109,33	San Marcello < San Lorenzo H ¹
109,35	Bosco Sacro < Sacro Bosco H ² , H ¹

110,6/7	door haar willen laten betooveren < willen laten betooveren door haar H ¹
110,8	toch < toch ook H ¹
110,10	weêr... niet waar < weêr... H ¹
110,13	slapen < komen ²³ H ¹
110,20	Heel knap... is < Molto bello... è H ¹
110,22	Aldo... zóo... zóó... < Aldo... H ¹
110,26	- Wat zeggen ze dan, Giannina... < - Wat dan, Annina H ¹
110,31	sprak < maar sprak H ² , H ¹
110,34	altijd... Met < altijd. Toen sliep zij in. Met ²⁴ H ¹
110,34/35	uit een nachtmerrie wakker < wakker H ¹
110,35/111,1	in den wind te klimmen het bergbosch op, om Aldo te zoeken, dien zij verloren had, te klimmen hooger < aan de hand, in den arm van Aldo maar te klimmen, te klimmen hooger H ¹
111,3	zoo geklommen had, tegen de macht in van een orkaan. < zoo hoog geklommen had. H ¹
111,8/9	vooral niet boudeeren... vooral niet boudeeren < vooral niet boudeeren H ¹
111,11	op < in H ¹
111,30	zin wel < zin H ² , H ¹
112,12/13	langen, rieten < langen H ¹
113,16	was er < nu H ² , H ¹
113,35	Van avond dan? < Van avond? H ¹
114,8	meer < meer terug H ¹
114,31	Het < Zijn H ² , H ¹

23 In het kladhandschrift stond oorspronkelijk ook 'slapen', maar Couperus heeft het geschrapt en vervangen door 'komen'.

24 Het zinnetje 'Toen sliep zij in.' is in het kladhandschrift toegevoegd en bij het overschrijven door Couperus waarschijnlijk over het hoofd gezien. Aangezien dit niet heeft geleid tot een onzinnige lezing, hebben we er vanaf gezien in te grijpen.

114,33

Milia's blik < Milia H¹

115,8

zinnen < zoenen H¹

115,12

geworden < geweest H¹

115,13	niet zièk < zièk H ¹
115,18/19	aangeraden, om de frissche zomerlucht... Toen < aangeraden.... en de baden alom... Zij had ze nauwlijks genomen... Maar H ¹
115,20	teedere < mooie en teedere H ¹
115,28	zij nooit... zoû < zij ooit.... zoû H ¹
115,28	weêr < meer H ¹
116,3	- Ik heb geen honger < - Ik kan niet H ¹
116,4	- Maar u < - U H ¹
116,17	uw < u H ¹
116,25	In den rieten stoel rees Milia wat hooger < Milia rees in den rieten stoel wat hooger H ¹
116,25/26	gevoel < gewicht H ² , H ¹
116,26	beenen < voeten H ¹
117,4	den jongen van de buurvrouw < een buvrouw H ¹
117,5	Bagni te halen < Bagni H ¹
117,8/9	zoû het van zelve wel gaan < van zelve H ¹
117,23	- Maar straks... stràks zal ik opstaan, antwoordde zij zacht. < - Straks... stràks zal ik opstaan... H ¹
117,24	Want Giannina < Annina H ¹
117,27	Nina < zij H ¹
117,28	kamers heen < kamers H ¹
117,29	Nina's < hare H ¹
118,22	en zij, ze hield < en zij hield H ¹
118,26	en zij, ze hield < en zij hield H ¹
118,28	haar dan hadden < dan was H ¹
118,29	met de < met GN, H ² , H ¹
119,5	dien < van dien H ¹

119,28	of een < een H ¹
119,29	en ook < en H ¹
119,35	altijd en altijd < altijd en altijd en altijd H ¹
120,3	te < nog te H ¹
120,5	om < bij haar op H ¹
120,10	van daag heel < van daag zoo H ² < zoo H ¹
120,19	u om < u H ¹

- 120,22 - Neen, dank u, dokter; < - Neen, dokter,
H¹
- 120,26 - Maar u zal hier < - U zal H¹
- 121,1-7 zoû [...] NIETS... < zoû willen geven...
Tien-duizend lire aan kleine Milio... en
tien-duizend lire aan het kindje, dat gaat
geboren worden... tien-duizend lire aan
de armen hier, en tien duizend aan de
armen van de Bagni.... en voor u heb ik
zelf al gezorgd...

- En... verder... mevrouw..? Maar u zal
niet sterven...

- Verder... NIETS.. dokter....: er is verder
NIETS.... H¹
- 121,19 flikkerden < flakkerden H², H¹
- 121,25 altijd verder... wèg < weg, verder... wèg
H¹
- 121,27 Bagni di Lucca, Zomer - 1906 < *plaats
en datum ontbreken* H¹

Eindnoten:

- * Voor de bibliografische gegevens werd onder meer gebruik gemaakt van het *Bibliografisch Repertorium Louis Couperus*, een door ZWO gesubsidieerd project, onder redactie van G. Borgers, E. Braches, K. Reijnders, uitgevoerd door Marijke Stapert-Eggen. Zie voor de editieprincipes van de Volledige Werken Louis Couperus: *Algemene verantwoording van de Volledige Werken Louis Couperus*. Utrecht/Antwerpen, 1987.